

BURHAN İÇGÜLEÇ

SOSYOLOJİ
ANABİLİM DALI

MAYIS 2024

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

ÜNİVERSİTEDE OKUYAN Z KUŞAĞININ EVLİLİK VE
AİLE HAKKINDAKİ TUTUMLARI ÜZERİNE
SOSYOLOJİK BİR ÇALIŞMA: YYÜ ÖRNEĞİ

BURHAN İÇGÜLEÇ

SOSYOLOJİ
ANABİLİM DALI

MAYIS 2024

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ÜNİVERSİTEDE OKUYAN Z KUŞAĞININ EVLİLİK VE AİLE
HAKKINDAKİ TUTUMLARI ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ÇALIŞMA:
YYÜ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
BURHAN İÇGÜLEÇ

DANIŞMAN
PROF. DR. M. ZEKİ DUMAN

VAN-2024

KABUL VE ONAY

Burhan İÇGÜLEÇ tarafından hazırlanan “ Üniversitede Okuyan Z Kuşağı’nın Evlilik ve Aile Hakkındaki Tutumları Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma: YYÜ Örneği ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü SOSYOLOJİ Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Jüri Üyeleri	İmza
Danışman: Prof. Dr. M. Zeki DUMAN Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum	
Başkan: Prof. Dr. M. Zeki DUMAN Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum	
Üye: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı Doç. Dr. Mehmet Baki BİLİK Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum	
Üye: Ardahan Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı Dr. Öğr. Üyesi Ali Eşref KELEŞ Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum	
Tez Savunma Tarihi: 20. 05. 2024	
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Prof. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (20.05.2024)

Burhan İÇGÜLEÇ

Yüksek Lisans Tezi

Burhan İÇGÜLEÇ

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mart, 2024

**ÜNİVERSİTEDE OKUYAN Z KUŞAĞININ EVLİLİK VE AİLE
HAKKINDAKİ TUTUMLARI ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ÇALIŞMA:
YYÜ ÖRNEĞİ**

ÖZET

Bu çalışma; Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde eğitim gören gençlerin aile ve evlilik hakkındaki tutumlarını sosyolojik açıdan incelemeyi amaçlamaktadır. Aile, insanlığın varoluşundan beri toplumsal yapının merkezinde yer almış ve toplumu her daim yeniden var ederek sürekliliğini sağlamıştır.

Avcı toplayıcı aileden, modern aileye kadar birçok süreçten geçerek günümüze kadar gelen aile yapısı ve evlilik olgusu, gençler arasında önemini korumaya devam etmektedir. Popüler kültürün etkisinde kalan ve Z Kuşağı olarak tanımlanan gençlik kesimi, aile ve evlilik kavramlarına daha önceki kuşakların yüklediği anlamlardan daha farklı anlamlar yüklemekte ve yaşam biçimlerini bu anlamlandırmaya göre şekillendirmektedir. Bu konuda, üniversite okuyan Z Kuşağı gençliği, eğitimlerini sürdürmenin yanı sıra yaşlarına ve içinde yaşadıkları çevresel koşullara bağlı olarak; evlilik ve aile kavramlarını daha yakından takip etmektedir.

Bu kapsamda araştırma evreni içerisindeki örneklem grubunun, günümüz ailesini nasıl değerlendirdiği ve ailenin gerekliliği konusunda tutumlarının neler olduğu incelenmiştir. Ayrıca sanal mecralar üzerinden gelen anlık bilgiler, farklı kültürlerle sahip bireylerin evliliği, boşanma oranlarının artışı, eğitim kurumlarından mezun olduktan sonra işsiz kalma durumları, geleneksel aile yapısının gençler üzerindeki baskılayıcı etkileri ve alternatif yaşam biçimlerinden biri olan birlikte yaşam gibi konular irdelenmiştir. Tez çalışması; nitel araştırma yöntemlerinden, yarı yapılandırılmış görüşme formları yoluyla ve derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak 15 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler betimleyici içerik analizi yoluyla incelenmiş ve sosyolojik açıdan değerlendirilmiştir.

Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde okuyan Z Kuşağı gençliğinin, evlilik olgusu ve aile kurumuna yönelik tutumlarına bakıldığında, geleneksel aile yapısına ait değerlere sahip çıkmalarıyla birlikte yaşanan toplumsal değişimlerin sonucu olarak modern aile yapısına ait yaşam pratiklerini de tercih ettikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Öğrencileri, Gençler, Z Kuşağı, Evlilik, Aile.

Sayfa Numarası: XI+132

Tez Danışmanı: Prof. Dr. M. Zeki DUMAN

Master Of Science Thesis
Burhan İÇGÜLEÇ
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
March, 2024

**A SOCIOLOGICAL STUDY ON THE ATTITUDES OF GENERATION Z,
WHO ARE UNIVERSITY STUDENTS, TOWARDS FAMILY AND
MARRIAGE: THE CASE OF VAN YIU**

ABSTRACT

This study; It aims to examine the attitudes of young people studying at Van Yüzüncü Yıl University about family and marriage from a sociological perspective. The family has been at the center of the social structure since the existence of humanity and has always ensured the continuity of society by re-creating it.

The family structure and marriage phenomenon, which has gone through many processes from the hunter-gatherer family to the modern family, continues to maintain its importance among young people. The youth segment, influenced by popular culture and defined as Generation Z, attributes different meanings to the concepts of family and marriage than those of previous generations, and shapes their lifestyles according to this interpretation. In this regard, Generation Z youth studying at university, in addition to continuing their education, depending on their age and the environmental conditions they live in; follows the concepts of marriage and family more closely.

In this context, it was examined how the sample group within the research population evaluated today's family and what their attitudes were about the necessity of family. In addition, issues such as instant information coming through virtual channels, marriage of individuals from different cultures, increase in divorce rates, unemployment after graduating from educational institutions, oppressive effects of the traditional family structure on young people, and cohabitation, one of the alternative lifestyles, were examined. Thesis; It was conducted with 15 participants using qualitative research methods, semi-structured interview forms and in-depth interview techniques. The data obtained were examined through descriptive content analysis and evaluated from a sociological perspective.

When we look at the attitudes of Generation Z youth studying at Yüzüncü Yıl University towards the phenomenon of marriage and the institution of family, it is seen that they prefer the life practices of the modern family structure as a result of the social changes experienced along with the values of the traditional family structure.

Keywords: University Students, Young People, Generation Z, Marriage, Family.

Page Number: XI+132

Thesis Advisor: Prof. Dr. M. Zeki DUMAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLOLAR DİZİNİ	x
ÖNSÖZ.....	xi
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
1.1. Gençlik	5
1.1.1. Gençliğin Sınıflandırılması	7
1.1.2. Türkiye’de Gençlerin Sorunları	8
1.2. Demografik Bir Kavram ve Olgu Olarak Kuşak.....	10
1.2.1. Kuşak Kavramı.....	10
1.2.2. Kuşak Çatışması.....	12
1.2.3. Kuşakların Sınıflandırılması	14
1.2.3.1. Sessiz Kuşak (1927-1945)	14
1.2.3.2. Bebek Patlaması Kuşağı (1945-1965)	15
1.2.3.3. X Kuşağı (1965-1979)	15
1.2.3.4. Y Kuşağı (1979-1999)	16
1.2.3.5. Z Kuşağı (2000 ve Sonrası Doğanlar)	16
1.3. Sosyal Bir Kurum Olarak Aile ve Ailenin Temel Özellikleri	20
1.3.1. Ailenin Önemi ve İşlevleri	23
1.3.1.1. Ailenin Biyolojik İşlevi	24
1.3.1.2. Ailenin Psikolojik İşlevi	25
1.3.1.3. Ailenin Ekonomik İşlevi.....	25
1.3.1.3.1.Ailenin Eğitim İşlevi.....	26
1.3.1.3.2.Ailenin Dini İşlevi	27
1.3.1.3.3.Ailenin Boş Zamanlarını Değerlendirme İşlevi.....	28
1.3.2. Aile Türleri.....	28

1.3.2.1.	Yapılarına Göre Aile Türleri.....	29
1.3.2.1.1.	Geleneksel Aile (Geniş Aile) Tipi	29
1.3.2.1.2.	Çekirdek Aile Tipi	31
1.3.2.1.3.	Parçalanmış Aile Tipi	32
1.3.2.2.	Yerleşim Yerlerine Göre Aile Tipi	33
1.3.2.2.1.	Kırsal Aile Tipi	33
1.3.2.2.2.	Gecekondu Aile Tipi.....	34
1.3.2.2.3.	Kentsel Aile Tipi.....	34
1.3.2.3.	Otorite Açısından Aile Tipi	35
1.3.2.3.1.	Anaerkil Aile Tipi.....	36
1.3.2.3.2.	Ataerkil Aile Tipi.....	36
1.4.	Toplumsal Bir Olgu Olarak Evlilik ve Evliliğin Aile Açısından Önemi	37
1.4.1.	Evlilik Tutumları.....	39
1.4.2.	Evlilik Biçimleri.....	40
1.4.2.1.	Evlenecek Adayın Kendi Eşini Seçmesi.....	40
1.4.2.2.	Görücü Usulüyle Evlilik	41
1.4.2.3.	Kaçırma Yoluyla Evlilik.....	41
1.4.3.	Eş Sayısına Göre Evlilik Türleri	42
1.4.4.	Evlilik Dışı Yaşam Biçimleri	42
1.4.4.1.	Birlikte Yaşama	43
1.5.	Gençlik Hakkındaki Sosyolojik Yaklaşımlar	44
1.5.1.	Yapısal Fonksiyonalist Yaklaşım.....	44
1.5.2.	Çatışmacı Yaklaşım	46
1.5.3.	Simgesel Etkileşimci Yaklaşım	47
1.6.	Aile Hakkındaki Sosyolojik Yaklaşımlar	48
1.6.1.	Yapısal Fonksiyonalist Yaklaşım.....	48
1.6.2.	Çatışmacı Yaklaşım	49
1.6.3.	Simgesel Etkileşimci Yaklaşım	50
1.6.4.	Feminist Yaklaşım	51
2.	ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	53
2.1.	Araştırmanın Konusu	53
2.2.	Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	53

2.3. Araştırmanın Problemleri	57
2.4. Araştırma Evreni ve Örneklemi	57
2.5. Araştırmada Veri Toplama Teknikleri ve Analizi.....	58
3. BULGULAR VE TARTIŞMALAR	61
3.1. Araştırmaya Katılan Z Kuşağının Sosyo-Ekonomik ve Demografik Profili.....	61
3.2. Araştırmaya Katılan Z Kuşağının Aile Kurumuna Bakışı	67
3.3. Araştırmaya Katılan Z Kuşağının Evliliğe Bakışı.....	89
3.4. Araştırmaya Katılan Z Kuşağının Evlilik Tercihlerini Etkileyen Faktörler ...	94
3.5. Araştırmaya Katılan Z Kuşağının Evliliğe Yaklaşımında, Sosyal Medyanın ve Sanal Mecraların Etkisi	100
3.6. Araştırmaya Katılan Z Kuşağının Boşanma Olgusuna Yaklaşımı	105
3.7. Araştırmaya Katılan Z Kuşağının Flört ve Birlikte Yaşam Tarzına Yaklaşımı....	109
4. SONUÇ	112
5. ÖNERİLER	118
KAYNAKÇA	120
EKLER.....	128
ÖZGEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

KISALTMALAR

AÇIKLAMALAR

ABD

Amerika Birleşik Devletleri

DGAB

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi

GSB

Gençlik ve Spor Bakanlığı

TDK

Türk Dil Kurumu

TMK

Türk Medeni Kanunu

TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu

YY

Yüzyıl

YYÜ

Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1. Türkiye’de İşsizlik Oranı	9
Şekil 2. Türkiye’de Nüfus ve Yıllık Nüfus Artış Hızı.....	22
Şekil 3. Türkiye’de Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı.....	32
Şekil 4. Türkiye’de Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme Sayısı.....	39

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo

Sayfa

Tablo 1: Örneklem Grubunda Yer Alan Görüşmecilere Ait Bilgiler.....62

Tablo 2: Üniversitede Okuyan Z Kuşağı'na Ait Demografik Özellikler.....64

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının başlangıcından son aşamasına varıncaya kadar geçen süre içerisinde, her türlü desteği vererek sabırla yol gösteren; bilgisi, tecrübesi, çalışma disiplini ve gençlik alanındaki akademik çalışmalarıyla kendisini ilgiyle takip ettiğim danışman hocam Sayın Prof. Dr. M. Zeki DUMAN'a, en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışma sürecinde beni motive eden ve aile olmanın gerektirdiği sorumluluklar konusunda yükümü hafifleten, kıymetli eşim Sevda'ya minnettarım. Çocuklarım; Seval, Hilal, Burcu, Hamza Eymen ve Eslem Duru'yu da anmak istiyorum.

Tezimin teknik açıdan düzenlenmesinde önemli katkıları olan, samimi ve içten duygularıyla desteklerini esirgemeyen yüksek lisans derslerinden arkadaşım Rıdvan ŞAHİN'e ayrıca teşekkür ederim.

Tez araştırmamın amacına ulaşmasında kıymetli zamanlarını ayırarak büyük katkılar sunan fakat bilimsel etik nedeniyle isimlerini anamayacağım değerli görüşmecileri de saygıyla anıyorum.

GİRİŞ

Gençlik kesimi, tarihten günümüze kadar ülkelerin etkin bir gücü olarak kabul edilegelmiştir. Dünya üzerinde birçok siyasi yapılanmanın, askeri güçlerin, ekonomik kalkınma çabalarının ve ideolojik hareketlerin merkezinde gençler yer almıştır. Bu açıdan bulundukları yaş dönemleri dikkate alınarak zihinsel, fiziksel ve sosyal gelişim süreçlerinde; ilgilerini ve yeteneklerini ortaya koyabilecekleri fırsatların oluşturulması, hem gençlerin hem de toplumun yararına olacaktır. Bu bağlamda *Z Kuşağı* olarak tanımlanan günümüz gençliğinin dönemsel olarak yaşadığı sorunların tespit edilebilmesi ve çözüme yönelik adımların atılabilmesi için kavramlara, olgulara ve gündelik yaşama dair tutumlarının neler olduğu bilinmelidir.

Günümüz dünyasında teknoloji kaynaklı hızlı değişimler, aynı zamanda bu hıza ayak uyduramayan sosyal değişimleri de beraberinde getirmektedir. Sosyal değişimler, doğası gereği teknolojik değişimler kadar hızlı değildir. Yaşadığımız çağda toplumsal yaşamın hızlı şekilde değişimini sağlayan araçların başında internet kaynaklı iletişim ağları gelmektedir. Buna binaen mobil cihazlar ile içe içe olan günümüz insanların; hayat tarzlarını, aileleriyle ilişkilerini ve geleceğe dair yaşam planlamalarını yeniden gözden geçirmeleri gerekmektedir.

Teknolojik cihazları, en çok kullanan kesimler arasında yer alan günümüz gençliği birçok sorunla karşı karşıyadır. Gençler, bir taraftan ceplerinde taşıdıkları iletişim araçlarının sunduğu alternatif yaşam biçimlerini görmekte diğer taraftan ailesinden/çevresinden gördüğü kültürel değerlerin içerisinde yaşamaktadır. Erken yaşlardan itibaren bu tür farklılıklara şahit olan bireyler, kendi kültürlerini gözden geçirmekte ve değerlerini sorgulamaya başlamaktadır.

İnsanların, yaşamlarının büyük bir kısmını etkileyen iki temel olgu vardır. Birincisi evlilik ve aile yaşamı, ikincisi ise iş hayatıdır. Aile, insanlığın varoluşundan beri toplumsal yapının merkezinde yer almış ve toplumu her daim yeniden var ederek sürekliliğini sağlamıştır. Sanayi devrimiyle birlikte kentleşmeye dönük yaşam şeklinin insanlar arasında artarak devam etmesi, beraberinde yeni yaşam pratiklerinin ortaya çıkmasına, dolayısıyla da yeni sorunların gündeme gelmesine neden olmuştur. Teknolojik ilerlemeler, kentsel yoğunlaşmayı

sağlamakta bunun sonucu olarak toplumsal değişimlerin yaşanmasına bağlı olarak toplumsal düzensizlikler meydana gelmektedir (Castells, 2020: 20). Modernite; geleneksel yaşamdan, modern yaşam tarzına geçen toplulukların aldıkları eğitime, taşıdıkları ahlaka, inandıkları dine, sorunlarını taşıdıkları adalete ve yürüttükleri ekonomik döngüye yönelik algılarında değişiklikler yaptığı gibi evlilik olgusuna ve aile yapısına dönük bakış açıları da değişiklikler yaratmıştır. Özellikle zorunlu eğitim süreçlerinden geçtikten sonra üniversitede okumayı tercih eden bireyler, hem belli bir eğitim düzeyine kavuşmaları hem de yetişkinlik dönemine yaklaşmaları sebebiyle evlilik ve aile olgularını daha yakından takip etmektedir.

Üniversite gençliği, okudukları bölümlerden mezun olduktan sonra eğitim gördükleri alanlarda iş sahibi olmaya çalışmaktadır. Yalnız Türkiye’de üniversitelerin çeşitli meslek gruplarında istihdam edilecek personel sayısından daha fazla mezun vermesi, genç işsizliğinin artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla işsiz kalan gençlerin evlilik düşünceleri, bir sonraki yıla / yıllara kalabilmektedir. Türkiye’de gençlerin evlilik yaşlarının giderek yükselmeye başladığı, yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Ortalama evlilik yaşı; 2001 yılında erkeklerde 26, kadınlarda 22,7 iken 2023 yılında erkeklerde 28,3 kadınlarda ise 25,7 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2024). Dolayısıyla gençlerin ekonomik gelirlerini sağlayamayacakları yönündeki kaygıları dikkate alındığında, aile ve evlilik olgusuyla ilgili tutumları ayrıca incelenmelidir. Bu tez çalışmasının yapılmasına sebep olan, motivasyon kaynaklarından biri de gençlerin işsiz kalabilme endişelerinin, evliliğe dair düşüncelerini etkiliyor olmasıdır.

Geleneksel aile yapısında, evlilik olgusu yaşamın bir parçası olarak değerlendirilirken moderniteye dayalı popüler kültürden etkilenen gençler ise evliliği, gereklilik olarak görmek yerine tarz olarak algılamaya başlamıştır. Buna binaen geleneksel aile yapısında yetişen gençlerin aile kurumuna ve evlilik olgusuna nasıl bir yaklaşım sergileyecekleri merak konusudur.

Geleneksel aile yapısında yetişen gençlerin, evlilik yapmaları konusunda kültürel değerlerin teşvik edici pozisyonda yer aldığı görülmektedir. Kültür, toplum tarafından biyolojik yapımızın gerçekliği kadar doğal kabul edilir. İnsanlar, toplum içerisinde farklı yaşam şekillerinin olduğuna dair yeni bilgileri edinmeyene kadar alışlagelen tutum ve davranış kalıplarını doğru ve geçerli yaşam tarzı kabul ederler.

Ta ki yeni kültür yapılarıyla karşılaşılana ya da öğrenilene dek (Bauman, 2019: 218). Gençler evliliği, yaşam döngüsünün bir devamı gibi gören aile ortamında yetişirken diğer taraftan kitle iletişim ağlarının sunduğu imkânlar aracılığıyla alternatif yaşam biçimlerinin etkisinde kalmaktadır. Geleneksel ile modern yaşam arasında sıkışan gençler, aile ve evlilik süreçleri konusunda yeni tutumlar sergilemek zorunda kalmışlardır.

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde eğitim gören gençlerin büyük çoğunluğu geleneksel aile yapısının etkilerinin görüldüğü Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki illerde yaşamaktadır. Bu bağlamda Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde eğitim gören Z Kuşağı'nın evlilik ve aile konusunda, kendi aile yapılarından ne kadar etkilendikleri araştırılmaktadır.

Türkiye'de yapılan evliliklerin azalmaya başlaması, boşanma oranlarının ise hızlı şekilde artışı, evlenmeyi düşünen gençleri etkileyebilmektedir. Boşanma oranlarındaki artış, Türkiye'nin batı illerinde olduğu gibi doğu illerini de benzer şekilde etkilemektedir. Bu bağlamda Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki illerde, evlilik çağına yaklaşan üniversiteli gençlerin bu konuda neler düşündüğü araştırılmak istenmiştir.

Van YYÜ'nde okuyan öğrenciler, birçok paradoksu bir arada yaşamaktadır. Bunlar sıralandığında; birincisi, dini ve kültürel değerler ile sanal mecraların sunduğu farklı yaşam şekillerinin olmasıdır. İkincisi, evliliğe adım atarken boşanma oranlarının artışı ve işsiz kalma kaygılarının gençler üzerindeki olumsuz etkilerinin olmasıdır. Üçüncüsü ise tek bir eş ile resmi nikâh yapılarak, düzenli bir yaşam kurmak yerine son yıllarda dünyada yaygın hale gelmeye başlayan birlikte yaşam, çocuksuz evlilikler gibi seçeneklerin olmasıdır. Bu açıdan gençlerin evlilik ve aile konusundaki tutumlarının ne olduğu sorusu tekrar akıllara gelmektedir.

Boşanma oranlarının artışı, çocuksuz evlilikler, eşcinsellik, tek ebeveynli yaşam, çocuk sahibi olunmak istenmemesi, evliliğin reddedilmesi ve geciktirilmeye çalışılması gibi yaşam tercihleri aile kurumunu, fonksiyonlarını icra edemez hale getirmektedir. Bugün aile yapısı temelinden sorgulanır hale gelmiştir. Ortaya çıkan bu durum *toplumsal sapma* olarak nitelendirilmektedir.

Türkiye’de, Z Kuşığı’nın yaş dönemi itibariyle evlilik çağına yaklaştıkları süreçte; geleneksel yapı, aile baskısı, evlilik dönemi, aile yuvasını kurma, farklı kültüre sahip bireylerin yapmış oldukları evlilikler, alternatif yaşam modelleri, birlikte yaşam, boşanma, modernite, seküler yaşam, sosyal medya, genç işsizliği gibi birçok denklemin arasında kaldıkları görülmektedir. Bu kapsamda üniversiteli gençlerin, aile ve evlilik hakkındaki tutumlarının inceleniyor olması çalışmayı özgün kılmaktadır.

Evlilik olgusu ve aile kurumuna hakkında yapılan literatür araştırmasında, bu alana yönelik Türkiye’de ve dünyada birçok çalışmanın yapıldığı görülmüştür. Benzer şekilde hem dünyada hem de Türkiye’de Z Kuşığı üzerine yapılan alan yazın çalışmaları da bulunmaktadır. Ayrıca bu kuşağın evlenme yaş dönemine yaklaştığı dikkate alındığında, evlilik ve aile hakkındaki tutumları sosyoloji biliminin de alanına girmektedir. Türkiye’de son yıllarda Z neslinin evliliğe ve aileye dair yaklaşımları, farklı alt konu başlıkları altında araştırılmaya başlanmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki üniversitelerde Z Kuşığı üzerine yazılan makale, yüksek lisans ve doktora tezlerinin sınırlı sayıda oluşu da ayrıca tez çalışmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yapılan saha araştırmasında derinlemesine bilgilere ihtiyaç duyulduğundan, Van YYÜ’nde eğitim gören Z Kuşığı gençliğinin aile ve evlilik hakkındaki tutumları nitel araştırma yöntemleriyle, yüz yüze görüşülerek irdelenmeye çalışılmıştır.

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Gençlik

İnsan hayatı; bebeklik, çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemlerinden oluşmaktadır. Bu dönemlerin her birinden diğerine geçişte psikolojik ve biyolojik süreçler etkili olmakla birlikte ekonomik, sosyal, kültürel ve coğrafi faktörler de etkili olabilmektedir.

Çocukluk ve yetişkinlik dönemi arasında bulunan gençlik dönemi; hızlı psikolojik ve biyolojik değişimlerin ardından yavaşlayarak erişkinliğe yaklaşmış olur. Genç, çocukluk dönemindeyken ailesi ve okul çevresi içerisinde birey olduğunun mücadelesini vermektedir. Genç; birey olma çabasını, gençlik dönemindeyken daha geniş toplumsal kesimler arasında sürdürmektedir. Bu sebeple gençlerin kendisi olabilmesi ve toplumda yer edinebilme isteği, çocukluğunun bir uzantısı olarak değerlendirilmelidir (Söylemezoğlu, 2013: 135). Bu nedenle her bir geçiş aşaması, kendisine has süreçleri de beraberinde getirmektedir. Çocukluğun bir ileri yaş aralığı olan gençlik, toplumsal alanda kendini kabullendirmenin daha yoğun yaşandığı bir kesiti oluşturmaktadır.

TDK'na göre Gençlik, insan yaşamının ergenlik ile orta yaşın arasındaki zaman dilimi olarak tanımlanmaktadır. Sosyolojinin bir alt başlığı olarak değerlendirilen gençlik sosyolojisi içerisinde gençlik; kişinin biyolojik yapısındaki değişimleri de dikkate alarak, kültürel ve tarihsel açıdan değişimler geçiren ve sosyal açıdan sürekli var olan bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Kendine özgü şartların içerisinde kuşak farklılığını oluşturan genç, bir geçiş dönemi insanı olarak ta tanımlanmaktadır. Bu açıdan genç; heyecanın, aksiyonun, sabırsızlığın, özgürlüğün, kendisinde birleştiği psikososyal karakter hüviyetine bürünmektedir (Dubet, 2004: 275-293). Gençler, yaş dönemleri itibarıyla psikolojik açıdan olgunlaşma, sosyolojik açıdan ise toplumsallaşma sürecinde yer almaktadırlar.

Sanayileşme ve ardından kentleşmenin getirdiği hızlı yaşama biçimine sahip ülkelerde, kitle iletişim ve ulaşım araçlarına bağlı olarak sosyal yapılarda daha hızlı değişimler meydana gelmektedir. Bu ülkelerde, toplumsal değişimlere bağlı olarak

1960'lardan bu yana buluş çağına erişimin 2-3 yaş daha erken gerçekleştiği görülmektedir. Dünyada, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişler her ülkede aynı düzeyde gerçekleşmemektedir. Buna ek olarak toplumların kendilerine özgü alışkanlıklarını ve yaşam biçimlerini eklediğimizde, dünya genelinde gençlik döneminin hangi yaş aralıklarına sahip olacağı noktasında ortak bir genelleme yapılamamıştır. Türkiye'deki genç tanımı için (GSB) kabul edilen yaş grubu 14-29 yaş aralığı şeklinde açıklanmıştır.¹

Genç kavramı, bir toplumsal kesim olarak gençlik kavramı boyutuyla da açıklanmaktadır. Gençlik kavramı, fertleri ergenliği de kapsayarak toplumsal yeterliliğe hazırlamaya çalışılan daha geniş kapsamlı bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Tezcan, 2016: 260). Günümüz gençliği, hem içinde yaşadıkları avantajlı / dezavantajlı şartlar hem de geleceğe dair kaygıları sebebiyle toplum içerisinde ayrıca değerlendirilmesi gereken bir kesim olarak yerini almıştır.

Gençlerde meydana gelen fizyolojik gelişmeler de dikkatlerden kaçmamıştır. Kimi düşünürler gençliğin sahip olduğu kinetik enerjinin gencin gelişiminde önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmiştir. Spor yapmak, gençlerin kendisini tanıması, düzeltilmesi ve tutum ve davranışlarına yön vermesinde etkili bir yoldur (Erdemli, 2020: 58). Gençlerin fiziksel gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde devam etmesinin yanında sağlıklı ruh hallerine katkı yapması amacıyla da birçok spor aktiviteleri gerçekleştirilmektedir.

Toplum hayatında önemli bir yere sahip olan dini inançlar, gençlerin yaşamında da etkin bir yere sahiptir. İslam inancında gençlerin rolüne dikkat çekilmiştir. Hz. Peygamber'in dostlarının çoğunluğu gençlerden oluşuyordu. "Beni gençler doğruladı, ihtiyarlar yalanladı." diyor Peygamberimiz (Arslan, 2014: 16). Gençler, gelişim çağlarına bağlı olarak toplumsal sorunlara duyarlı insanları rol-model alabilmektedir.

Gençlerin yaş dönemlerine bağlı olarak yaşadıkları zihinsel gelişim süreçlerine bakıldığında, akranlarıyla olan iletişim biçimlerinde de değişimler meydana gelmektedir. Gençler bu dönemde soyut düşüncelere daha meraklıdır ve

¹GSB, *Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi*, 2013: 3

düşüncelerinin arasındaki bağlantıları ispat etmek için birbirlerine karşı çıkarlar (Nancy, 1998: 136). Bu dönemde mantıksal çözümlere dayalı olan konularda polemikler de yaşamaktadırlar. Bilişsel Gelişim kuramcısı Jean Piaget'e göre, soyut düşünme aşamasındaki genç, yetişkin zihni gibi düşünmeye başlamıştır. Bu dönemde zihin esnektir ve karmaşık problemlerin üstesinden gelebilir. Somuta dayalı düşüncelere bağlı kalmaktan vazgeçmeye başlamıştır (Mert, 2007: 58). Gençler arasında gelenek, kültürel değerler ve inançlar daha sık konuşulan ve tartışılan bir duruma gelmektedir.

Gençler, duygusal gelişim dönemlerinde ruhsal olarak inişler ve çıkışlar yaşar. Bazen yalnızlığı tercih etmekle birlikte bazen de yakın arkadaş gruplarının içerisine dâhil olmayı tercih ederler (Gülek, 2019: 24-25). Bu yaş grubu, duygularını tanıma ve kontrol noktasında iç dünyalarında sürekli bir mücadelenin içerisinde. Duygusal gelişimleri, dengeli karar vermelerinin önüne geçebilmektedir. Gençler, akıldan ziyade hisleriyle hareket ederler (Nursi, 2018: 49). Bu sebeple gençler arasında uyum problemleri, küskünlükler, kırgınlıklar, öfke patlamaları, tartışmalar, gruplaşmalar hatta kavgalar belirgin olarak görülebilmektedir.

Gençler, aileleri ile olan ilişkilerinin haricinde okullarıyla ve çevreleriyle de ilişkiler geliştirmektedir. Bu sebeple iyi planlanmamış bir çevre-yaşam döngüsü içerisinde gençlerin kötü alışkanlıklara ve çeşitli suçlara bulaşabilmesinde “korsan kültür” ün etkisi bulunabilmektedir (Şener, 1991: 78). Gençlik döneminde aile dışında daha geniş bağlar kurmak isteyen bireyler, kendilerini ispat edebilecekleri, ortamları tercih etmeye başlamaktadır. Bu konuda akran gruplarının seçimi önem arz etmektedir. Gençler arasında; akran zorbalığı, sanal mobbing, şiddet, madde bağımlılığı, suç gibi olumsuz süreçler yaşanabilmektedir. Gençlerin kötü alışkanlıklardan uzak durmaları amacıyla içinde yaşadıkları zaman dilimine ve ihtiyaçlarına dayalı beklentilerine yönelik tespitlerin yapılması gerekmektedir.

1.1.1. Gençliğin Sınıflandırılması

Gençlik; daha çok psikolojik, biyolojik ve sosyolojik yaklaşımlara göre sınıflandırılmıştır. Bu çalışmada, sosyolojik yaklaşım dikkate alınacaktır. Sosyolojik açıdan gençler, toplumsal bir sınıf mı yoksa bir alt kültür mü ya da bir kesim midir

şeklinde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Genel olarak gençlik, bir alt kültür olarak kabul edilmektedir. Gençler, Hızla gelişen teknolojik gelişmenin topluma dayattığı değişimin hızına yetişememektedir. Bununla birlikte yeterli çözümler üretemeyen yetişkinlerin bıraktığı boşluğu, gençlerin kendilerine özgü yaşam tarzlarıyla doldurduğunu belirten Doğan (1993: 107-129), gençlerin toplum tarafından kendilerine biçilen rollere ve işleyişe dur diyerek kendilerine özgü yaşam modeli ve deneyimini bir alt kültür olarak ortaya koyduklarını ifade eder. 1950'lerden bu yana gençler, dünyanın gelişen ve gelişmekte olan ülkelerinde kendi yaşam biçimlerini yetişkinlerden farklı olarak oluşturmaya devam etmektedir.

Sosyolojik açıdan gençliğin sınıflandırılması konusunda genel olarak iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; kır, gecekondu ve kent gençliği şeklinde açıklanmaktadır. İkincisi ise gençlik, eğitim süreçlerinde yer alıp almadıklarına göre kategorize edilmektedir.

1. Eğitim Gören Gençlik (ortaöğretimde ve yükseköğretimde okuyan gençler)
2. Okul Dışı Gençlik (işçi gençler, işsiz gençler, kır gençliği)
3. Özel Duruma sahip Gençlik (zihinsel ve fiziksel açıdan özel gereksinime ihtiyaç duyan gençler, suç işlemiş ve tutuklu gençler)

1.1.2. Türkiye’de Gençlerin Sorunları

Gençlerin temel problemleriyle ilgili birçok araştırma yapılmaktadır. Bu araştırmaların sonuçlarına göre, gençlerin temel sorunları arasında şunlar yer almaktadır: eğitim, işsizlik, özgürlük, iletişim, güven, kimlik bunalımı, cinsel sorunlar, kuşak çatışması, gelecek kaygısı, sevgisizlik, mutsuzluk, ekonomik sorunlar, siyasal sorunlar, uyuşturucu kullanımı ve psikolojik sorunlar.

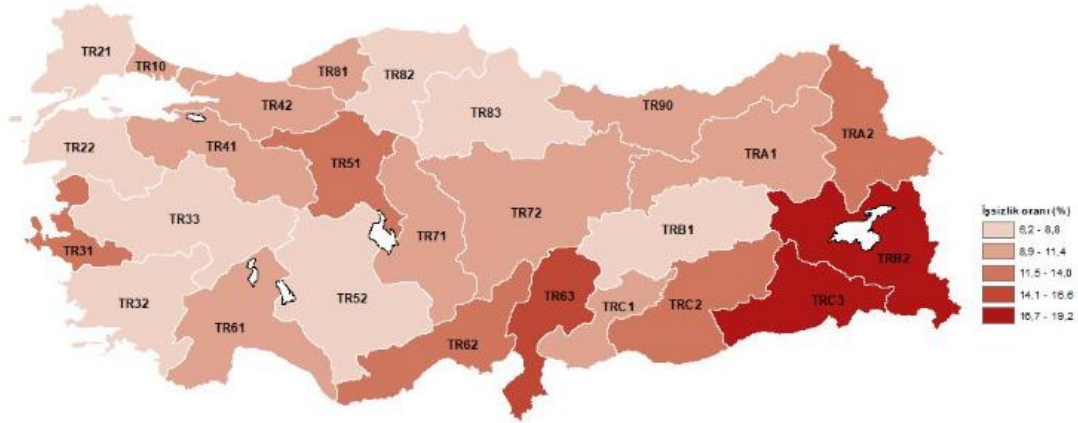
Özellikle Avrupa ülkelerinden başlayarak gelişen sanayileşme sürecine, Türkiye, sonradan dâhil olmaya başlamıştır. Daha öncesinde tarım toplumuna sahip olan Türkiye’nin, sanayi toplumuna doğru adım atışı beraberinde yeni toplumsal sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Gençler, yaş dönemleri gereği kendi içerisinde zaten bir değişim ve dönüşüm yaşarken ayrıca ülke genelinde yaşanan ekonomik, siyasal ve kültürel değişimlerin etkisiyle daha zorlu bir sürecin muhatabı olmuştur (Yazıcı, 2001: 2). Toplumsal

sorunların tespiti ve çözümü noktasında sosyal bilimlerin oluşturduğu çabalara, ülke politikaları anlamında gerekli ve anlaşılır yaklaşımların yeterince sergilenmeyişi, süreci daha girift noktaya götürmüştür. Böylelikle geline süreçte sosyal sorunların başlıcalarından biri de gençlik sorunları olmuştur.

Bu sorunlardan biri olan işsizlik, sadece ekonomik olarak yoksun kalmak demek değildir. Bunun yanında çalışma hayatında ve iş sürecindeki edinimlerinin kendisine kazandıracağı sosyalleşme ile toplumun değerli bir ögesi olduğu inancını da yitirmesine sebep olmaya başlar (Uyanık, 2016: 61). Gençlerin; işsiz kalabilme ihtimalleri, elde edemedikleri ekonomik gelirleri ve kazanılamayan sosyal statüleri gereği gelecek ile ilgili hayallerini bir kez daha gözden geçirmelerine sebep olmaktadır.

Şekil 1. Türkiye’de İşsizlik Oranı

(Kaynak: TÜİK, 2022 Erişim Tarihi: 02.05.2024)

TÜİK verilerine göre Türkiye’de 2022 yılında işsizlik oranının en yüksek olduğu bölge 19,2 ile TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) olmuştur. Ayrıca Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde işsizlik oranlarının diğer bölgelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda gençlerin işsiz kalma kaygılarının yüksek olacağı değerlendirilmektedir.

Türkiye’de, gençlerin yaşadıkları sorunların arka planında; ailelerin, çocuk yetiştirme işlevlerindeki yetersizliklerin de var olduğu görülmektedir. Bu nedenle gerek kırsal kesimde gerekse kentlerde ailelerin, çocukları ve gençleri yetiştirme konusunda daha işlevsel olmaları için aile danışmanlığı hizmetlerinin verilmesi gerekmektedir (Kut, 1989: 350). Ebeveynlerin çocuk, ergen ve yetişkin yaştaki

evlatlarına yaklaşım tarzları sağlıklı ve dirençli toplum yapısına katkı sunacaktır. Köylere kıyasla kent kültürü içerisinde yetişen ailelerde daha karışık ve daha fazla sorunlar ortaya çıkmaktadır. Kent yaşamı oluştuğça, köylerden kentlere göç arttıkça kent kültürü içerisinde suçluluk, fuhuş, alkolizm, intihar, akıl ve ruh hastalıkları artar (Türkdoğan, 2004: 180). Dolayısıyla ortaya çıkan sorunlar çok yönlü olabilmektedir. Bir gençlik sorununun çözümü için birçok alanın ortak çabası gerekmektedir. Bu anlamda sorunlarından üstesinden gelebilmek için psikologların, sosyologların ve sosyal çalışmacıların işbirliği yaparak çalışmaları zorunlu hale gelmiştir (Baran, 2016: 5-21). Bununla birlikte gerek resmi gerekse sivil toplum kuruluşlarının paydaş olduğu sosyal duyarlılıklara ve hizmetlere ihtiyaç duyulduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde bazı sosyologlar, gençlerin modern dünyada yaşadıkları sorunlarla baş edebilmeleri için edilgen bir pozisyondan çıkarak yaşamı daha doğru okumaları ve karar alabilmeleri adına çözüm önerilerinde bulunmuşlardır. Yaşam politikası kavramıyla gençler, refleksif bir ortamda kendilerini gerçekleştirebileceklerdir (Giddens, 2010: 267). Bu açıklamasıyla Giddens, özgürleşimci birey ve refleksif bir yaklaşımla “sosyolog gençlik rehberi” tanımını yapar. Gençlerin sorunlarıyla baş edebilmeleri ile ilgili çözümler üretilmeye devam ederken sorunlar, çeşitlenerek artmaya devam etmektedir. Gençlerin problemlerinin ortaya çıkmasında işsizlik ön sıralarda gelmektedir. İşsizliğin süresi ve boyutu arttıkça buna bağlı olarak psikolojik, biyolojik ve toplumsal sorunlar da artmaktadır.

Evlilik ve aile olgusuna ilişkin sorunlar, işsizlik gibi faktörlerle daha karmaşık hale gelebilmektedir. İşsizlik, evlilik yaşının yükselmesi ve boşanma oranlarının artması gibi sonuçlara neden olabilmektedir. İşsiz gençler için düğün masrafları, evliliğin önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Bu sebeple, ekonomik zorluklarla baş etmek adına, toplumda kabul gören evlilik yerine, alternatif ilişki biçimleri tercih edilebilir hale gelebilmektedir.

1.2.Demografik Bir Kavram ve Olgu Olarak Kuşak

1.2.1. Kuşak Kavramı

Modernite ile birlikte toplumda meydana gelen sosyal ve ekonomik değişiklikler destabilize bir durum yaratmıştır. Bu durum, gençlerin kendilerinden önceki nesiller ile olan iletişim şekillerinde ve davranış kalıplarında değişikliklere neden olmuştur.

Özellikle 2000’li yıllardan sonra günlük konuşmalarda sıkça geçmeye başlayan “Kuşak” kelimesi günümüz gençliği ile yetişkinler arasındaki düşünce ve yaşam tarzı farklılıklarına vurgu yapmak amacıyla kullanılmaktadır.

Aynı zaman diliminde doğan benzer toplumsal olaylara, sosyal ve ekonomik hareketlerin değişimlerine maruz kalan ve aynı çevresel koşullardan etkilenen insanları tanımlamak amacıyla jenerasyon ya da kuşak kavramları kullanılmaktadır (Adıgüzel vd. 2014: 166; Pekel, vd. 2020: 1). Aynı kuşaktan olanlar birbirine yakın yıllarda doğduklarından kuşak üyeleri, karşılaştıkları benzer olaylara benzer tepkiler verebilmektedir. Sergileyecekleri tutum ve davranışların üzerinde dışsal faktörlerin etkisi bulunmaktadır.

Toplumların barındırdıkları kültürel yapıları; sosyal, ekonomik, siyasal, teknolojik değişim ve gelişimlere bağlı olarak zamanla değişmektedir. Buna bağlı olarak farklı dönemlerde doğan kuşakların belirtilen yapılar nedeniyle düşünce ve davranışlarında farklılaşmalar meydana gelmektedir. (Pekel, 2020: 1-9). Günümüzün baş döndürücü hızla ilerleyen teknolojik gelişmeleri, kuşaklar arası yaş gruplarının kısalmasına da sebep olmuştur. Geçmiş yüzyıllarda kuşak farklılığı yüzyıla yakinen sanayileşme ve kentleşmenin ardından teknoloji kaynaklı hareketliliklere bağlı olarak kuşak farklılığı günümüzde beş ile on yıl aralığına kadar düşmüştür.

Gençler, bulundukları yaş grubu içerisinde bir kuşağı temsil etmektedir. Kuşak kelimesi aynı zamanda insan grupları olarak da kısaca tanımlanabilmektedir (Günçay, 2018: 7-26). Kuşakların; gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerinde taşıdıkları inançlar ve sergiledikleri yaşam profilleri de ayrıca incelenmektedir. Yaş ilerledikçe kendisinden sonra gelen jenerasyon ile farklılıklar artmaktadır.

Gençlerin içinde yaşadıkları döneme has düşünceleri, duyguları ve davranışları “Kuşak Farklılığı” olarak isimlendirilerek sosyal bir olgu haline gelmiştir. İnsan toplulukları içinde yaşadıkları çağın gerekliliklerine bağlı olarak istekleri, ihtiyaçları ve yaşam pratiklerinde farklılıklar ortaya çıkmaktadır (Gür ve Wolff, 2021). Kuşak farklılıkları günümüzde bilinen ve kabul edilen sosyal bir gerçeklik haline dönüşmüştür. Kuşakların oluşumunda toplumsal hareketlerin ve çevresel etmenlerin etkili olduğu yüzyıllar öncesinden beri bilinmektedir. Tarihi, sadece yaşanmış yığınlar olmaktan çıkarıp olayları belirli bir düzen şeklinde açıklayan İbn-i Haldun, olayların etki ettiği toplumsal düzenlerden bahsederek tam olarak kuşak kavramına işaret

etmiştir (Bekmezci, 2017: 103). Tarihten günümüze kadar insanların gelişim aşamalarının var olduğu bilindiği gibi toplumların da kendi içerisinde bir gelişime ve değişime uğradığını ifade etmektedir.

Daha sonraki yıllarda, kuşak kavramı hakkında ilk bilimsel çalışmayı 1830 ile 1840 yılları arasında A. Comte yapmıştır. İlerleyen yıllarda kuşak (Generation) kavramı 1928’de Karl Mannheim “The Problem Of Generations” kitabıyla kullanılmaya başlandı. Özellikle 1960’lardan sonra kuşaklar ile ilgili çalışmalar sürdürülmüştür. 1991 yılında Strauss ve Howe tarafından geliştirilen “Kuşak Teorisi” kavramı iyice yaygınlaşmıştır ve sosyal bilimlerde sıkça tartışılmıştır (Çelebi ve Bayraktaroğlu, 2020: 3055-3071). Geçmişten günümüze doğru zaman ilerledikçe jenerasyon kavramı araştırmacıların dikkatini çekmiş ve birçok çalışma yapılmıştır. Günümüzde bu alanla ilgili farklı disiplinler tarafından birçok bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Kuşak tanımlamaları yapılırken, geneli kuşatıcı bir tanımlama yapmak mümkün olmamaktadır. Kuşak tanımı Türkiye’de bir dönem daha çok erkekler üzerinden yapılırken 1900’lü yılların başında, elitist kesim dikkate alınarak bir tanımlama yapılmıştır. Fakat aynı dönem kırdaki yaşayan gençler, kentte yaşayan gençlerden bağımsız olarak daha çok kır yaşamına özgü bir toplumsal yaşama sahip olduklarından ayrıcalıklı kuşak içerisinde yer almamışlardır (Lüküslü, 2020: 45). Gençlik gruplarının hepsinin tutum ve davranışlarını aynı kuşak içerisinde değerlendirmek mümkün değildir. Kimi gençler, refah seviyesinin çok üstüne sahip olup ekonomik kaygılar taşımadan yaşam sürmektedir. Kimi gençler de günlük ekmek parasını kazanmak için sabahın erken saatlerinden başlayıp akşam geç saatlere kadar çalışmaktadır. Her ne kadar aynı dönemde yaşasalar da hayat ile ilgili beklentileri noktasında farklı görüşlere sahip olabilmektedirler.

1.2.2. Kuşak Çatışması

Her kuşak, yıllar ilerledikçe yaşadığı dönemin kendisinde edindirdiği yaşam biçimini, yeni gelen kuşaktan da beklemektedir. Sosyal ve çevresel koşulların sürekli değiştiği dünyada kendini güncellemeyen kuşakların, yeni jenerasyon ile sorunlar yaşaması kaçınılmaz olmaktadır.

Yaklaşık olarak elli yıla yakındır kuşak olgusu; demografik, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi unsurlar bağlamında araştırılıp değerlendirilmektedir (Gökoğlu,

2022: 17). Günümüz dünyasında kuşaklar arası çatışmalar toplumların birçoğu tarafından kabul edilen bir olgu haline geldiğinden çatışmanın nedenleri, sonuçları ve çözüm noktaları üzerinde birçok inceleme ve araştırma yapılmaktadır. Fonksiyonalist modele göre toplum ile farklı yaş grupları arasında güçlü bir bütünleşememe (zayıf bütünleşme) sonucunda kuşak çatışmaları meydana gelmektedir.

Herhangi bir zaman diliminde birden çok kuşak bir arada yaşayabilmektedir. Yaşlı, orta ve genç kuşaklar şeklinde kuşaklar ayrılmaktadır. 15-25 yaş arası genç kuşak olarak kabul edilirken, 45 yaş üzeri ise yaşlı kuşak olarak adlandırılmaktadır (Anıl, 2011: 18). Modernite ile birlikte sosyal yaşamda meydana gelen değişikliklerin yaş gruplarının yeniden değerlendirilmesine etki edebileceği ön görülmektedir.

Kuşakların, toplumsal yapılara uyum sağlama süreçleri kendi akranları ile benzer, önceki kuşaklardan ise farklı tutum ve davranışlar sergilemelerine neden olmaktadır. Kuşak çatışmaları günümüze has değildir. Geçmiş yüzyıllarda da birçok sebepten dolayı kuşaklar arasında sorunlar yaşanmıştır. Bazen yaş farklılıklarından kaynaklı çatışmalar yaşanırken bazen de kır ve kent yaşam tarzlarının farklılığı da çatışmaları tetiklemiştir. Bazen de savaş, kıtlık ya da sosyal hareketler de nesiller arasında dikotomi oluşturmaktadır. Örneğin, Avrupa’da yaşanan savaş süreçlerinde, 1905 kuşağı 1890’ların entelektüel kuşağından farklıydı. Yeni kuşak sürekli savaş teyakkuzunda yaşadığı için her an savaşçı ruh haline sahipti ve babalarının ruh haline göre daha tez canlıydılar. Büyüklerinin entelektüel birikimlerini kabul ediyorlar fakat yaşamlarında daha maceracı ve gizil güç arayıcı ruha sahiptiler. Daha çok akıl dışıcılığı tercih edip babalarının kibar tarafsızlıklarıyla yetinmiyorlardı (Hughes, 1958: 291-295). Bir kuşak yaşadığı dışsal sorunlar sebebiyle bir önceki kuşağın sahip olduğu avantajlardan mahrum kalabilmekte ve daha temel yaşamsal işlevlerini gerçekleştirmek için düşünce ve eylemlerinde farklılıklara gidebilmektedir.

Aynı kuşak içerisinde yaşayanlar kendi aralarında daha az çatışma yaşarken asıl sorun farklı yaş gruplarına sahip kuşakların birbirleri olan ilişkilerinde meydana gelmektedir. Z Kuşağı gençliği önceki kuşakları yobaz, tutucu ve baskıcı görürken önceki kuşaklar ise yeni kuşağı, asi, züppe, akılsız, sorumsuz ve saygısız olarak görüp ifadelendirmektedir (Duman, 2022: 191). Her kuşak kendi düşünce biçimlerinin ve

yaşam pratiklerinin en doğru olduğunu düşünmekte ve savunmaktadır. Bu durumda kuşaklar arası çatışmalar, toplumsal bir sorun olarak nitelendirilmektedir.

Gençler ile yetişkinler arasında yaşanan çatışmalarda; eğitim ve ders çalışma süreleri, giyinme tercihleri, beslenme alışkanlıkları, büyük-küçük ilişkilerinde hiyerarşi, dini bakış açısı, değer yargıları, kız-erkek ilişkileri, ideolojik yaklaşım tarzları, ekonomik sorunlar, koruyucu ya da reddedici aile tutumları, eş ve meslek seçimleri, sanal dünyada geçirilen süreler gibi konular gelebilmektedir.

1.2.3. Kuşakların Sınıflandırılması

Çalışmanın bu bölümünde, kuşakların kategorize edilmesinde genel olarak 1900'lü yılların başından bugüne kadar doğan insanları; Sessiz Kuşak, Bebek Patlaması Kuşağı, X Kuşağı, Y Kuşağı ve Z Kuşağı gibi kavramlarla adlandırıldığı görülmektedir. Literatürde her bir jenerasyon, yaşadığı dönemin belirgin özellikleri ile diğer kuşaklardan ayrılmaktadır. Genel hatlarıyla bu kuşaklar maddeler halinde açıklanmıştır (Arar, 2016: 91-104; Ayhün, 2013: 93-112; Gür ve Wollf, 2021: 287-295; Çelebi ve Bayraktaroğlu, 2020: 3055-3071; Pekel, Kaya, Çalışkan, Özyıldız, Doğan, Öner ve Erbay, 2020: 1-9; Altuntuğ, 2012: 204-206; Sullivan, 2009:284-302).

1.2.3.1. Sessiz Kuşak (1927-1945)

Birinci Dünya Savaşı'nın oluşturduğu büyük kayıp ve yıkımlar sonrası ile ikinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllar arasında doğan insanları kapsamaktadır. Bu dönem, dünyada faşizm ve kominizm gibi etkin ideolojilerin toplumların üzerinde ağırlığını hissettirdiği bir dönemdir. Sessiz Kuşakta otoriteye saygı, dürüstlük gibi kavramlar daha bir ön plana çıkmaktadır. Parasal konular ve iş değişikliği yapma gibi durumlar ilk aşamada gündeme gelmemektedir. Bu kuşağı diğer kuşaklardan ayıran yönleri de işlerine en sadık olan kuşak olmalarıdır. İşlerine sadık olmalarında dönemin ekonomik koşulları ve iş olanaklarındaki sıkıntıların payı büyüktür.

Bu yıllar arasında, İslam dünyasındaki parçalanmışlıkların yanı sıra Türkiye'deki eğitim, sağlık ve gelir göstergelerinde de yetersizliklerin olduğu görülmektedir. Türkiye'de 1929-1939 yılları arasında doğanlar, savaşın bitmesine rağmen gelecek kaygısı taşıyan bir kuşak olarak hayatlarını devam ettirmektedir ve "*Buhran Kuşağı*" olarak ta adlandırılmaktadır. Bu kuşak, büyük buhran adıyla bilinen

ve tüm dünyada etkili olan işsizlik sonrasında, dünya çapında savaşların eşiğine gelinmesine tanıklık etmiştir. İş ve güvenlik olgularının hayatta kalabilmek ile yan yana geldiği bir dönemde dünyaya geldikleri görülmektedir.

1.2.3.2. Bebek Patlaması Kuşağı (1945-1965)

Bu kuşağın bulunduğu yıllar, iki büyük dünya savaşının geride kaldığı ve toparlanma sürecine girilen bir zaman aralığıdır. Batı sanayisinin hızla toparlandığı ve refah seviyesinin artmaya başladığı yıllarda, doğan insanların kuşağıdır. Bu dönem içerisinde bugünün gelişmiş ülkelerinin ekonomik büyümeleri oldukça hızlı olmuş ve bu durum refah ortamı yaşatmıştır. Oluşan refah döneminin etkisiyle bu kuşakta doğum patlaması yaşanmıştır. Bu dönemde doğanlar sayıca fazla olduklarından *toplumu yeniden inşa edenler* olarak ifade edilmektedir. 2007’ de yapılan bir araştırma sonucunda iş yerlerinde çalışanlar arasında en kalabalık nüfusu, bu kuşak oluşturmaktadır.

Takım halinde sıkı çalışmayı sevmekte ve başarıya odaklanmışlardır. Önceki jenerasyona göre daha üretkendirler. Kariyere ve ödüle önem verirler. Bu kuşağa işkolik, idealist, rekabetçi, kilit makamlara değer verme gibi özellikler atfedilmektedir. Savaşların sonlanmasıyla bu kuşağın insanları bir taraftan özgürlüğüne düşkün olup hazzı yaşamaya odaklanmıştır diğer taraftan ise uyumludur ve takım halinde çalışabilmektedir. Yeniliklere açık olmakla birlikte muhafazakâr çizgiyi de korumaya çalışmaktadır. Bu jenerasyonun toplumsal duyarlılıklarına bakıldığında; kadın erkek eşitliği, çevreye duyarlılık, ırk ayrımının yapılmaması gibi konular yer almaktadır.

1.2.3.3. X Kuşağı (1965-1979)

Bebek patlaması kuşağından sonra doğan insanlardan oluşmaktadır. 1970’lerdeki Petrol Krizi’nin küresel anlamda ülkeleri, ekonomik dar boğaza sürüklediği dönemde doğan insanların oluşturduğu kuşaktır. Batıdaki hızlı ekonomik büyümenin yavaşladığı ve toplumsal sorunların arttığı (1968 olayları gibi) dönemdir. Bu kuşak, huzur dolu ve daha yüksek yaşam standartlarında yaşamak isterken ekonomik krizlerin ve sosyal patlamaların arasında “*Kayıp Kuşak*” olarak da anılmaktadır. Baby Boomers kuşağının işe dönük çalıştığına tanıklık eden X kuşağı iş yaşamına sadakat göstermek yerine iş ile özel hayat dengesini kurmaya çalışmıştır. Bireyselleşmenin ve özgür olmanın bir önceki kuşağa göre daha çok sahiplenildiği bir

kuşaktır. Ayrıca kendini geliştirmeye önem veren bu kuşağın gençleri arasında farklı müzik ve yaşam tarzları ortaya çıkmıştır.

X kuşağı, teknoloji devrimine denk gelen bir zamanda yaşadıklarından bilgi ve teknoloji ile barışıktır. Kendine güvenen, girişimci bireylerden oluşmaktadır. Ayrıca otoriteye saygı duymaktadır. Annenin ve babanın bir işte çalışmak üzere birlikte evden çıktığı döneme denk gelen ilk kuşak olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca kadınlar az sayıda çocuk yapmak istemektedir. Bu yönüyle geleneksel aile modelinde değişimler yaşanmaya başlamıştır.

1.2.3.4. Y Kuşağı (1979-1999)

Ülkelerin, piyasa ekonomisine geçmeye başladığı bu dönemde tüketim merkezli ekonomik işleyiş insanları ve toplumu dönüştürmeye başlamıştır. Y kuşağı insanları bu yıllara rastlamaktadır. Bu kuşak aynı zamanda internet kuşağı olarak da bilinmektedir. Y kuşağı, tek aklın ve doğrunun egemenliğine karşı çıkan paradigmalardan hareketle kişisel tüketime ağırlık vermektedir. Ayrıca iletişim ağlarının tanıdığı hızlı bilgi edinme yoluyla bilinçli ve aktif tüketim kitlesi oluşmuştur.

Bu kuşak, aklını kullanarak her şeyi elde edebileceğini savunmaktadır. Özgürlük, yeniliklere açık olmak, teknolojiye hâkim olabilme ve daha az çalışarak daha iyi bir yaşam sürmek isteyenlerin kuşağı olarak da bilinmektedir. Sürekli öğrenme hevesi olan, aynı anda birçok işi yapabileceğine inanan, takım halinde çalışan, iş yerinde eğlenebilen, beklentilerinin anında gerçekleştirilmesini isteyen kuşaktır. Ayrıca sorgulamayı seven ve otoriteden hoşlanmayan bir nesil olarak da tanımlanmaktadır. Bu jenerasyon, diğerlerine göre yaşamları boyunca daha fazla iş değişikliği yapmaktadır. Yaptıkları işlerin dışında, sosyal politikalara önem verilmesi gerektiğini talep etmekte ve esnek çalışma saatleri gibi kendilerini tatmin edecek alanlara yoğunlaşmaktadırlar. Y kuşağı, daha önceki kuşaklara oranla sayısal olarak çekirdek ailede yetişme ve ebeveynlerinin eğitim olanaklarından faydalanmaları açısından daha yüksek sayılara ulaşmışlardır.

1.2.3.5. Z Kuşağı (2000 ve Sonrası Doğanlar)

Günümüz nesli olarak ifade edebileceğimiz daha çok 2000 yılından bu yana doğanları ifade etmek için kullanılan Z Kuşağı, henüz tam olarak bütün boyutlarıyla

tanımı yapılamayan bir kuşaktır. Yeni araştırmalar yapıldıkça ve zaman ilerledikçe bu kuşağın hayata bakış açıları ve yaşam şekillerine yönelik yeni bilgiler elde edilebilecektir. Gençlik dönemi, insanların yaş dönemlerinin belirli bir kesitine denk gelmektedir. Tarihten bu yana dünyada ve Türkiye’de gençlik kesimi, yetişkin grupları tarafından daha çok negatif bir algıyla değerlendirilmiştir. Günümüz Z Kuşağı, yoğun bir şekilde eleştirilere tabi tutulmaktadır.

Z jenerasyonu için yapılan olumsuz değerlendirmelerin bir başka boyutu ise toptancı bir yaklaşım çerçevesinde gençlerin homojen bir grup olarak değerlendirilmesidir. Bu kuşağın taşıdıkları olumlu özellikler ise dikkate alınmamaktadır. Hayattan ne istediğini bilen ve amacı doğrultusunda hareket eden gençlik grupları bulunmaktadır. Sosyal ve çevresel koşullar gereği aynı dönemde yaşasalar bile farklı sosyokültürel ve sosyoekonomik yapılara sahip gençlik grupları aramızda yaşamaktadır. Gençlerin, aynı çağ içerisinde benzer tutum ve davranışları yansıttıkları söylene de kendilerine özgü bireysel yaklaşımlarını da korumaktadırlar.

Bu kuşağın, diğer kuşaklardan en belirgin farklılığı, değişimin baş döndürücü hızda yaşandığı ve sürekli kırılmaların yaşandığı bir döneme şahitlik etmeleridir. Teknolojiye bağımlı yaşayan z nesli, bir tuşa dokundukları anda dünyanın herhangi bir yerinde yaşayan insanlar ile irtibata geçebilmektedir. Aceleci, yaratıcı, yeniliklerden haz duyan (İzmirlioğlu, 2008: 50) ve bir anda birçok şeyi öğrenme kapasitesine sahip z nesli, küresel düzlemde çok sayıda kültür ile iletişime geçmektedir. Kurdukları bağlantılar neticesinde elde ettikleri bilgi ve içerikler doğrultusunda hayatlarına yenilikler katmak istemektedir. Gençlere, “Gelecekte ne yapmak istersiniz?” sorusuna verilen cevaplarda “*Dünyayı gezmek istiyorum*” cevabı oldukça sık duyulmaktadır.

Geleneksel yapıya ve toplumsal değerlere daha az ilgili nesil olan z gençliği; düğünlere/taziyelere katılmada, bayram ziyaretleşmelerinde bulunmada ve büyüklerine saygı (hürmet) gösterme gibi değerleri taşıma konusunda geride durdukları gözlenmiştir. Gençlerin, dini duyarlılıklarını korumada ve ibadet ritüellerini yerine getirmede zorlandıkları bilinmektedir. Günümüz gençlerinin gerek yüz yüze gerekse sanal mecralarda, akranlarıyla klik ilişkiler kurdukları görülmektedir. Gençlerin sosyal platformlarda gerçekleştirdikleri ilişkiler, arkadaşlık ilişkilerine de yeni bir boyut katmıştır. Sanaldan görüşmeler yapmak gençlere daha

cazip gelebilmektedir. Ayrıca kendi aralarındaki problemlerini bile sanal yazışmalar üzerinden çözmek gençler için daha pratik görünmektedir.

Bu kuşak için imkânsızlık, yetersizlik, kanaatkârlık ya da tasarruf gibi kavramların çokta karşılığı bulunmamaktadır. Kendilerine olan özgüvenleri ve özgün olma çabaları popüler kültürün etkilerinden uzak kalmalarını sağlayamamıştır. Her şeyi çabucak isteyen, anlık tüketen ve kısa süreli hazların peşinden gitmeyi seven bir görüntü çizmekle beraber topluma dönük güven arayışı içerisindeyler.² Yapılan araştırmalara bakıldığında bu kuşağın kendilerini ve özgürlük alanlarını sınırlandıracak her türlü çabaya karşı direnç gösterdikleri görülmektedir. Bu yönüyle toplumsal onaya gereksinimleri azalmaktadır.

Z Kuşağı, iletişim ve ulaşım kolaylıklarının içerisinde yaşamaktadır. Aynı kuşaktan olanlar, birbirine yakın yıllarda doğup büyüdüğünden benzer sorunlara benzer tepkiler vermektedir (Aydın ve Başol, 2014: 2). Mesafeler uzak olsa bile her an sözel ve görsel olarak iletişim kurup birbirlerine bağlanabilmektedir. Uzaktan da iletişim kurabildikleri için, fiziksel olarak tek başlarına kalacakları ve yalnız yaşamayı tercih edecekleri değerlendirilmektedir. Aynı anda birden fazla konuyla ilgilenebilme becerilerini geliştirdikleri için tüm insanlık tarihi boyunca el, göz, kulak gibi organlarını eş güdümlü kullanabilen en becerikli nesil olarak görülmektedir. Bu jenerasyon, netice odaklıdır. Tatminsiz, gelgitler yaşayan ve doğuştan tüketici oldukları için hayatları boyunca otorite kavramının kendileri için anlam ve öneminin kalmayacağı değerlendirilmektedir (Toruntay, 2011: 81-82).

Yapay zekâ çalışmalarının günlük hayat içerisindeki yeri her geçen gün artmaktadır. Birçok karmaşık işlemin ve sayısal verilerin takip edilmesinde yapay zekâ teknolojilerinden faydalanılmaktadır. Z Kuşağı'nın, iş yaşamlarında karar vermelerini gerektirecek her şey yapay zekâ tarafından yapılacağı ve yapmaları gereken işler otomat ürünlerce gerçekleştirileceğinden iş konusunda çok daha az sorun ile karşı karşıya kalacakları ön görülmektedir (Serbest ve Latif, 2014: 152-154). Her ne kadar işlerin daha kısa ve pratik şekilde yapılacağına dair olumlu tahminler yapılsa da bu tür yaklaşımların aksine bazı görüşler dile getirilmektedir. Z nesli, ekonomik durgunluk

² Banu Tuna, “Sadakatsiz Z Kuşağı Geliyor, Hürriyet Gazetesi Pazar, (Erişim Tarihi: 06 Ekim 2002)

dönemlerinin yaşandığı yıllara şahitlik ettiler. Annelerinin ve babalarının işten ayrılmak zorunda kalışlarını gördüler. Dolayısıyla gençler, gelecekteki kariyer planlamalarına odaklanmayı hesap ederken şimdiyi yaşamayı kaçırabilmektedir (Stilman, 2019: 33). Z jenerasyonu, sürekli/çok yönlü değişen toplumsal ve ekonomik hareketlerin arasında git geller yaşamaktadır. Bu nedenle yaşlarına uygun psikolojik ve biyolojik gelişim süreçlerinden geri durmaktadır.

Z Kuşağı, bazı düşünürlere göre ise 2000 ile 2012 yılları arasında doğup büyüyen ve dijital kuşak olarak da tanımlanan insan grubunu oluşturmaktadır. Bu kuşağın yaş grubu gençler olduğu için sosyal hayatta ve iş yaşamlarında çok fazla bilgi de elde edilememiştir (Adıgüzel, Batur ve Ekşili, 2014: 165-192). Bu kuşağın orta yaş grubuna dâhil olduğu yıllarda, aile yaşamları ve ekonomik problemlerini çözebilme becerileri konusunda nasıl bir yaklaşım içerisinde olacakları, araştırmacılar tarafından merak konusu olmaya devam etmektedir.

Z Kuşağı, kararlarını alırken ölçüsünü “*Ben olduğum ölçüde benim*” sözünden hareketle gereğinden fazla bir öz güven duygusuyla kuralların ötesinde özgür olmayı yüceltmektedir. Diğer taraftan toplumsal kalıpları aşarak tercih ettikleri kişilerle iletişimlerini ve aidiyetlerini sürdürmektedir (Sayar, 2021: 13). Bu kuşak; okulda aldığı eğitimlerde, ailesi ve arkadaşları arasında kurulan iletişimlerde, izledikleri çizgi filmlerde vakit geçirdikleri sanal oyunlarda “Ben”, “Benim gibi”, “Ben özelim”, “Sen bir tanesin”, “Sen her şeyi hak ediyorsun”, “Kendine iyi bak”, “İstersen başarabilirsin”, “Kendine güven”, “Sen güçlüsün” gibi mottolaşmış ifadeler ile büyümektedir.

Z Kuşağı, satın alacağı metaya hemen ulaşmak ve tüketmek istemektedir. Vakit kaybetmeden yeniden tüketim deneyimlerine yönelmek istiyorlar. X, Y ve Z kuşaklarının farklı ihtiyaçlarını aynı anda karşılayabilecek bir pazarlama anlayışı günümüz üretim ve pazarlama şirketlerini epeyce zorlayacağı benziyor (Altuntuğ, 2012). Z Kuşağı’nın diğer kuşaklara göre bir iş üzerinde uzun süre yoğunlaşmadıkları ve çabuk sıkıldıkları tespit edilmiştir. Bu tespiti dayanarak bazı ekonomistlerin, Z Kuşağı’nın ileriki yıllarda görev alacakları işleri organize ve takip etme konusunda zorlanacaklarına dair öngörülerini bulunmaktadır.

Z Kuşığı, özgüveninin yüksek ve başarıma hissiyatlarının ön planda olması durumu ile hayallerine ulaşmada gerekli olan ekonomik gelirlerini oluşturamamanın (işsizlik) kaygısı arasında yaşamaktadır. Türkiye’de son 70 yılda köyden şehre olan büyük göçlerin sonucunda oluşan işsizlik rakamları yukarı yönde seyretmektedir (Murat, 1996: 13-93). Bu durum ile ilgili süreçler Türkiye ile sınırlı kalmayıp dünyanın birçok ülkesinde de benzer şekilde gerçekleştiğinden Z Kuşığı gençliği küresel boyutta bir işte çalışmama kaygısını taşımaktadır.

Yapılan bir araştırmada düşük gelirli gençlerin meslek tercihlerine bakıldığında ilk sırada polis olmak gelirken ganyan bayi sahibi, manken, imam, oto galerici, şoför gibi meslekler de tercih edilmektedir. Yüksek gelire sahip gençlerin meslek tercihleri arasında ilk üç sırada mühendis, doktor ve mimar gelirken öğretmen, diş hekimi, pilot, eczacı gibi meslekler sıralanmaktadır (Kuran, 202: 54). Gençlerin meslek seçimi yaparken farklı kültürel ve ekonomik katmanlara sahip olmalarının etkisi görülmektedir. Ayrıca her iki kesim gençliğinin seçtikleri mesleklerde *yöneten* pozisyonunda olmaya çalıştıkları da dikkat çekicidir.

1.3. Sosyal Bir Kurum Olarak Aile ve Ailenin Temel Özellikleri

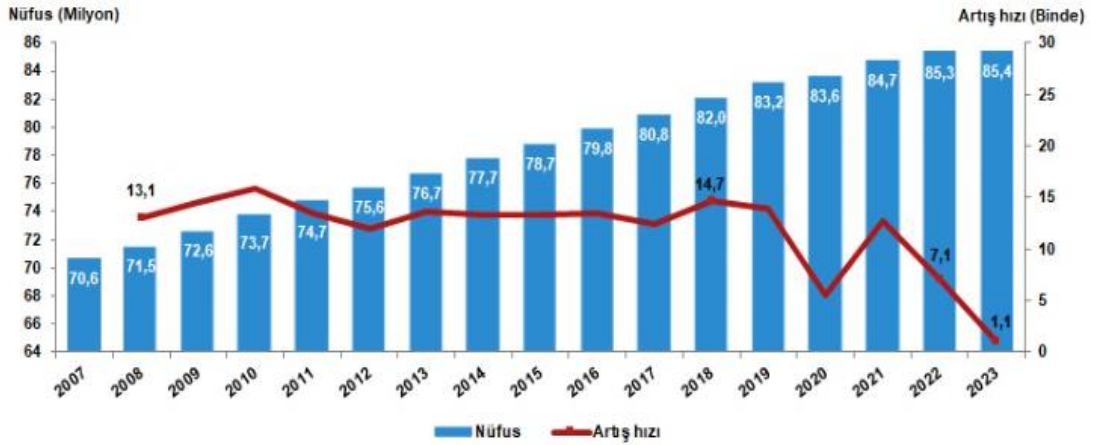
İnsanlık tarihi kadar eski olan ve toplumsal yapının merkezini oluşturan “aile” kavramı, zaman içerisinde biçimsel ve yapısal değişimlere uğrasa da dünya genelinde aile yapısının kendine özgü işlevselliğinin devam ettiği görülmektedir. Toplumun temel taşı olarak görülen evlilik ve aile kurumu tarih boyunca meydana gelen birçok değişime rağmen önemini korumaya devam etmektedir (Gül, 2004: 9). Üretim ve tüketim odaklı seküler yaşam döngüsü içerisinde bireysel ve toplumsal değişimler ailenin yapısını tehdit etse de aile olgusu, insanlar için vazgeçilmezliğini korumaktadır.

Aile, birçok bilimin üzerinde çalıştığı kavramlardan birisidir. Bu kurum sadece bilimsel alanın değil bu alana merak salmış birçok insanın görüşleriyle de açıklanmaya çalışılmıştır. Fakat bilimsel çalışmaların yanında aileyle ilgili kavramsal çerçeveden uzak birçok görüş dile getirilmektedir. Kavramsal çerçevesi oluşturularak yapılacak bilimsel araştırmalar, aileyle ilgili bilgilerin dağılımı ve yayılım şekli konusunda bize daha sağlıklı bilgiler verecektir.

Aile, bireylerin kimliklerini şekillendiren, kişiliklerini geliştiren ve sosyal hayata hazırlayan ortamların başında gelmektedir. Bu yönüyle fertlerin yetişmesinde ailenin yerini tutabilecek başka bir kurum yoktur (Duman ve Akosman, 2022: 30). Aile kavramı, pek çok farklı tanımla açıklanmak istense de genellikle birbirine yakın olan, birlikte yaşamak isteyen, aynı mekânı paylaşan insanların kurdukları psikolojik ve biyolojik bağlar olarak tanımlanmaktadır. Süreç içerisinde kazandıkları rollerin yanı sıra üstlendikleri görevleri de vardır. Birbirlerine karşı sevgi, saygı ve ait olma duygularının paylaşıldığı aile yapısı, toplumsal yapının çekirdeğini oluşturmaktadır. Aile, kendi türü için hayatta kalabilme stratejilerine sahip çıkabilen ve ayakları üzerinde durabilene kadar yine kendi türünün benzerlerinden özenle destek gören ve biz insanların da yaşam piramidine dâhil olduğumuz familyanın ayırt edici bir vasfı olmaktadır (Sayar, 2020: 149). Bu yönüyle aile, bireylerin hayatta kalabilmek için gerekli öğrenmeleri sağladıkları ve davranışlarını şekillendirdikleri bir yuva olarak görülmektedir.

Aile, kavramı daha çok toplumun temeli ve yapı taşı olarak görülmüştür. Aile yapısı, toplumdaki değişimlere bağlı olarak değişmektedir. Toplumlar, sanayileşmeye bağlı olarak değiştikçe ailenin üretim birimi olmaktan çıkıp tüketim birimi haline dönüşmesiyle, yeni sistemin ihtiyacına göre şekillenen aile de, geniş aileden çekirdek aileye dönüşmüştür. Sanayileşme ve kentleşmenin, aile kurumunun geleneksel görevini zayıflattığı görülmektedir. Bu anlamda seküler yaşam, toplumsal değişimi zihinsel ve pratiksel olarak sağlarken aile kurumunun ve evlilik olgusunun bu süreçten etkilenmemeleri mümkün görünmemektedir.

Şekil 2. Türkiye’de Nüfus ve Yıllık Nüfus Artış Hızı

(Kaynak: TÜİK, 2024 Erişim Tarihi: 04.03.2024)

Türkiye'de ikamet eden nüfus, 31 Aralık 2023 tarihi itibarıyla bir önceki seneye göre sadece 92 bin 824 kişi artarak 85 milyon 372 bin 377 kişi olmuştur. Nüfus artış hızı nerdeyse durma noktasına gelmiştir. Nüfus artış hızı 2022 yılında 7,1 bir iken 2023 yılında 1,1 nokta olmuştur.

Kültürel değerlerine önem veren bir ülke olarak kabul edilen Türkiye’de geleneksel aile yaşamı aşınmaya uğramıştır. Modernitenin getirdiği yaşam koşulları, evli çiftlerin çocuk sahibi olma düşüncelerini de etkilemiştir. Aileler; ekonomik, sosyal, eğitim gibi birçok sebepten ötürü çok sayıda çocuğa sahip olmak istememektedir. Aileler bu konuya daha temkinli yaklaşmaktadır.

Bir diğer açıdan bakıldığında aile toplumsal düzenin korunmasında, biyolojik devamlılıkta, toplumsal ilişkilerin yeniden üretiminde belirleyici bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda da sermayenin kuşaklar arası dolaşımını sağlamaktadır (Bourdieu, 2015: 133-140). Aile içerisinde yetişen bireyler; ailelerinin inançlarını, değerlerini ve alışkanlıklarını bazen bilerek bazen de bilmeyerek kendi yaşantılarında yansıtmaktadır. Çocuklar ve gençler genel olarak ailelerinin yaklaşım tarzlarına paralel şekilde yetişmekte ve gelecekteki toplumsal sürecin bir parçası ve yöneticisi olmaktadır (Beşirli, 2013: 118). Bu açıdan değerlendirildiğinde ailenin kendi içerisinde oluşturduğu bir *aile kültürü* vardır. Toplumların temelini aileler oluşturmaktadır. Aile ile toplum arasında sürekli olarak bir olumlu ya da olumsuz anlamda bir etkileşim söz konusudur. Toplumda meydana gelen değişimler aileye de

yansımaktadır. Diğer yandan aile içerisinde üretilen değerler ve alışkanlıklar da aynı şekilde toplumu etkileyebilmektedir.

Birçok ülkede ailenin kurulması ve dağılması kanunlar ile düzenlenmiştir. Ailenin kuruluşu tek eşli ya da çok eşli şeklinde olabilmektedir. Tek eşli evliliklere monogami denmektedir. Birçok ülkede tek eşli evlilikler yaygındır. Bazı ülkelerde ise bir erkeğin, birden çok kadınla ya da bir kadının birden çok erkek ile evlendiği de görülmektedir. Buna da poligami denmektedir.

1.3.1. Ailenin Önemi ve İşlevleri

Birey, aile ve toplum kavramları, birbirinin içerisine geçen karmaşık bir yapıya sahiptir. Durum böyle olunca bu kavramlardan birini, bir diğerinin üzerine çıkarma ya da hiyerarşik bir sınıflama yapma yanlısına düşmemek gerekmektedir (Coşan, 2021: 4). Sosyal yaşamdaki bütün olgular aileyi etkilemektedir. Aile, toplumdaki birçok ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel faktörlerden bağımsız düşünülemez. Aile bireylerin bir araya gelmesiyle oluşurken aynı zamanda sosyal bir kurum hüviyetindedir. Dolayısıyla ailede yaşanan hareketler ve üretilen çalışmalar toplumsal yaşamın yeniden şekillenmesine de etki etmektedir. Birçok yönüyle aile edilgen olma görünümünü verirken aynı zamanda dominant yapısını da korumaktadır.

Aile, üretim yapan ve ürettiğini tüketen bir kurumdur. Bu sebeple aile bireylerinin beslenme, barınma, güvenlik ihtiyaçlarını karşılaması ailenin ekonomik işlevini göstermektedir. Modernite ile birlikte aile sermaye çevreleri tarafından tüketim ağırlıklı bir yapı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Seküler yaşam, geniş aileden çekirdek aileye doğru bir geçiş sürecini beraberinde getirmiştir (Bayer, 2013: 104). Sermaye ağırlıklı aile algısının değişiminde geleneksel geniş aileden kentsel çekirdek aileye geçişin etkileri bulunmaktadır.

Ailenin yeni üyelerinin, sosyal bir kişiliğe kavuşmasında ailenin birincil önemi bulunmaktadır. Aile yeni üyelerinin okul, kitle iletişim araçları, akrabalık bağları, arkadaşlar ve akran grupları ile olan bağlantılarının sağlanması ve yeni bağlar kurmaları noktasında destek sunmaktadır. Türkiye’de ataerkil değerlerin güçlü olduğu, yapılan araştırmalara yansımıştır. Ataerkil yapının güçlü olduğu kadınlar tarafından da benzer şekilde ifade edilmektedir. Türkiye’de, aileye duyulan güven oldukça

yüksektir. Hem kadınlar hem erkekler evlilik bağı kurmaya dolayısıyla aile yuvası kurmaya son derece yatkındırlar.³

Aile olgusu, her ne kadar günümüzde önemini korusu da Avrupa ülkelerinde evlilik ve aile kurumu ‘modası geçmiş’ bir kurum olarak görülmeye başlanmıştır. Özellikle İskandinav ülkelerinde birlikte yaşam kültürü, geçmişten bu yana devam edegelen şekilde evlilik yapma ve aile kurma yaşamından daha fazla tercih edilmiştir. Gençlerin büyük bir kısmı birlikte yaşam tarzını seçerek yaşamlarını devam ettirmektedir.

Günümüzde artan boşanma oranları, tek ebeveynli aileler, nikâhsız birliktelikler, eşcinsel evlilikler, çocuk sahibi olmaya karşı direnç gibi aile kurumu dışı tercihler ailenin gücünü ve toplumdaki konumunu zayıflatmaktadır (Şentürk, 2008: 8). Aile kendi neslinin devamını sağlayamamaktadır. Bununla birlikte sık boşanma oranları sebebi ile düzenli aile hayatı içerisinde büyüyemeyen çocuklar sağlıklı sosyal ortamlar kurmakta zorlanmaktadır.

Fertler cinsel ihtiyaçlarını, toplumun ön gördüğü ve kabul ettiği şekilde sağlamadığında aile kurumu zarar görmektedir. Bugün aile kurumunu tehdit edecek birçok risk bulunmaktadır.

1.3.1.1. Ailenin Biyolojik İşlevi

İnsan soyunun ve toplumsal yapının devamı için ebeveynlerin ve çocuklarının olması gerekmektedir. Bu konuda günümüzde birçok yaklaşım geleceğe dair yeni öngörülerde bulunsa da modern toplumlarda ailenin varlığı biyolojik olarak çoğalma konusunda hala önemini korumaktadır.

Aile denilen sosyal kurum anne, baba ve çocuklardan oluşmaktadır. Çocuklar ile anneleri ve babaları arasında biyolojik bağ vardır. Bu biyolojik bağ sadece ebeveynler ve çocuklar arasında kalmayıp daha da genişleyerek akrabalık bağlarına dönüşmektedir. Dolayısıyla kan bağı denilen ilişkiler gerçekleşmektedir. Çocukların toplum içerisindeki soy zinciri ise kimi toplumlarda anne üzerinden kimi toplumlarda ise baba üzerinden yürümektedir. Ailenin, bir işlevi de neslin devamını sağlamaktır.

³ Tülin Ural, *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, İstanbul Üniversitesi/Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Sosyoloji Lisans Programı, 295

Bu işlev insanın yeryüzünde var olması ile başlamış, insanlar var olduğu sürece de devam edecektir (Acar, 1990: 23). İnsanlar, doğum yoluyla çoğalmaktadır ve diğer canlılara kıyasla bebeklerin bakımı daha özel ve daha uzun süreli bir emek istemektedir. Yaklaşık olarak yirmi aya yakın bir bakım ile bebekler, çocukluk dönemine varmaktadır. Ebeveynler, aileye yeni katılan bireylerin uzun yıllar boyunca bakımlarını üstlenmektedir.

1.3.1.2. Ailenin Psikolojik İşlevi

Bazı psikoloji kuramlarına göre insanın doğumundan ölümüne kadar ki yaşantısı içerisinde daha yoğun geçirdikleri duygu dünyaları vardır. Özellikle 18-31 yaş aralığında yalnızlık hissi çeken bireyler, yaşamlarını karşı cinsten biriyle birleştirmek ister. Aile, insanların bireysel sorunlarını, sevinçlerini, hüznlerini paylaştıkları, merak ettiklerini konuştukları sıcak ve samimi ortamlar sağlar. Zor günlerde dayanışma ruhunu taşıdıkları ve kendilerini güvende hissetmeleri için korundukları bir alanı oluşturur. İnsanların yalnızlık hislerini gidermeleri, moral ve motivasyonlarını sağlamaları noktasında ailenin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Aileyi oluşturacak ebeveynler, biyolojik olarak neslin devamının sağlanması için bir araya gelmektedir. Eşler, biyolojik olarak birleşirken psikolojik olarak da cinsel ihtiyaçlarını sağlıklı bir şekilde gidermenin olumlu etkilerini yaşamaktadır.

Yine aileye katılan çocukların biyolojik ihtiyaçlarının yanı sıra, psikolojik açıdan desteklenmeleri gerekmektedir. Sevgi, saygı ve sığınma gibi duygusal gereksinimlerinin karşılanması açısından da ailenin psikolojik işlevleri önemlidir (Kır, 2011: 386). Çocukların toplumsal değerleri öğrenmeleri ve özümsemeleri için aile, ara geçiş pozisyonundadır. Dış dünya ile ilgili ne tür tavır ve davranışlar sergileyeceklerini ailelerinden görerek ve duyarak öğrenirler.

1.3.1.3. Ailenin Ekonomik İşlevi

Aile, toplumda yer alan (sanayi üretimi, kamu ya da özel kuruluş çalışanı, hizmet sektörü) ekonomik üretimin bir parçası olmakla birlikte üretilen hizmetlerin tüketicisi olarak da yer aldığından ekonomik alan içerisinde işlevsel bir konuma sahiptir. Bunun yanı sıra üretimde yer alacak insanların üretime hazır hale gelmelerinde aile ön hazırlayıcı bir birim olarak hizmet vermektedir. Ailenin kendi

ihtiyaçlarını karşılayacak üretim birimi oluşu bu işlevi ifade etmektedir. Sanayi toplumlarında aile bu işlevinden giderek uzaklaşmıştır. Artık ekirdek aile ekonomik tkretim birimidir. Ev dışındaki kurumlar bu işlevi üzerlerine almaktadır. Giyecek ve yiyeceklerin aile dışında yapılması bunlar arasındadır. Çocuklar artık babalarının yaptığı işi evde somut olarak görememektedir. Oysaki sanayi öncesi toplumlarda ocuk babanın yaptığı işi evde görerek öğreniyordu.

Günümüz şartlarında kadınlar, evinden ayrılarak dışarda çalışmakta ve aile btesine katkı sağlamaktadır. Kadının dışarda çalışması ona ayrıca özgürlüğünü kazanmak açısından da yardımcı olmuştur. Sanayi toplumlarında ailesinden ayrı yaşam süren genç kadınların oranı artmıştır.

Ekonomik işlevle ilgili bir başka husus da bireyin hayatını ekonomik olarak devam ettirmesi için gerekli temel becerilerin öğretimini *eğitim sisteminin* zerine almış olmasıdır. Okuma yazma, meslek ve teknik eğitim bu beceriler arasındadır ve bu görev okullar tarafından yrtlmeye başlanmıştır. Okullar, mesleksel rehberliğin çoğunu üzerlerine almıştır. Sanayileşmiş toplumlarda, okullarda mesleki yönlendirme, çocuğun en uygun mesleği seçmesi için gerekli hale gelmiştir.

1.3.1.3.1. Ailenin Eğitim İşlevi

İki insanın bir araya gelmesiyle birlikte bireyselleşmenin sınırları dışında sosyal ilişkilere dair ilk adım atılır ve beraberinde karşılıklı kuralları olan bir ilişkiye döner. Aile kurumu öncelikle anne ve baba arasındaki ilişkiler ile başlayıp çocukların da aileye katılımıyla birlikte toplumsal yapının çekirdeğini oluşturur. Toplumsal yapıya ayak uyduracak aile fertlerinin gerek kendi aralarındaki ilişkilerinde gerekse toplumsal alanda sorun yaşamadan btnleşebilmeleri gerekmektedir. Ailenin, üyelerini bilinçli ve tercihli bir yetiştirme çabası bulunmaktadır.

Çocuğun eğitiminden birinci derecede aile sorumludur. Eğitim temeli ailede başlar. ocuk, ailesinden aldığı eğitimle hayata hazırlanır. Yeni tip aileler daha önceki dönemdeki ailelere kıyasla eğitim konusunda daha ilgili ve bilgilidirler. Öğretmenler ile yakın işbirliği sağlanmaktadır. Ebeveynler, kendilerine düşen eğitim görevini daha etkili biçimde yerine getirebilmektedir (Tezcan, 1985: 160). Ailenin işlevlerinden birisi de, çocuğun eğitimidir. Çocuğun eğitimi, okul öncesini de kapsamaktadır.

Çocuklarla oynarken ya da birlikte vakit geçirirken de bireysel temel davranışlar ile toplumsal kurallar çocuklara aktarılır. Bireyden topluma doğru yaşam çizgisi içerisinde ailenin verdiği eğitimlerin rolü büyüktür. Ayrıca aile, çocuk için ilk ve doğal oyun alanı oluşturacak yuvadır. Çocuk, aile fertleriyle sürekli olarak karşılıklı eğitim süreçlerine tabidir.

1.3.1.3.2. Ailenin Dini İşlevi

İnsanlar, hayat ile ilgili bakış açılarını oluşturdukları süreçte dini inançlarının da etkisi bulunmaktadır. Dini inançların tercihinde sosyal, çevresel, siyasi ve ekonomik faktörlerin etkisi vardır. Bu inanışlar her ailede farklılıklar arz edebilmektedir.

Belirli bir dine mensup fertler, inançlarıyla ilgili düşünce ve ritüellerini aile içerisinde sergiler. Çocukların dini duyarlılıklarının şekillenmesinde ebeveynlerin önemli rolü vardır. Annelerin ve babaların tutarlı tavır ve davranışlarının, çocukların dini inançlarını tercih etme sürecinde etkisi bulunmaktadır. Aileye yeni katılan fertlerin, özellikle annenin ilgisi dâhilinde temel güven ya da güvensizlik durumları, çocukların inanç yapılarına karşı duyduğu güven duygusunu da etkilemektedir.

İnsan soyunun devamını sağlayan aile kurumu aynı zamanda toplumsal yaşamın bir parçası olan inançların, dini ve ahlaki değerlerin nesilden nesile aktarılmasını sağlamaktadır. Aile, çocukların dini yönelimlerini takip etmektedir. Ailenin yeni üyeleri kendi bakış açılarını oluştururken ebeveynlerini rol model olarak almaktadır.

Dini değerler, ailenin toplum içerisindeki yerinden hareketle aileyi merkeze almış ve koruyup gözetlemiştir. Aile, üyelerinin kimliklerinin şekillendiği, dinin öğrenildiği, dini pratiklerin yerine getirildiği yerdir (Kurt, 2009: 1-26). Genelde tek tanrılı dinler tarafından aile kutsanmıştır. Evlenen çiftlerin birlikte yaşamaları, hayatta kaldıkları müddetçe devam edecek şekilde planlanmıştır. Dini yaşamın en güçlü şekilde hissedildiği alan olarak aile merkezde yer almaktadır. Günümüz dünyasında, aileler üzerinde dini kurumların etkisini hala güçlü şekilde sürdürdüğü görülmektedir.

1.3.1.3.3. Ailenin Boş Zamanlarını Değerlendirme İşlevi

İnsanların dinlendikleri, kendilerini gözden geçirmek istedikleri ya da eğlenmek istedikleri mekân olarak aile önemli bir işlevi daha yerine getirmektedir. İnsanların toplumsal baskıdan uzak durup kendisi ve ailesiyle baş başa kalabilmesi anlamında bireyler için güvenli bir liman demektir.

Boş vakitler, çalışma hayatı ve diğer görevlerin dışında kalan zaman için kullanılmaktadır. Sosyolojide “üçüncü zaman değerlendirmesi” olarak da görülmektedir (Zeybekoğlu, 2022: 60). Aile fertleri boş vakitlerinde dinlenme, eğlenme ve nitelikli zaman geçirmektedir. Çocukların aileleriyle faydalı ilişkiler geliştirmeleriyle beraber zararlı alışkanlıklardan ve olumsuz arkadaş ortamlarından uzak durmalarını da yardımcı olmaktadır. Nüfusun büyük çoğunluğun kentlerde yoğunlaştığı günümüz dünyasında sürekli bir yerlerden diğerine doğru zamanı verimli kullanma adına koşuşturmacalı bir hayat sürmektedir. Genellikle iş-ulaşım-uyku üçgeninde döngüsünü oluşturan insanlar, daha fazla stres altında kalmakta ve daha çabuk yorulmaktadır. Bu sebeple günümüz insanı evini bir sığınak görmektedir. Eşiyle ve çocuklarıyla birlikte vakit geçirmek insanların önemli tercihleri arasında yer almaktadır.

1.3.2. Aile Türleri

Dünya üzerinde, geçmişten günümüze kadar birçok yerleşim alanlarında farklı yaşam tarzlarına sahip aile türleri bir kurum olarak görülmektedir. Toplumun temeli olan ailenin hangi kriterlere göre değerlendirileceği konusunda farklı görüşlerin ortaya çıkması anlaşılabilir bir durumdur. Çünkü oluşumu, kendine özgü yaşam tarzını sağlaması, kan bağı oluşturmaları, fert sayısı, akrabalık bağları, aile içi güç dengesi gibi birçok faktörden ötürü sosyologlar, aile türlerinin sınıflandırılması konusuna değişik açılardan yaklaşmışlardır.

E. Durkheim, evrimci bakış açısının evrensel denebilecek toplumsal değişim ve gelişim basamakları olarak kabul ettiği klan, fratri, kabile, site, imparatorluk ve ulus aşamalarına göre totem, anaerkil, babaerkil, pederi, soy ve modern aile şeklinde ayırırken aile üzerinde birçok araştırma yapmış olan Le Play, aile türlerini mirasın geçişine göre değerlendirmeye almıştır. Aileyi; babaerkil, kök ve kararsız aile diye

sınıflandırmıştır (Aydın, 2018: 61-62). Bu çalışmada aile türleri; yapılarına, yerleşim yerlerine ve otorite açısından ele alınmıştır.

1.3.2.1. Yapılarına Göre Aile Türleri

Toplumlar, küresel çaplı değişimlerden aynı zamanda ve aynı ölçüde etkilenmemektedir. Öyle ki her bir ülkenin aile yapıları farklı olmakla birlikte bir ülkedeki aynı aile tür yapısına sahip (örneğin kentsel aile) aileler de bile aile kurumunun anlam ve önemi farklı olabilmektedir (Aksoy, 2019: 10). Aile yapılarının şekillenmesinde kültürel, ekonomik, coğrafi gibi birçok faktör etkili olmaktadır.

Sosyologlar, modern dönemden önce Batı Avrupa'daki bilinen aile biçiminin geniş aile olduğunu kabul etmektedir. Yapılan araştırmalar, bu savın doğru olmadığını göstermiştir. Bilinenin aksine; bir babadan, bir anneden ve evlenmemiş çocuklardan ibaret olan çekirdek aile uzun zamanlardan beri bilinen bir aile biçimi olagelmıştır. Bunun yanı sıra geniş aile tipini, Asya'nın, Afrika'nın ve pasifik okyanusu kıyılarında hiç değişmemiş haliyle görebilmekteyiz (Giddens, 2012: 248-252). Aile kurumu ile ilgili sınırları çizilmiş bir kategori yapmak pek te mümkün görünmemektedir. Aile yapıları genel olarak sınıflandırılırken ailedeki fert sayısı dikkate alınmaktadır. Bu sebeple aile konusunda geleneksel aile ile çekirdek aile sınıflandırması yapılmıştır.

1.3.2.1.1. Geleneksel Aile (Geniş Aile) Tipi

Geleneksel aile, sanayi öncesi dönemde daha çok kırsal bölgede yaşayan toplumlardaki aile kurumudur. Bu aile yapısında, daha çok bireylerin tutum ve davranışlarını belirli kalıplar içerisine sokarak nesilden nesile aktaran ve kolayca değişmeyen yargılar vardır. Aile değişim ve gelişime genellikle açık değildir.

Yaşlılar gençlere göre, erkekler de kadınlara göre daha üstün konumdadır. Geleneksel ailede görev alanları bellidir. Erkekler tarımda ve benzer işyerlerinde kadınlar ise ev içi işleri yaparlar. Kız çocukları, anneye destek verir. Erkek çocukları da babalarına yardım ederler. Bu aile yapısında üretim ve tüketimin bir arada yürüdüğü görülmektedir (Dündar, 2022: 48). Modern öncesi toplumlarda belirgin olarak görülen bu aile yapısında aile üyeleri birçok kişiden oluşmakla birlikte çok derin ve oldukça geniş akrabalık örüntüleri görülmektedir.

Geleneksel aile denilince çoğunlukla geniş, işlevi fazla, mahremiyet ölçülerini koruyan, dayanışma merkezli, akrabalık bağlarının güçlü tutulduğu bir toplumsal yapı olarak bilinmektedir (Yıldırım, 2016: 71). Eş seçimi konusunda büyüklerin onayları olmadan evlilik yapılmaz ve evlilikler, erken yaşlarda gerçekleşmektedir. Bireylerin sosyal statüleri, aile ve akrabalık sistemi içerisinde şekillenir.

Aile yapısı içerisinde, dikey ve yatay genişleme söz konusudur. Geniş aile biçiminde yaşarlar. Babaanne, dede, baba, anne ve çocuklar bir arada yaşamakta buna hala ve amca da dâhil olabilmektedir. Soyun devamı baba üzerinden devam eder ve genellikle ataerkil bir yaşam tarzı vardır. Osmanlı İmparatorluğu'nda geleneksel aile yapısı içerisinde en önemli üye kadındır. Yalnız kadının aile ve toplumdaki statüsü, üretime sunduğu katkıdan dolayı değil çocuklarının sayısı ve yaşının ilerlemesiyle yükselir (Ortaylı, 2009: 63). Kızlar, evlendiklerinde eşlerinin evine gider ve orada yaşarlar. Aile içerisindeki konumları ise yıllar sonrasında kazanılacaktır.

Erkek çocukları, üretime verecekleri desteğin kızlara göre daha fazla olmasından dolayı soy ağacının devamı olarak görülmektedir. Bu nedenle kız çocuklarına göre daha çok tercih edilirler. Yine erkek çocukları, eğitim olanaklarından daha öncelikli olarak yararlanırlar. Babaların otoritesi oldukça belirgindir. Eşiyle ve çocuklarıyla olan iletişimleri asgari düzeyde gerçekleşir.⁴

Geniş ailenin, çekirdek aileye göre sahip olduğu bazı avantajları vardır. Bununla beraber avantajlarının getirdiği bedellerde bulunmaktadır. Örneğin ailenin kaynaklarını yöneten babanın yaşlılık dönemine girmesiyle birlikte, yerini çocuklarından birinin alması ailede tartışmalara yol açabilecektir. Yine yerine geçecek evlatlarından birisi kararları alacaksa diğer kardeşler bu karara uyacaklar mı gibi birçok soru işaretini barındıran gerilimleri barındırmaktadır (Wolf, 2000: 113-117). Geniş ailede bunlar yaşanırken çekirdek ailede ise yuvadaki ebeveynlerden biri ayrılırsa çocuklar bu durumun gerilimini yaşayacaklardır. Görüldüğü gibi farklı aile yapılarında sorun oluşturabilecek durumlar değişik şekillerde ortaya çıkabilmektedir.

⁴ MEB Kitabı, *Aile Yapısı*, Ankara, 2011, 5

1.3.2.1.2. Çekirdek Aile Tipi

Sanayi devrimi sonrasında demografik değişim süreciyle birlikte ortaya çıkan kentleşme, geleneksel aile yapısında değişiklikler meydana getirmiştir. Anne, baba ve çocuklardan oluşan aile, çekirdek aile yapısı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu aile yapısı geleneksel aileye göre daha az aile üyesine ve işleve sahiptir. Çekirdek aileye küçük aile de denmektedir.

Gelişen toplumlarda sanayileşmeyle birlikte bürokratik kuruluşların artışı ve siyasi yapılanmaların toplum üzerindeki etkilerinin daha fazla görülmesiyle birlikte ortaya çıkan aile anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşmaktadır (İbrahimi, 1998: 60). Bu aile türü son üç yüzyıldır batı ülkeleri kaynaklı aile yapısıdır. Evlenme yaşı genel olarak gecikmeli gerçekleşmektedir. Boşanma oranları daha yüksektir. Eşler annelerine ve babalarına danışmadan kendi çıkarlarına göre karar verirler. Ortak mülkiyet anlayışı bulunmadığından bireysel sermaye yatırımı daha kolay olmaktadır (Gökçen, 2013: 116). Çekirdek aile sayısının artmasıyla birlikte, çekirdek aileler alacakları kararları akrabalarından bağımsız olarak almaya başlamışlardır. Bunun neticesinde ise akrabalar arası var olan dayanışma duyguları zayıflamaya başlamıştır.

Büyükanne, dede, dayı, amca, hala ve teyzenin olmadığı ailede annenin ve babanın sorumlulukları da artmaktadır. Çekirdek aile, geleneksel aileye göre daha zayıf ve daha kırılgan bir yapıya dönüşmüştür. Modern toplumun oluşmasının arka planında geleneksel topluma ait bütün yaşam biçimleri ve görünümünün değişimi ve dönüşümü yatmaktadır (Sayın, 2020: 52). Çekirdek aile bu yönüyle modern toplumun temel öğelerinden birisi durumuna gelmiştir. Üreme yoluyla insan neslinin devamını sağlamanın yanında çocukların toplumsallaşma süreçlerini desteklemek (Eraslan ve Demirel, 2020: 11) gibi iki önemli görevi gerçekleştirmek çekirdek ailenin işlevleri arasında yer almaktadır.

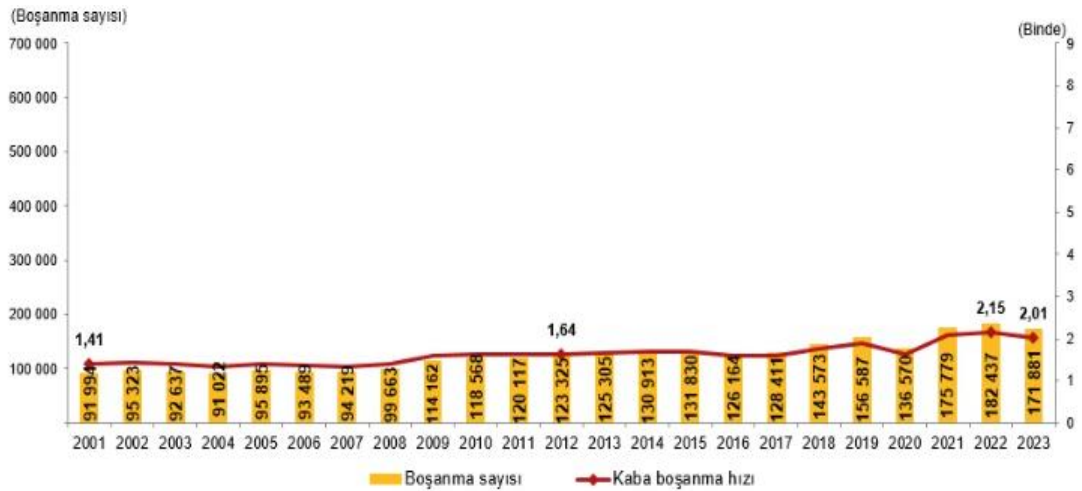
Sanayi toplumunda her gün rutin işlerin yapılması ve durağan bir ortamda gerçekleşen iş hayatı zamanla çalışanları kendilerine yabancılaştırmaktadır. Bu anlamda yabancılaşmadan kurtulmanın yolu olarak aile hem bir sığınak hem de psikolojik doyuma ulaşılan bir adres olarak görülmektedir (Sayın, 2020: 88-90). Seküler yaşam biçimi, iletişim, ulaşım, iş hayatı ve dijital gelişmelere bağılı olarak birey ve toplum ilişkilerinde değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu nedenle

günümüzde aile kurumuna yüklenen anlam önceki dönemlere göre değişikliğe uğramıştır. Evlenecek fertler, eş seçiminde ve evlilik zamanlarını belirlemede karar verici durumundadır. Çekirdek ailede bireyler arasında iş birliği yapmak daha ön plana çıkmaktadır. Çekirdek ailede genel olarak otorite, aile üyeleri arasında alınacak ortak kararlar yoluyla sağlanmaktadır.

1.3.2.1.3. Parçalanmış Aile Tipi

Anne ve babadan oluşan çekirdek ailede, değişik sebeplerle yaşanan anlaşmazlıklar sonucunda parçalanmayla ortaya çıkan bir aile yapısıdır. Anne ve baba arasında yaşanan anlaşmazlıklar sonucunda, evliliğin yürümeyeceğine dair oluşan kanaatlerden dolayı eşler boşanmaktadır. Toplumsal baskının yaşanmadığı ve akraba çevresinden soyutlanmış çekirdek aile yapısı, sosyal desteği de yeterince göremediğinden dağılır. Böylece anne ve baba kendilerine özgü bağımsız yaşamlarını sürerken çocuklar anneleri ya da babaları ile birlikte yaşamaya devam ederler. Böylelikle parçalanmış aile yapısına dönmüş olur. Günümüz modern dünyasında birçok sebepten dolayı evlilikler sonlandırılmaktadır. Bu sebeple parçalanmış aile sayısında önemli artışlar görülmektedir.

Şekil 3. Türkiye’de Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı

(Kaynak: TÜİK, 2024 Erişim Tarihi: 04.03.2024)

TÜİK verilerine göre, Türkiye’de 2001 yılından 2023 yılına kadar evlilik sayısında yıllara oranla önemli değişiklikler görülmezken boşanma oranlarında yıllara göre ciddi artışlar yaşanmıştır. 2001 yılında 91.994 boşanma gerçekleşmişken 2023 yılında boşanma oranları 171.881’e ulaşmıştır.

Artan boşanma oranlarının gençlerin evlilik yapma ve aile kurma tutumları üzerinde önemli etkileri söz konusudur.

1.3.2.2. Yerleşim Yerlerine Göre Aile Tipi

Kır ve kent farklı kavramsallaştırmalar şeklinde dile getirilse de bu ikilemlerden hareketle her bir kavram birçok tanımlamanın ve değerlendirmenin kaynağı durumundadır.

Kır daha çok farklılıkların genel olarak yaşanmadığı bir toplumsal yapıya işaret ederken kent ise nüfusun artışı gibi etkenlerden dolayı çok sayıda değişik ilişkilerin yaşandığı yerleşim yeri olmuştur. Bu durumun farkında olan düşünürlerden, Tönnies, cemiyet/cemaat; Durkheim, mekanik / organik dayanışma; Redfield, folk / kent toplumu; Becker, Kutsal / Laik ayrımlarını yapmışlardır (Özensel, 2018: 48). Yaşanılan yerlerdeki nüfusun büyüklüğü ya da küçüklüğü, coğrafi ve ekonomik şartları, kültürel yapısı gibi etmenler ailelerin türünü de şekillendirmektedir. Genel olarak yerleşim yerlerine göre aile türleri; kırsal, gecekondü ve kentsel olmak üzere üç bölümde incelenmektedir.

1.3.2.2.1. Kırsal Aile Tipi

Geleneksel aile yapısına sahip ailelerdir. Genel olarak geniş ailelerden oluşmaktadırlar. Ailen gelirini sağlamak ve gelecekte ekonomik zorluklar çekmemek için çalışacak insan gücüne ihtiyaç vardır. Bu sebeple genellikle çocuk sayısı fazla olmaktadır. Ayrıca çocuklar evin gelirlerine katkı sunmak amacıyla küçük yaşlardan itibaren tarım ve hayvancılık işlerinde ailelerine destek olurlar. Çocuklar, eğitim olanaklarından faydalanma noktasında kent merkezinde yaşayan çocuklara göre dezavantajlı durumdadır.

Kırsal kesimde kadının eğitim olanaklarından faydalanması sınırlıdır. Kırsal kesimde nüfusun az oluşu ister istemez farklılaşmanın fazla görülmediği dolayısıyla değişimin çok fazla hissedilmeyerek rutinin daha çok korunduğunu göstermektedir. Ayrıca kır türü yerleşim yerleri, toplumsal denetimin yüksek olduğu, yüz yüze ilişkilerin daha çok yaşandığı ve *biz* duygusunun ön planda olduğu bir toplumsal yapıyı ortaya koymaktadır.

1.3.2.2.2. Gecekondlu Aile Tipi

Gecekondlu ailesi, büyük oranda köyden kente göç etmek durumunda kalan ve kent kültürü ile bütünleşemeyen ailelerden oluşmaktadır. Kırsal aile kadar çocukları sayıca fazla olmamakla birlikte kentli aileler kadar da az çocuğa sahip değildirler. Tam olarak kırsal ya da kentli olamayan ailelerdir. Gecekondlu ailesi, kırsal ailede olduğu gibi ekonomik sürece katkı sağladıklarından dolayı eğitim olanaklarından faydalanma oranları düşük seviyededir.

Toplumsal normların etkisini tam olarak hissetmediklerinden dolayı kötü alışkanlıklar kazanmakla beraber çocuk suçlarına da bulaşmaktadırlar. Bu tür aile, kır ailesinin gidişatıyla, değer yargılarıyla, tutum ve davranış kalıplarıyla çevriliyken diğer yönüyle de kent yaşantısının etkisinde kalmışlardır (Gökçe, 1978: 8). Gecekondlu ailesinde, düzenini kaybeden bir hiyerarşi vardır. Erkek, ev reisi olmakla beraber kadının da çalışmaya başlaması ve ekonomik destek sağlaması evde dengeleri değiştirmektedir.

Gecekondlu ailelerinin yaşadığı mekânlara bakıldığında bir taraftan kent merkezindekilere benzer betonarme binalar vardır. Diğer taraftan derme çatma yapılan tek katlı müstakil evlere de rastlanılmaktadır. Gecekondlu semtlerinin sokaklarında kümes hayvanları ile küçük ve büyük baş hayvanları da görebilmek mümkündür. Gecekondlu ailesi daha çok ataerkil bir yapıya sahiptir. Bu tür aile tipi, zaman içerisinde yeni kuşakların oluşmasıyla kent yaşamıyla bütünleşmeye başlar. Az çocuk yapmanın avantajlarını gördükçe buna uyum sağlarlar ve çocuklarının eğitimlerini takip ederler. Gecekondlu aileleri, kentte yaşamalarına rağmen taşıdıkları değerler, davranış kalıpları ve alışkanlıklar boyutuyla kırsal aile yapısının özelliklerinden de tam olarak kopamamıştır.

1.3.2.2.3. Kentsel Aile Tipi

Tarımsal üretime dayalı kırsal yaşamın aksine, iş bölümüne dayalı olarak ihtisaslaşmayı gerektiren sanayi/kamusal alanda görev alan bireylerden oluşan ailelerdir. Genellikle tarım dışındaki sektörlerde işçi, esnaf, memur ve serbest meslek sahiplerinin olduğu aile yapılarıdır. Aile üyeleri arasında hiyerarşik yapılanma yerine daha yakın ilişkiler vardır (Zeynallı, 2018: 5). Bireylerin iş yerleri ile evleri arasındaki mesafelerin uzak oluşu 24 saatlik zaman dilimi içerisinde ulaşım olanaklarına daha

fazla zaman ayırmalarını gerektirmiştir. Böylelikle kent yaşamına ayak uyduracak ebeveynler için iş, ulaşım ve çocukların eğitim süreçlerini takip gibi kentleşmenin getirdiği yaşam tarzı, kentlere özgü aile modelini ortaya çıkarmıştır.

Kent yaşamında, zamanın kısıtlı ve sistemli kullanılması sebebiyle bireyler, aileleri dışında akrabaları ile yeterli bağları kuramadığından akrabalar arası dayanışma duyguları azalmaktadır. Aile düzenini olumsuz yönde etkileyebilecek en önemli etkenlerden biri aileyi meydana getiren anneden ya da babadan birinin değişik nedenlerden ötürü aileden kopmasıdır. Bu durumda aile, asıl işlevini yerine getiremez. Ailenin biyolojik tarafının yanı sıra birliğin esasını oluşturan sevgi ve dayanışmadan da yoksun kalınmış olacaktır (Gökçe, 2018: 52-56). Ebeveynlerden herhangi birinin değişik nedenlerden ötürü aileden ayrılması sebebiyle birçok temel duygu farkındalıklarını yaşayamayan bireylerin, sosyalizasyon süreçleri yeterli düzeye ulaşamamaktadır. Fertlerin, toplumsal hayata uyum sürecinde problemler yaşamaktadır. Ayrıca kent yaşamı, nüfus yoğunluğuna bağlı olarak toplumsal denetimin az oluşunun etkisiyle birçok suçun yaşanabildiği yerleşim yerleri olarak görülmüştür.

Kentler, modern aile yaşamına sahip çekirdek ailelerden oluşmaktadır. Çocuklar toplum baskısından etkilenmeden büyümektedir. Ayrıca ailenin ekonomik süreçlerine destekte bulunmazlar. Birincil görevlerinden olan eğitim süreçlerine dâhil olarak ev bütçesinden faydalanırlar. Bu yönleriyle tüketici durumunda yer alırlar. Okul dışında daha çok apartman hayatı yaşayan çocuklar sosyalleşme süreçlerini yeterince geliştirememektedir.

1.3.2.3. Otorite Açısından Aile Tipi

Tarihten günümüze kadar evdeki otoritenin anneye mi yoksa babaya mı ait olduğu noktasında farklı görüşler bulunmaktadır. Sanayi öncesi dönemde sosyal ve ekonomik destek almak amacıyla kurulacak aile, baba ocağına yakın ise *patriarkal*, anne ocağına yakın oturacak ise *matriarkal* aile olarak ifade edildiği görülmektedir. Günümüzde patriarkal ya da matriarkal ailelere de rastlanmaktadır. Gelişmiş sanayi toplumlarında evlenmek için mekân tercihi yapacak çiftler, anne ve baba ocağından bağımsız olarak yuvalarını kurmaktadır.

1.3.2.3.1. Anaerkil Aile Tipi

Anaerkil dönemin ilk dönem olan avcı toplayıcı dönemde yaşandığı bilinmektedir. Avcı-toplayıcı dönemde kadınların toplayıcı olması ve bitkiler üzerinde bilgi ve tecrübe edinmesi kadını avcılık ile uğraşan erkeğe göre daha güçlü kıldığından bu dönem anaerkil aile olarak tanımlanmaktadır. Erkekler ava gittikten sonra geri dönmelerinin belirsiz olması da ayrıca anneyi sosyal yapı içerisinde daha güvenilir ve güçlü bir pozisyona taşımaktadır (Dündar, 2022: 48). Bu ailenin en belirgin özelliği mirasın anneden kız çocuklarına geçmesi ve anlaşmazlık durumunda erkeğin evden ayrılmak zorunda kalmasıdır.

Eskiden Türk toplumunda ailelerin patriyarkal bir yapıda yaşadıkları şeklinde bir kabul vardı. Fakat yapılan sosyolojik araştırmalar, karı-koca arasındaki güç dengesinin ne kadar karmaşık olduğunu göstermektedir. 100 sene önce İstanbul ile ilgili yapılan çalışmalarda ailede güç dengesinin bilindiğinin aksine erkeğin etrafında dönmediğini göstermiştir. 1885 ve 1907 yılları arasında İstanbul’da ev ziyaretlerine çekirdek aile haricindeki akrabaların büyük kesiminin kadının tarafından geldiği görülmektedir (Duben, 2012: 150). Ayrıca Anadolu’da pekte uygun görülmeyen içgüvey yaşamını tercih eden erkeklerin sayısının azımsanmayacak kadar olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında, toplumsal yapılarda sınıflandırmalar yapılırken, aile yapılarında görüldüğü keskin sınırların net olarak koyulamayacağı gerçeğidir.

1.3.2.3.2. Ataerkil Aile Tipi

İnsanların zaman içerisinde toprağı işlemesi ve yabani hayvanları evcilleştirmeye başlamasıyla birlikte yerleşik hayata geçilmiştir. Yerleşik hayatın başlaması, yeni bir toplumsal sürece geçildiğini göstermektedir. Üretilen malın tüketilen mallardan fazla olmaya başlamasıyla, *artık* ürünün ortaya çıkması kadının gücünün erkeğe geçmesine kapı aralamaktadır. Erkek artık ürüne sahip çıkarak kadının üretimdeki birincil rolünü kendisi almıştır. Daha sonrasında ise zamanla kadının statüsü zayıflamaya başlamıştır. Bu tür gelişmeler aile yapısında değişiklere neden olmuştur. Akrabalıklar babanın soy zincirine göre şekillenerek miras babadan oğula geçmeye başlamıştır.

Medeniyetlerin yaşadığı ana-medenî kuşakta, yani Akdeniz-Ortadoğu bölgesinde ve ilk kentleşmenin görüldüğü toplumsal bölgelerde patriarkal denilen ataerkil aile tipi daha çok görülmektedir. Matriarkal denilen anaerkil aile modeli daha az gelişmiş toplumlarda görülmektedir (Ortaylı, 2001: 29-30). Anadolu’da Hitit bölgesinde, miras hukukuna dair anaerkil kalıntılar görülmektedir. Mezopotamya bölgesinde ise pederşahi aile tipi görülmektedir. Bu bölgede pederşahi aile yapısının görülme nedeninin daha gelişmiş bir toplum olduğu öngörüsüdür.

1.4. Toplumsal Bir Olgu Olarak Evlilik ve Evliliğin Aile Açısından Önemi

Evlilik, kadın ve erkek fertler arasında akrabalık bağı oluşturan sosyal bir anlaşmanın sonucudur. Evlilik olgusu insanlık tarihinin en eski dönemlerinden bugüne kadar bazı değişikliklere uğramakla birlikte varlığını sürdürere gelmiştir.

Evlilik deneyimi ve sonrasındaki yaşantılar kültürden kültüre farklılık arz etse de esasında toplumsal yaşamın temelini oluşturmaktadır. Bu şekilde evlilik iki kişiden oluşan en küçük sosyal yapıdır (Erişti, 2010: 8). Evlilik konusunda birçok tanım yapılmıştır. Bunlara örnek verirse; Cüceloğlu’na göre (2017: 24), evlilik kadının ve erkeğin oluşturduğu psikolojik, biyolojik, sosyoekonomik ve aşkınlık temelleri olan kendine has birlikteliktir. Bir başka boyutuyla yapılan tanıma göre ise evlilik, karışık törenleri ve ekonomik süreçleri kapsayan alışılmış bir geçiş durumudur (Kenny ve Smille 2016: 118). Geçmişten günümüze kadar evlilikler, iki kişi arasında yapılmasının haricinde iki akraba topluluğu arasında kurulan bir ilişki boyutunu da taşımıştır.

Evlilikler, kadın ve erkek öncülüğünde farklı alışkanlıklara ve sosyal ilişkiler yumağına sahip olan akrabaların bir araya gelmesini temsil etmektedir. Evlilik, biyolojik olduğu kadar sosyolojik, psikolojik, kültürel ve gerek formel gerekse enformel hukuku içeren bir sosyal olgudur (Aksoy, 2000: 72). Evliliğin gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan kurum ise ailedir.

Eski Türklerde izdivaca “evlenmek” “ev-bark” denirdi. Bark kelimesi mabet anlamında kullanılmaktaydı. Bundan hareketle evliliğin kutsal bir güvenceye alınması anlamında kullanılıyordu (Doğan, 2009: 155). Evliliğin toplumlar nezdinde ne kadar önemli olduğu kavramlara yüklenen anlamlarda daha net görülebilmektedir.

Aynı şekilde İslam inancında da evliliğin önemine dikkat çekilmiştir. Gençlere evlenmeleri yönünde tavsiyeler yapılmıştır. “Evlenme imkânı bulan, evlensin.” Hadisi şerifinde de belirtildiği üzere evlilik, insanı tanımlayıcı ve olgunlaştırıcı bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Gündüzöz, 2019: 117). Yine İslam inancında evliliğin önemi başka açıdan değerlendirilerek kişinin evlendiği takdirde dininin yarısını tamamladığına dair temel kaynaklarda bilgiler mevcuttur. TMK’nun 185. Maddesine göre evlenmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur. Bu birliktelik bir takım yasal sorumlulukları da beraberinde getirmektedir.

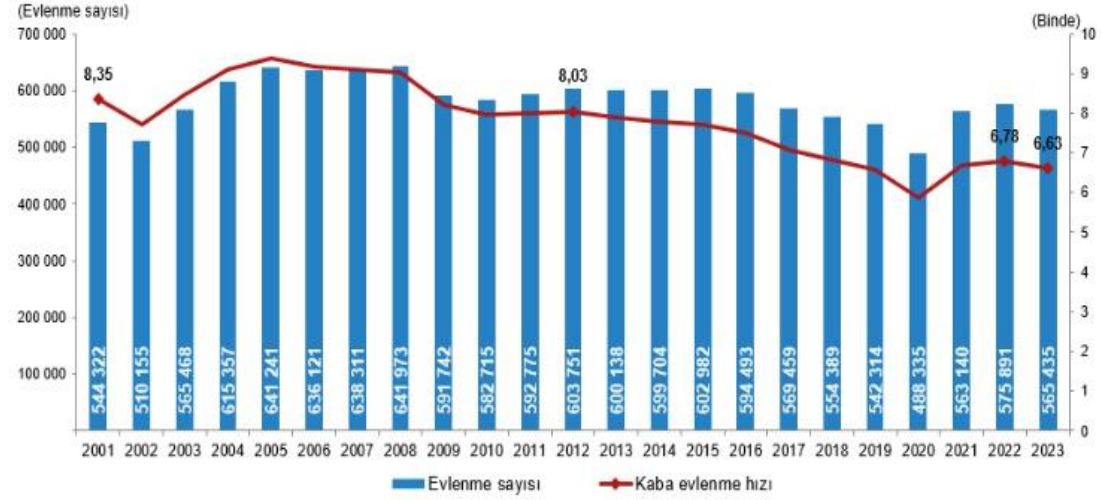
Evliliklerin birçok çeşidi bulunmaktadır. Aynı toplumsal tabaka içerisinde meydana gelen evliliklere endogami denir. Farklı toplumsal tabakalara ait bireylerin evlilik tercihlerine ise ekzogami denir (Bahar, 2008: 159). Dini, etnik ve ekonomik sebeplerle oluşan farklı toplumsal tabakalar bulunmaktadır. Bazı evlilikler bu tabakalar içerisinde yapılırken bazı evlilikler de toplumsal katmanlar dikkate alınmadan gerçekleştirilmektedir.

Yukarıdaki tanımlamalardan hareketle evlilik, birçok kesim tarafından toplumun temel yapısı olarak kabul edilmiş ve tarihten günümüze kadar önemini korumuştur. Evlilik, sadece psikolojik ve biyolojik olarak kadının ve erkeğin iki insan olarak bir araya gelmelerinin yanı sıra hukuki, sosyal, kültürel ekonomik sorumlulukları da beraberinde getiren ve karşılıklı anlaşmayla yapılan birliktelik süreci olarak değerlendirilmektedir.

Modernite, özellikle 1960’lardan sonra dünya toplumlarını daha büyük ölçüde etkilemeye başlamıştır. Bu değişimlere bağlı olarak Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan alternatif yaşam biçimlerinin giderek artmasıyla birlikte geleneksel evlilik oranlarında azalmalar görülmüştür. Birlikte yaşam, çocuksuz evlilikler yayılmaya başlarken geleneksel evlilik ve aile kurma anlayışı önemini kaybetmeye başlamıştır. Klasik tarz olarak görülen evlilikler insanların yaşam tarzlarını belirleme aşamasında yapılacak tercihler arasında seçeneklerden biri haline gelmiştir. Bu sebeple bireyler evliliğe dair planlarını geciktirme yoluna da gitmektedir.

Günümüz gençlerinin, evlilik düşüncelerini ertelemelerinin arka planında, düzenli bir işe sahip olamama, düğün masrafları, boşanma oranlarının artışı ve evliliğin getireceği mesuliyetleri taşıyamama gibi birçok sebep bulunmaktadır.

Şekil 4. Türkiye’de Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme Hızı

(Kaynak: TÜİK, 2024 Erişim Tarihi: 04.03.2024)

Türkiye’de, 2022 yılı sonu itibariyle evlenen çift sayısı 575 bin 891 iken 2023 yılı itibariyle 565 bin 435 olmuştur. Evlenme sayısında ve kaba evlenme hızında 2022 yılına göre azalmalar görülmüştür.

Gençlerin, kendilerinden önceki kuşaklara göre evliliğe dair tutumlarında değişiklikler görülmektedir. Bu farklılıkların temelinde küresel çapta yaşanan hızlı değişimlerin büyük etkisi bulunmaktadır. Batı ülkelerinde yaşanan teknolojik üretimlerden kaynaklı değişimler, gelişmekte olan ülkeleri daha sonraki yıllarda benzer şekilde etkilemeye başlamıştır. İletişimin anlık gerçekleştiği, insanların daha hızlı yer değiştirdiği ve daha sık görüştüğü dünyada, değişimin hızı artmıştır. Başka bir ifadeyle bireysel özgürlüklere verilen önem, popüler kültür, televizyon yayınları, sosyal medya ve çevirim içi anlık paylaşımlar gibi faktörler, hızlı değişime ön ayak olan araçlardır.

1.4.1. Evlilik Tutumları

Bilindiği gibi tutumlar, nesnelere ya da gelişen olaylara karşı kendimize özgü yaklaşım sergileme biçimidir. Dönmez’e göre, genellikle bir nesneye, kişiye, gruba ya da etrafımızda cereyan eden olaylara karşı gösterdiğimiz ilk değerlendirmelerdir (Dönmez, 2022: 5). Tutumlar birden çok kişi tarafından sergilendiğinde toplumsal bir hal alır. Bu yönüyle, bir sosyal grubun nesnelere ait ortak yaklaşımını meydana getirdiğinde Sosyoloji bilim dalının kapsamına girerler. Böylece sosyal grupların ve

toplumun tutumlarından bahsetmek mümkün olur.⁵ Tutumlar, doğuştan itibaren oluşmazlar, daha sonrasında kendileri dışındaki dünya ile ilgili etkileşimleri ve deneyimleri sonucunda gerçekleşirler. Anneler ve babalar çocukların tutumlarını oluşturacak ilk kişilerdir.

Fertlerin, aile ve evlilik hakkındaki tutumlarına etki eden faktörlerden biri de içinde büyüdüğü aile ortamıdır. Ebeveynlerin birlikte yaşadığı, mutlu aile ilişkileri içerisinde yetişen bireyler ile şiddetli geçimsizliklerin olduğu mutsuz aile ilişkileri içerisinde yetişen bireylerin evlilik olgusuna aynı şekilde yaklaşmadıkları görülmektedir. Anneleri ve babaları ayrılan bireylerin evlilik konusunda daha karamsar oldukları da bilinmektedir (Riggo ve Weiser, 2008: 123-140). Evliliğe karşı tutumların arka planında geçmiş yaşantıların etkisinin olduğu kadar toplumsal yaşamdaki değişimler/gelişmeler ve çevresel koşullar da etkili olabilmektedir. Evlenecek adayların evlilikten beklentilerinin paralellik gösteriyor olması evliliğin niteliğini ve aile saadetini etkilemektedir.

1.4.2. Evlilik Biçimleri

1.4.2.1. Evlenecek Adayın Kendi Eşini Seçmesi

Anlaşılmalı yoluyla evlilik olarak ta bilinen bu evlilikte kişiler tamamen kendi iradeleriyle evliliğe adım atarlar. Ebeveynlerin bu süreçte rolü olmaz. Evlenecek bireyler eğitim gördükleri kurumlarda, görev yaptıkları iş yerlerinde ya da serbest zamanlarını geçirecekleri sosyal ortamlarda birbirlerini görüp tercihte bulunabilmektedir. Genel olarak kentlerde yaşayan ve eğitim düzeyinin yüksek olduğu çevrelerde tercih edilen evlenme şeklidir. Kız ve erkek evlenmeden önce birbirlerini tanımak amacıyla belirli bir süre arkadaşlık yaparlar. Evlenmeye karar vermek için yeterli derecede birbirlerini tanıyıp uygun seçimi yaptıklarına kanaat getirdikten sonra evliliklerini gerçekleştirirler.

Eğitimi düzeylerini artıran ve ekonomik özgürlüğe kavuşan gençler arasında bu tür evlilikler daha çok görülmektedir. Anadolu’da kentlerde yaşayan ve evlilik planı

⁵ <http://sosyolojisi.com/tutumlar-attitude/285.html> (Erişim Tarihi: 04.05.2023)

yapan gençlerin önemli bir kesimi evlilik kararlarını aldıktan sonra ailelerinin de onayını alarak evliliğe adım atmaktadır.

1.4.2.2. Görücü Usulüyle Evlilik

Geleneksel yaşam tarzına sahip yörelerde uygulanan evlenme biçimidir. Bu evlenme şeklinde erkeğin annesi, babası ya da yakın akrabaları evlendirilecek kızı seçmek için çevrelerinde araştırma yapar. Erkeğin kızla evlenmek istemesi, tek başına yeterli değildir. Aynı zamanda diğer aile üyelerinin olur vermesi gerekmektedir (Sezen, 2005: 185-195). Bu tür evliliklerde kız adayının seçimini, daha çok erkek tarafından yaşça büyük olanlar yapar. Evlilik yaşına gelmiş erkek için eş arayışına gidilir.

Görücü usulü evlilikler; akrabalar, tanıdıklar ve daha çok yakın bölgelerde yaşayan topluluklar arasında görülürler. Evlilikler daha çok küçük yerleşim yerlerinde görülmekle beraber kırsaldan şehre göç eden aileler arasında da görülmektedir. Bu tür evliliklerde söz kesme, nişan ve düğün gibi bütün törenler titizlikle gerçekleştirilir. Kız ve erkek tarafı karşılıklı olarak birbirlerine hediyeler verir.

1.4.2.3. Kaçırma Yoluyla Evlilik

Düğünsüz evlenme de diye bilinen bu evliliğin sebepleri arasında evlenecek genç kızın ve erkeğin ailelerinin bu izdivaca kesin olarak karşı çıkmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca düğün için yeterli ekonomik imkânı olmayan gençler bu yolu tercih etmektedirler.

Başlık parası, bazı yörelerde erkek tarafından istenmektedir. Bu parayı ödemede zorluk çeken bazı gençler evlenememektedir (Okutan ve Karaçizmeli, 2010: 251). Düğün için talep edilen masrafların yüksek olması ya da bütçenin kaldıramayacağı şekilde istenen başlık parasının ödenememesinden dolayı kız kaçırma yoluyla evlilikler gerçekleşmektedir. Aileler, başlangıçta bu sürece kızsalar da yakın akrabaların müdahale etmesiyle süreç karşılıklı anlaşmaya gidilerek sonlandırılmaktadır. Bazen de kız kaçırımlar, aileler arası ciddi kavgalara hatta kan davalarına dönüşebilmektedir.

Kız kaçırımların daha farklı sebepleri de olabilmektedir. Örneğin, kabileler arası güç mücadelesinin ve üstünlüğünün bir göstergesi olarak da başka bir kabileden kız kaçırılarak evlilikler yapılmaktadır.

1.4.3. Eş Sayısına Göre Evlilik Türleri

Dünya üzerinde hemen hemen her toplulukta, doğan çocuklar arasında kız ve erkek sayısı birbirine denk durmaktadır. Dolayısıyla evlilik sürecinde evlenecek bireylere sayısal olarak bir eş yeterli gelmektedir. Bir kadın ile bir erkeğin yaptığı evlilik tek eşli evlilik (Monogami) olarak tanımlanmaktadır. Bir erkeğin birden fazla kadın ile (polijini) ya da bir kadının birden fazla erkek ile (poliandri) yaptığı evliliklerdir. Birden fazla eş ile yapılan evlilikler çok eşlilik (Poligami) olarak kabul edilmektedir.

Tabiat olaylarından kaynaklı sel, deprem, yangın ve salgın hastalıklardan kaynaklı yaşanan ölümler, kadın-erkek sayısında dengesizliğe yol açmamıştır. Çünkü doğal afetler, cinsiyet ayrımı yapmadan herkesi etkileyebilmektedir. Fakat toplumsal yaşam içerisinde gerçekleşen olaylardan dolayı çok eşli evliliklerin tercih edilebildiği görülmektedir. Örneğin avcı-toplayıcı topluluklarda erkeğin ölme riskinin daha fazla olması ile topluluklar ya da devletler arasında yaşanan savaşlara daha çok erkeklerin katılması ve sonrasında erkek nüfusunda ciddi azalmaların olduğu bilinmektedir. Bu sebeple sayısal anlamda ortaya çıkan kadın-erkek eşitsizliği gibi durumlar çok eşli evliliklerin gerçekleşmesine sebep olabilmektedir.

Türkiye’de son dönemlerde kadınların, kendi üzerlerine kuma getirilmesine şiddetle karşı çıktıkları görülmüştür (Başaran, 2004: 68). Bu durumun ortaya çıkmasında özellikle son yıllarda kadın haklarının yeniden düzenlenmesine yönelik yapılan resmi/sivil girişimlerin etkisinin olduğu görülmektedir.

1.4.4. Evlilik Dışı Yaşam Biçimleri

Sanayileşme ve kentleşmenin toplumsal değer ve yargıları hızlı bir şekilde yozlaştırdığı günümüz dünyasında evlilik dışı yaşayanlar, sosyolojik olarak bir alt kültür oluşturmaktadır. Geniş toplumsal bir kabulü göremeyen evlilik dışı yaşamlar, Türkiye’de daha çok medyatik olanlar ile sinema ve sanat dünyasının insanları arasında yaşanmaktadır (Doğan, 2009: 155). Fakat son yıllarda bu tür yaşam biçimi

sinema ve sanat dünyasıyla sınırlı kalmayıp gençler arasında yaygınlaşmaya başlamıştır.

1.4.4.1. Birlikte Yaşama

Resmi ya da dini bir nikâh yapmadan kadın ve erkeğin evlilik haricinde bir evi paylaşarak birlikte yaşamaları olarak izah edilmektedir. Beraber yaşayanların büyük çoğunluğunu gençler oluşturmaktadır.

Bu yaşam tarzı genellikle evlilik öncesinde gerçekleşmektedir. Birlikte yaşamaya karar verenler genel olarak bu birlikteliği uzun süre yürütememektedir. Sonrasında evlilikle ya da ayrılmayla neticelenmektedir (Canatan ve Yıldırım, 2011: 80). Birlikte yaşamı tercih edenler arasında evlendikten sonra boşanıp tekrar evlilik yapmayı göze alamayan bireyler de bulunmaktadır. Birlikte yaşam tarzı, ilk olarak Avrupa ülkelerinde görülmeye başladı. Daha sonraki yıllarda diğer ülkelerde de tercih edilmeye başlanmıştır. Avrupa ülkelerinde ilk olarak görülmesi bir ilerlemenin göstergesi değildir. Tersine evliliğin tescilli olan evlilik, bireylere ve eşlere belirli haklar vermektedir. Resmi evlilik yapılmadığında bu haklar doğal olarak oluşmadığından birlikte yaşayanlar arasında hak ihlalleri olabilmektedir. Bu durumdan, daha çok kadınlar zarar görebilmektedir (Ortaylı, 2001: 30). Diğer bir yönüyle birlikte yaşam, insanların sanayileşme ve kentleşmenin getirdiği yaşam şartlarına ayak uydurmak zorunda kalışlarının bir sonucu olarak görülmektedir. İş sahibi olabilmek için eğitim süreçlerinin uzaması ve yeterli ekonomik gelire sahip olamama hali, bireyleri daha esnek ve kolay ulaşılabilir yaşam tarzlarına yönlendirmektedir.

Dünyada, gelişen ve gelişmekte olan ülkelerde görülmeye başlayan birlikte yaşam modeli, daha çok Avrupa ülkelerinde görülmekle birlikte Amerika, Kanada, Japonya gibi ülkelerde görülmüştür. Evlilik dışı hayatın bir yaşam tarzına dönüşmesiyle, evlilik dışı yaşam kendi içinde bazı farklılıklar oluşturmuştur. Kimi toplumlarda doğurganlığın düşük olması bir avantaj olarak görülüp tercih edilirken kimi toplumlarda ise gelenekten kaynaklı evliliğin ağır sorumluluğundan kaçış olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra birlikte yaşam yıllar geçtikçe kendine özgü dönüşümler yaşamıştır. Birlikte yaşamın yaygınlaşmaya başladığı ilk dönemlerde

bekârlığa bir alternatif olarak değerlendiriliyorken zaman içerisinde evliliğe geçişin ön hazırlığı olarak görülmüştür.

1.5. Gençlik Hakkındaki Sosyolojik Yaklaşımlar

Genç bireyler ile ilgili kuramlar özellikle Psikoloji, Biyoloji ve Sosyoloji disiplinleri içerisinde ele alınmaya çalışılmıştır.

Sosyolojik kuramlara bakıldığında gençlik kesimine yönelik belirgin bir tanımlamanın ya da sınıflandırmanın yapılmadığı görülmektedir. Her sosyolojik kuram kendi penceresinden gençlik kavramını ele almıştır. Bununla birlikte Sosyoloji bilim dalının alt uzmanlık alanları, her geçen gün daha da artmaktadır. Bu alanlardan biri de “Gençlik Sosyolojisi” olmuştur. Kentleşmeye bağlı olarak büyük sanayi ülkelerinde, görülmeye başlayan genç işsizliği, gençlerin eğitimi ve gençlerin suça karışması gibi durumlar toplumsal olgu olarak kabul görmüştür. Dolayısıyla Gençlik kesimiyle ilgili sorunlar, sosyolojik açıdan değerlendirmeye alınmıştır. Sosyoloji bilimi içerisinde gençlik, toplumsal yapılar içerisinde bir alt kültür bağlamında değerlendirilmeye başlanmıştır.

Gençlik sosyolojisinin kuramsal ayakları, 1900’lü yılların ikinci yarısından itibaren İngiltere, Almanya, ABD gibi başlıca ülkelerde oluşmaya başlamıştır. Türkiye’de gençlik sosyolojisinin kuramsal yönü ile ilgili çalışmalar bulunmamaktadır. Daha çok gençlik alanında uygulamalar üzerine sınırlı çalışmalar yapılmıştır. Gençlik sosyolojisi kapsamında kuramsal yaklaşımların belli başlıcaları; yapısal fonksiyonalist, çatışmacı ve simgesel etkileşimci yaklaşımdır. Bu tez çalışması kapsamında üç yaklaşım ele alınmıştır.

1.5.1. Yapısal Fonksiyonalist Yaklaşım

Bu kuramın önemli temsilcileri, Talcot Parsons ve Robert Merton’dur. İşlevselci yaklaşım, gençleri toplumsal yapının bir parçası olarak görmektedir. Toplumu birbiriyle bütünleşmiş bir sistem olarak gördüğü için toplumsal yapı içerisinde meydana gelebilecek bir değişim, toplumun bütün parçalarını etkileyecektir. Bu sebeple değişimler istem dışı bir durumdur.

Fonksiyonalist yaklaşım, gençliği bütünleşme kapsamında toplumun en dinamik sosyal grupları içerisinde değerlendirmektedir. Bu kuram, gençleri toplumun geleceği olarak görmektedir. Bu bağlamda çocukların ve gençlerin toplumda varolan ahlaki değerleri öğrenerek toplumsallaşmaları için aileye ve topluma görevler yüklemektedir. Parsons, toplumu oluşturmuş olan her bir parçanın diğer parçalarıyla bir düzen içerisinde olduğu takdirde işlevsel olacağını söylemektedir (Kızılçelik, 1994: 11). Gençliğin sistemdeki pozisyonunun, olumsuz durumda dengesizliğe yol açacağını, uyum durumunda ise yeniden dengeye kavuşacağını savunmaktadır. Yapısalcı görüş, gençlerin toplumsal bütünleşmeyi sağlayamadıkları takdirde topluma yabancılaşacaklarını ve toplum içerisinde isyana itilebileceklerini söylemektedir. Toplum ile yaşanan sorunların temelinde kuşaklara arası uyumsuzlukların yattığı savunulmaktadır (Burcu, 1998:105-137). Bu sebeple hızlı toplumsal değişimler, yapısal işlevselciler için arzu edilmeyen durumdur.

Genel olarak işlevsel olabilme durumunun, küçük yerleşim birimlerinde mümkün olabileceğini fakat daha kalabalık ve karmaşık yapılarda tümüyle geçerli olamayacağı savunulmaktadır. Merton, buna binaen Sistemin genelinden kaynaklı tüm sosyal/kültürel inançların ve toplumsal yapıların işlevsel olamayacağını belirtmektedir (Ritzer, ve Stepnisky, 2019: 66-67). Bunlara rağmen bütünsel olarak düzenin iyi bir şekilde çalışması için düzeneğin çarkları arasında sorunsuz bir uyumun ve bütünleşmenin olması gerektiği düşüncesini taşımaktadırlar. Bu nedenle gençlerin alacakları roller ve statülerin sonucu olarak toplum ile sosyal ilişkilerini uyum içerisinde gerçekleştirmesi beklenmektedir. Gençler toplumsal normları özümseyerek kültürel ve eğitimsel olarak organik yapıda yer almalıdır.

Eğer gençler, sosyalleşme süreçlerini tamamlayamaz ve toplum ile bütünleşemez iseler kuşak çatışmalarının sonucu olarak sistemin işleyişinde sorunlar ortaya çıkacaktır. Bu anlamda hızlı teknolojik gelişmelerin toplumda yarattığı baş döndürücü değişimlerin hızına yetişemeyen günümüz toplumlarında gençler, kendi kimlik ve kişiliğini tam oluşturamadıklarında önceki kuşaklar ile çatışma yaşayabilecektir (Tezcan, 2003: 15-17). Toplumsal bütünleşme için kurumların eş güdüm halinde çalışmaları gerekmektedir.

1.5.2. Çatışmacı Yaklaşım

Gençlik kesiminin toplumsalın içerisindeki yeri, çatışma kuramı tarafından ele alınmıştır. Marks, toplumsal yapıdaki düzenin bireyin davranışları üzerinde etkili olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla gücü ve iktidarı elinde bulunduran yapının gençlere vaad ettikleri ile pratikte gerçekleştiremediklerinin gençler ile sistem arasında çatışmalara sebep olacağını savunmaktadır.

Çatışmacı yaklaşım toplumdaki güç, iktidar, emek ve sınıf eşitsizliklerine dikkat çekmekte ve durumun eşit olmayacak şekilde bölüşümünün toplumda güç odakları arasında çekişmelere sebep olacağını savunmaktadır. Toplumsal menfaatin güçlülere kayacağı savunulmaktadır (Usanmaz, 2021: 97). Çatışmacı yaklaşım gençlik kesimini; “çocuk emeği”, “genç emeği”, “işsiz gençler” kavramları üzerinden değerlendirmiştir.

Sosyal yapıların insan davranışları üzerinde etkisi olduğunu belirten çatışma teorisinin önemli temsilcilerinden Karl Marx, gencin mesleğinin ve sosyal sınıfının onun davranışlarını düzenleyip belirleyici bir noktaya taşıdığını kabul etmektedir (Baran, 2013: 35). Bu teori, toplumsal değişimlerin hızlı bir şekilde yaşandığı yerleşim yerlerinde yetişkinliğe adım atacak gençlerin zorlandıklarını savunmaktadır. Bu kuramın 1950’lerden sonra en önemli temsilcisi Raulf Dahrendorf’tur. Yapısal İşlevselci kuramda görülen düzen yerine bu teoride çatışma esastır. Yapısal işlevselcilere göre toplumsal düzenin işleyebilmesi için bütünleşmenin olması gerektiği savı var iken çatışmacı yaklaşıma göre bu durum, toplumsal çözülmenin ve değişimin kaynağıdır. Bu sebeple toplum her an değişime uğrayabilir.

Çatışmacı kurama göre hızlı değişen toplumda, birçok problem ile karşılaşmaya başlanmıştır. Bunlara paralel olarak gençlerin de sorunlar yaşamaya başladığı ve yetişkinler ile çatışmaya dönüştüğünü söylemektedir. Daha ötesinde ise eğitim ve sağlık alanındaki sorunların sistem sorunu haline gelmeye başladığı belirtilmektedir (Burcu, 1998: 105-137). Çatışma teorilerine göre, hızla değişen toplumda, toplumun karşılaştığı sorunlara paralel olarak gençler de aynı sorunlardan etkilenmektedir. Netice olarak da genç bireyler ve yetişkinler arasında kuşaklar arası çatışmalar kaçınılmaz hale gelmektedir. Gençlerin ekonomik açıdan sermayeyi ellerinde tutamamaları gençlerin sorunlarını daha da arttırmaktadır. Gençlerin

sorunları, sadece gençlerden kaynaklanmamaktadır. Burada sistemden kaynaklı problemlerin olduğu gerçeği vardır. Bu bağlamda eğitim, ekonomi, güven oluşturmama ve amacını belirleyememe gibi birçok nedenden ötürü gençler, istenmeyen yollara kayma eğilimine girmektedir.

1.5.3. Simgesel Etkileşimci Yaklaşım

Sosyal psikolojiye yakınlığı ile bilinen bu yaklaşım, nesnel dünyanın gerçekliğini kabul etmekle beraber nesnel dünya içerisinde yer alan insanın öznel tutum ve davranışlarının etkili olduğunu savunmaktadır.

Mead'e göre benlik toplumsal yapının norm ve değerinin öğrenilip içselleştirilmesini, bunun yanında bazı öznel yorumların da dâhil edilmesini ifade eder. Benliğin sadece algılayan, düşünen, eyleyen, bir yapıya sahip olmadığını iddia etmiştir (Mead, 1913: 374-380). İnsan benliğinin sadece öznel ya da sadece nesnel olmadığını tam tersine her ikisini de barındırdığı savunulmaktadır.

Sembolik etkileşimciler toplumda düzenin, var olan 'her şeye' yüklediğimiz anlamlar ile şekillendiğini ifade ederler. Toplumun, bireylerin dünyaya dair ortaya koydukları anlamlar ile oluştuğunu iddia etmektedirler. Bunun en başlıcası olarak "Dil" bu kuramda yerini alır. Dilsel anlama gelen jest, mimik ve el kol hareketleri de dilsel olmayıp fakat anlam kazanan semboller olarak değerlendirilmektedir. Mesela, bazı yoksul gençlerin kendilerini tam olarak ifade edememeleri, konuştuklarında dikkate alınmamaları, sözlerinin karşılık bulmaması genç insanların sadece dilsel alanıyla sınırlı kalmayıp yaşamlarının diğer kısımlarında da benzer yaklaşımlara, dışlanma ve damgalanmalara sebep olabilmektedir (Usanmaz, 2021: 98). Dilsel yoksunluğun yanına ekonomik yoksunlukların eklenmesiyle birlikte gençlerin kendi dilini küçümsemesine, güvensizlik hissine kapılmalarına sebep olabilmektedir.

Gencin kişiliği, sosyal hayattaki diğer bireylerin rolünü almayı öğrendikçe ve belli bir oyuna katıldıkça gelişir. Genç, tek başına bulunduğu hal ile grup içerisinde bulunduğu hal arasında fark olduğunu bilmektedir. Genç, başkalarıyla birlikteyken oyunun bir kuralının olduğunu ve bu kurallara uymak zorunda kalabilecektir. Aynı zamanda genç, hayat içerisindeki normlara uyarken kendi yorumsal anlamını da sürece dâhil ederek yaşayabileceğini de bilir. Blumer'a göre, bireylerin kendi aralarındaki

eylemler sadece uyaran-tepki şeklinde bir durum değildir. Bunun yanı sıra diğer bireylerin tutum ve davranışlarını yorumlama ve değerlendirme karşısında verilen yanıtla oluşan rollerdir (Poloma, 2017: 231-248). Sembolik Etkileşimci kuram *kendilik* kavramı üzerinde durur. Gencin arkadaşlarıyla yaşadığı ilişkiler sonucunda sosyalizasyon süreçlerini yaşadığını belirtmektedir. Sosyalizasyon sürecinin fertlerin duygu ve düşünce dünyalarında olgunlaşmaya yol açtığını savunmaktadır.

1.6. Aile Hakkındaki Sosyolojik Yaklaşımlar

Kuramlar, insanların etrafında yaşanan olayları anlamlandırmaya çalıştıkları süreçlerdir. Gözle görülen ya da görülemeyen fakat insanları etkileyen durumları açıklamaya çalışmaktadır. Bu kapsamda geçmişten günümüze kadar var olan aile sisteminin, her dönemde çevresiyle olan etkileşimleri sonucunda görevlerini ne derecede gerçekleştirdiği ya da yeni görevler edinebileceği gibi olasılıklar, kuramlar açısından değerlendirilmektedir.

Aile hakkındaki kuramsal çerçeveler ışığında birçok araştırmalar yapılabilmektedir. Bu kapsamda kuramsal yaklaşımlar, bilim adamlarının çalışmalarına zemin hazırlarken araştırma sonucu tespit edilen yeni veriler de yeni kuramsal yaklaşımların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir.

Aile yapısının önemi ve geleceği konusunda sosyolojik yaklaşımlar arasında önemli görüş farklılıkları bulunmaktadır. Bazı kuramcılara göre aile kurumu, toplumsal yapının devamı için çok önemli ve gerekli bir kurum olarak değerlendirilirken diğer bazı kuramcılara göre ise aile kurumu, zaman içerisinde işlevini kaybedecek bir yapı olarak değerlendirilmektedir.

1.6.1. Yapısal Fonksiyonalist Yaklaşım

Bu akıma göre aile, toplumu oluşturan sosyal alt sistemlerden birisidir. Aile içindeki bireyler de belirli rol ve statüler dâhilinde birbirlerine bağlı olarak yer almaktadır. Toplumun bütünsel yapıdan olduğunu iddia etmektedirler. Yapının devamı için gereken gereksinimlerin karşılanması için işlevsel bir sürecin olması gerekmektedir. Toplumdaki her ögenin muhakkak bir işlevi bulunmaktadır. Ailenin,

toplumun sürekliliğini sağlaması ve üretim sürecinde yer alacak bireyleri domine etmesi yönünde işlevsel olduğunu söylemektedirler.

Yapısal işlevselci anlayış içerisinde ailenin geleceğine yönelik farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Kimi yapısalcı sosyologlar, ailenin her zaman sistem içerisinde önemli bir yere sahip olacağını savunurken kimi sosyologlar da toplumsal yapıdaki ihtiyaçlara bağlı olarak meydana gelen değişimler sonucu ailenin, zaman içerisinde işlevinin sona erebileceğini savunmaktadır.

Yapısal işlevselci yaklaşım içerisinde Talcot Parsons, aileyi toplum yapısını ayakta tutan ve sürekli olarak yenileyen bir alt kurum olarak görmektedir. Bu yaklaşım tüm dünya ölçeğinde ailenin geçerliliğini koruyan bir kurum olduğunu ve yerine getirmesi gereken görevlerinin olduğu savunmaktadır. Aile bütün sistemin bir alt sistemini oluşturmaktadır. Parsons, yapısal işlevsel yaklaşımı, *sistem* kuramının içinde değerlendirmiştir. Toplumun bir bütünsel sistemden oluştuğunu söylemektedir. Bu bağlamda ailenin işlevselliğini koruduğunu ileri sürmektedir.

Ailenin zaman içerisinde savrulacağını savunan önemli sosyologların başında Max Weber gelmektedir. Sanayileşen toplumların artan bürokratik örgütlenmelerinin zaman içerisinde aile kurumunu ortadan kaldıracağını savunmaktadır. Bireylerin yetişmesi ve sosyalleşmesi sürecinde okulun vereceği eğitim, öğretim faaliyetlerinin ailenin yerini alabileceğini söylemektedir (Sayın, 2020: 152-153). Dolayısıyla aile kurumunun işlevselliğini kaybedeceğini savunmaktadır. Bürokratik ilişkilerin ikincil ilişkiler olduğunu, aile içi ilişkilerin ise birincil ilişkiler olduğunu açıklamaktadır. Toplumsal gelişmelere bağlı olarak artan bürokratik kurumlar aracılığıyla insanların birincil ilişkiler yerine ikincil ilişkilere doğru evrileceğini iddia etmektedir. Bu bağlamda bürokratik örgütlenmesini sağlamış toplumlar aile olmadan da gelişimini diğer kurumlar üzerinden sürdürecektir.

1.6.2. Çatışmacı Yaklaşım

Marx, aile kurumunun toplumların gelişimi sürecinde ortaya çıktığını savunmaktadır. Sosyal sınıfların ve devlet örgütünün oluşmasının bir sonucu olarak aile yapısı ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimi, toplumsal gelişmeler ve sonrasında ön

görülen sosyal evrim teorisine göre sosyal sınıfların ve devletin ortadan kalkmasıyla birlikte aile kurumu da yok olacaktır.

Çatışmacı kuram; aileyi gücün, hâkimiyetin ve çatışmaların yaşandığı kurum olarak merkezine almaktadır. Toplumda gücün önemine vurgu yapmakta ve bu güç kimlerin elinde ise diğer gruplar üzerinde zorlayıcı etkiye sahip olmakta ve daha edilgen grupları kontrol altına alma sonucuna götürmektedir. Bu durum ise çatışmacı yaklaşımın özünü oluşturmaktadır (Dahrendorf, 1959: 206-218). Yine bu teori savunucuları, aileyi güç dengeleri üzerinden değerlendirmektedir. Günümüzde aile içindeki güç dengesinin erkeklerden kadınlara doğru geçtiğini savunmaktadır. Kadınlar, üzerlerindeki baskının farkına varmış ve eşitsizlikten kurtulmanın yolunun boşanmadan geçtiğini savunmaktadır.

Ailenin yaşantılarında çatışmalar olduğunu, sistemsel düzenlemelerin ailedeki kaynakların eşitliğini sağlayıcı yönde değiştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Evlilikte, eşler arasında karar verme, şiddet, evlilik sistemi ve boşanma gibi durumları ele almaktadır (İçli, 1997: 63). Çatışmacı yaklaşım aileyi, üretim ilişkilerine bağlı yaşanan süreçlerin sonucu olarak görmekle beraber üretim ilişkilerinde zamanla meydana gelebilecek değişimler sonucunda aile kurumunun ortadan kalkabileceğini savunmaktadır.

1.6.3. Simgesel Etkileşimci Yaklaşım

Simgesel etkileşim yaklaşımına göre birincil sosyal yapılanmayı aile kurumu oluşturmaktadır. Aile içi etkileşimler sonucunda aile davranışları oluşur. İnsanlar birbirlerinden etkilenen varlıklardır. Dolayısıyla bir araya geldiklerinde etkileşimde bulunurlar ve bir takım eylemlerde bulunurlar. Süreç içerisinde karşılıklı düşünce ve eylemler etkileşimi doğurur.

Simgesel etkileşimde bireyler, davranışlarıyla ve jest/mimik hareketleriyle, karşdakine verdikleri anlam temelinde süreci yorumlayarak değerlendirmektedir. Simgesel etkileşim, bir diğer insanın söz ve davranışlarının anlamının yorumlanmasını ve tanımlanmasını gerektirir (Sayın, 2020: 162). Aile içi bireylerin sürekli olarak birbirlerini etkilediklerini dolayısıyla bir etkileşim süreci yaşandığını savunmaktadır. Bu kurama göre bir çocuğun zihni boş bir levha gibidir. Çevresiyle etkileşimleri

sonucunda sosyal bir varlık olarak toplum içerisinde yerini alır. Bu etkileşim sürecinde değer, anlam ve sembollerin öğrenildiği yer ailedir.

Yapısal fonksiyonalistlerin makro ölçekli toplumsal yapıyı değerlendirmeyi tercih ederken etkileşimci yaklaşım, insan ilişkilerinin ayrıntılarına yönelerek mikro düzeyde sosyal-psikolojik değerlendirmelerde bulunmaktadır. Simgesel etkileşimcilik kuramı, bir kişinin içsel düşünceleri ve duygularıyla toplumsal davranışları arasındaki etkileşime odaklanır (Alkan, 2014: 61). Fertlerin, davranış kalıplarının oluşmasında, aile içerisinde küçük yaşlardan itibaren geçirdikleri zaman dilimlerinin, toplumsal normlara göre daha etkili olduğunu savunmaktadır.

Bu kuramın varsayımları arasında; bireylerin sosyal davranışları, çevreleriyle etkileşimleri sonucunda ortaya çıkarken aile davranışları ise toplumsal kurallardan daha çok aile içi etkenlere bağlı olarak gerçekleştiği düşüncesi bulunmaktadır.

1.6.4. Feminist Yaklaşım

Aile kurumunun incelenmesi üzerine yaklaşım geliştiren önemli kuramlardan biri de feminist kuramdır. Feminist yaklaşım üzerine araştırmalar yapan temsilcilerden Dorothy Smith, Tarihten günümüze kadar gerek toplumsal yapının gerekse aile kurumunun içerisinde, kadınların rollerinin büyük olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan son yıllarda aile olgusuna yönelik çalışmalara, yeni sosyolojik bakış açıları katmışlardır. Smith'e göre kadınlar direkt olarak fabrikada üretime katkı yapmasa da modern aile olarak üretime yönelik katkılarını her zaman yapmaya devam etmektedir.

Feminist kuramlar aileyi ataerkil bir kurum olarak görmektedirler. Tüm ev işleri ve çocukların yetişmesinden sorumlu olan birey kadındır. Kadına biçilen rol üremeyi sağlamak ve çocuk yetiştirmektir. Bu yönüyle Fonksiyonalist kuramın bütüncül yaklaşımını eleştirmektedir (Kasapoğlu, 2011: 16). Feminist kuramın odaklandığı nokta cinsiyetler arası ilişkilerdir. Bu teoriye göre; ataerkil toplumlarda kadın ve erkek ilişkileri eşitsizlik üzerinde gelişmiştir. Toplumda erkeklerin güç kaynaklarına daha fazla sahip olduklarını belirtmektedir ve güç kaynaklarının eşit şekilde dağıtılmasını savunmaktadır.

Kadınlar, işçinin patronuna bağımlı olması gibi aile içerisinde bir işte çalışıp para kazanarak gelen kocasına bağımlıdır. Çünkü kadın olmadan erkek evin ihtiyaçları için dışarıdan hizmet alabilir fakat ev içerisinde hizmet ürettiği halde emeği ücrete dönüşmeyen kadının, kocası olmadığı takdirde hizmeti alabilecek bir ekonomik gücü bulunmamaktadır.

Tüm toplumsal yapılar ve kültürler bu eşit olmayan ilişkileri sürdürmeye çalışır. Aile de, bu kurumların başında gelmektedir. Feminist kuramcılara göre aile, toplumsal cinsiyet rolleri, sınıf, ırk, cinsel yönelim gibi temelinde üyelerinin toplumsal olarak belirlenmiş beklentileri öğrenip sürdürdüğü bir kurumdur (Canatan ve Yıldırım, 2013: 51). Feminist yaklaşıma göre kadının toplumsal cinsiyet kategorisinde aldığı rolün temelinde aile kurumu vardır. Bu sebeple aile yuvası, kadınların alışlagelen rollerinin belirlendiği yer olarak görülmektedir. Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmasına engel olacak etkenler arasında aile kurumu da yer almaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Konusu

Bu tez çalışmasının konusu, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde eğitim gören Z Kuşağı'nın aile ve evlilik hakkındaki tutumlarının sosyolojik açıdan incelenmesidir.

2000'li yılların başından bu yana doğan insanların oluşturduğu Z Kuşağı, yirmi beşli yaşlara yaklaşmış durumdadır. Bu dönemin gençleri; psikolojik, sosyolojik ve kültürel olarak evlilik yapma ile aile kurma dönemine girmiştir. Bu amaçla Z Kuşağı'nın aile ve evlilik hakkındaki tutumları merak konusudur.

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde eğitim gören gençlerin büyük çoğunluğunun Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaşadıkları görülmektedir. Bu sebeple benzer sosyokültürel ve sosyoekonomik yapılara sahip olan Z Kuşağı'nın aile ve evlilik hakkındaki yaklaşımları araştırılmıştır.

2.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Aile yapısı ve evlilik olgusu birçok bilimin ve bilim adamlarının çalışmalarına konu olmuş kavramlardır. Evlilik dönemine yaklaşmış olan Z Kuşağı gençliğinin, önceki kuşaklara göre evlilik yapma ve aile kurma konusuna aynı şekilde yaklaşmadıkları bilinmektedir.

Sanayileşmenin ve kentleşmenin dayattığı sosyal değişim ve yaşam tarzı, gençleri ve gençlerin problemlerini bir sorunsal olarak önümüze koymaktadır. Popüler kültürün etkilerine maruz kalan günümüz gençliği, içinde yaşadığı sosyal çevrenin benimsemiş olduğu kurallara tam olarak uyum sağlayamamaktadır. Yaşanan değişimler içerisinde süreçten en çok etkilenen kesimler arasında üniversite gençliği de yer almaktadır.

Gençler, dijital dünyada yaşamakta ve teknoloji destekli sanal imkânları aktif bir biçimde kullanmaktadır. İletişim, dünya genelinde anlık gerçekleşmekte ve gençler kendi kültürel dokularının haricinde farklı kültürlerden insanlar ve yapılar ile irtibat kurabilmektedir. Z nesli, sosyal medya aracılığıyla yeni bilgilere ulaşabilmektedir. Bu kuşak, evlilik olgusuna dair başka kültürlerle sahip insanların

farklı yaklaşımlarının ve tercihlerinin olduğunu bilmektedir. Teknolojik araçlar ile atomize edilen bireyler ortaklaşa üretilen toplumsal birikim ve değerlerden mahrum kalmaktadır.

Modernitenin getirdiği kent yaşamının bir parçası haline gelmiş olan zorunlu eğitim, birçok amacı gerçekleştirmek üzere eğitim kurumlarında devam etmektedir. Özellikle 1950'lerden bu yana gençler, bir işte çalışma vaatleri verilerek zorunlu eğitime tabi tutulmuşlardır. Yıllar geçtikçe de zorunlu eğitim süreleri artmıştır. Gençlerin aldıkları eğitimlerin sonucunda işsiz kalabilme olasılıkları, gençlerin aile ve evlilik hakkındaki tutumlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Toplumlarda meydana gelen sosyal, ekonomik, kültürel değişim ve gelişimler, gençlerin kendilerini tanımlama, anlamlandırma ve geleceğe dair planlama yapmalarını sekteye uğratmaktadır. Bu bağlamda üniversite gençliği toplumsal yaşamın biraz daha dışında kalarak bir alt kültürü oluşturmaktadır.

Üniversitede okuyan Z Kuşağı, içinde bulundukları yaş itibariyle yeni bir yuva kurmaya doğru adım adım yaklaşırken iş edinmek ve evlenmek önemli hale gelmektedir. Gençler, yaş dönemleri itibariyle ailelerinden ayrılarak kendilerine özgü güvenli bir bağlanma sürecini yaşamak isterler. Gençlerin evlilik tutumları, içinde yaşadığı toplumun değer yargılarının, inançlarının, sosyokültürel ve sosyoekonomik yapılarının yanında kırdan ya da kentte yaşam sürme süreçlerine göre değişebilmektedir.

Köylerde, gençler tam olarak kuşak çatışması denmese de yetişkinler ile olan ilişkilerini daha yumuşak bir geçişle sağlamaktadır. Bu zaman diliminde gençler, aile ve evlilik hakkındaki tutum ve davranışlarını belirlerken içinde yaşadıkları sosyal faktörlerden etkilenir.

Geleneksel yaşam tarzına sahip ailelerde evlilik olgusu, yaşam serüveninin bir parçası ve devamı iken modernitenin dayattığı popüler kültürün etkisinde kalan Z Kuşağı gençliği için ise evlilik, bir zorunluluk olmaktan çok bir tercih haline gelmiştir. Gençler, popüler kültürün benimsettiği davranış kalıplarını, moda/marka merkezli giysileri/eşyaları, son çıkan müzik parçalarını takip etmektedir. Diğer taraftan, gençlerin aile ve evlilik hakkındaki tutumlarına dair araştırmalara bakıldığında; rahat/konforlu aile yaşamı beklentileri ile istediği işte çalışamamanın kaygısı arasında sıkışıp kaldıkları görülmektedir.

Parayı ve zenginliği, önemli değerler arasında gören gençler, para ile istedikleri her şeyi alabileceklerini düşünmektedir. İyi bir gelir elde etmenin yolunun iyi bir işe sahip olmaktan geçtiği düşünüldüğünde, gençlerin iş edinmeye yönelik endişelerinin olduğu daha net bir şekilde görülmektedir. Özellikle Türkiye'nin DGAB'nde işsizlik oranlarının diğer bölgelere göre yüksek oluşu dikkate alındığında, bu bölgelerde yaşayan gençlerin evlilik yapma ve aile kurma tutumlarını etkileyen faktörler arasında işsizlik olgusu daha öncelikli hale gelmektedir.

Tarım toplumundaki geleneksel ailede yaşayan gençler, ebeveynleriyle birlikte; tarlayı sürmekte, hayvanları otlatmakta ve geri kalan işleri birlikte yaparak tarım işlerinde yetişmektedir. Genç erkek, yirmili yaşlarının başında, askerlik görevini yerine getirdikten sonra yaşadığı toplum içerisinde bir genç kızla evlenerek yuvasını kurmaktadır. Daha sonrasında ise ailesinden devraldığı tarla işlerini ve hayvancılığı baba mesleği olarak sürdürmektedir. Böylelikle geleneksel toplumda yaşayan genç erkekler ve kızlar, işsizlik denen bir problemi yaşamadan toplumsal düzeninin önemli bir aşaması olan yetişkinlik dönemine daha rahat geçiş yapmaktadır.

Fakat kentlerde yaşayan ve uzun süre eğitime tabi tutulan gençler, aldıkları eğitimlerinin sonucunda mezun oldukları alanda çalışma imkânı bulamayınca hiçbir ücret ödemedikleri hatta günlük harcamaları için ücret talep ettikleri ailelerinin yanında sığıntı pozisyonuna düşmektedir. Ailelerin, uzun süre emek vererek destekledikleri evlatları, gençlik çağının sonuna geldiklerinde onlardan, bir an önce iş edinmelerini, evlilik yapmalarını ve ev sahibi olmalarını istemektedir. Beklentilerin istenen şekilde ve zamanda karşılık bulamıyor olması, aile içinde çatışmalara yol açmaktadır.

Üniversite yıllarından itibaren iş hayatına atılmayı hayal eden gençler, mezun olduktan sonra işsiz kalan gençlik kesimini gördükçe evlilik ile ilgili tutumlarını bir kez daha gözden geçirmek zorunda kalmaktadır. Bu durum, üniversite gençliğinin gelecekle ilgili kaygılarını arttırmaktadır. Türkiye'de, üniversitelerin bütün şehirlerde kurulmaya başlaması, istihdam ihtiyacının çok ötesinde mezun verilmesine sebep olmuştur. Büyük umutlar ile üniversiteden mezun olan gençler istedikleri işe yerleşme hayalleri kurarken kamu kurumlarına atanma sürecinde sınava puanına göre alımların yapılması, gençleri "*İşsiz kalabilirim*" düşüncesine itmektir. Gençler, özel

şirketlerde iş edinebilme noktasında da hem yeterli istihdam olmadığından hem de düşük ücretle çalıştırma koşullarından kaynaklı benzer kaygılar taşımaktadır.

Türkiye’de evlilik yaşı, yükselme yönünde ivme kazanmaktadır. Bu yükselişin altında yatan sebeplerin araştırılıp ortaya çıkarılması, bu alana yönelik atılacak adımların belirlenmesinde etkili olacaktır. Son yıllarda boşanma oranlarının artış göstermesi gençleri ayrıca düşündürmektedir. Boşanma oranlarının gençlerin aile ve evlilik kavramları üzerine karşı tutumlarında ne tür etkiler oluşturduğu da ayrıca araştırma konusu içerisinde yer almaktadır.

Türkiye’de, oransal olarak genç nüfus potansiyelini en fazla taşıyan iller sıralandığında DGAB’ndeki şehirler ön sıralarda gelmektedir. Genç nüfus oranı yüksek olan illerde ikamet eden gençlerin, evlilik dönemine yaklaştıkları dikkate alınmalıdır. Van YYÜ, yaklaşık olarak 25.000 civarında öğrenciye eğitim olanağı sağlamaktadır. Bu üniversiteyi tercih eden gençlerin büyük çoğunluğunun hangi şehirlerden geldiklerine bakıldığında, DGAB’nde yaşadıkları görülmektedir. Dolayısıyla YYÜ’nde okuyan Z Kuşağı gençlerinin, geleceğin yetişkinleri olacakları varsayıldığında evlilik ve aile olgusu konusundaki tutumlarının araştırılması önem arz etmektedir.

Bu sebeple benzer sosyokültürel ve sosyoekonomik yapılara sahip olan Van YYÜ’ndeki gençlerin aile ve evlilik hakkındaki tutumları merak konusudur. Türkiye’nin diğer bölgelerine kıyasla geleneksel yaşam tarzının daha baskın olduğu DGAB illerinde yaşayan gençler, aynı zamanda sanal mecraları da aktif bir şekilde takip etmektedir. Bu bağlamda geleneksel aile yapısında yetişmeleriyle birlikte modern aile yapısına dair içerik paylaşımlarına maruz kalan Z Kuşağı’nın aile ve evlilik ile ilgili tutumlarının ayrıca araştırılması planlanmaktadır.

Literatür çalışmaları sonucunda, Türkiye’de aile ve evlilik üzerine birçok makale, yüksek lisans ve doktora tezinin yazıldığı görülmüştür. Fakat Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki illerimizde gençlerin aile ve evlilik tutumları üzerine yapılan çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı saptanmıştır. Araştırmanın bir başka amacı da bu alan ile ilgili çalışmalar yaparak alan yazınına katkı sağlamaktır. Bununla birlikte Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi’nde okuyan Z Kuşağı gençliğinin aile

ve evlilik hakkındaki tutumları irdelenerek elde edilecek veriler doğrultusunda, yeni alt problematiklerin oluşturulmasına katkı sunulacaktır.

2.3. Araştırmanın Problemleri

Bu çalışmanın ana problemini, Van YYÜ’nde okuyan Z Kuşağı gençliğinin aile ve evlilik hakkındaki tutumlarının neler olduğu sorusu oluşturmaktadır?

Yapılacak araştırmanın alt problemleri de bulunmaktadır.

- Geleneksel aile yaşamı ile modern aile yaşamı arasında sıkışan gençler nasıl bir evlilik tercihini ve aile yaşamını kurmak istiyor?
- Üniversite gençliği, sosyal medya ve sanal mecralar üzerinden evlilik ve aile kurumuna yönelik oluşturulan algıya karşılık nasıl bir tutum içerisinde?
- Son yıllarda aile içi sorunlar ile boşanma oranlarının hızlı şekilde artışı, gençlerin evlilik yapma ve aile kurma ile ilgili düşüncelerini hangi düzeyde etkilemektedir?
- Gençler, evlilik yapmak için öncelikle bir işe, eve ve arabaya sahip olunması gerektiği fikrini nasıl karşılıyor?
- Üniversite gençliğinin mezun olduktan sonra işsiz kalabilme kaygıları evlilik yapma ve aile kurma tutumlarında nasıl bir etkiye sebep oluyor?
- Gençler, flört ve birlikte yaşama şeklindeki ilişkiler hakkında nasıl bir tutuma sahipler?
- Z Kuşağı eş seçiminde ve aile kurmada, hangi toplumsal veya dini değeri temel alıyor?

2.4. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Van kentinde, Yüzüncü Yıl Üniversitesi yerleşkesinde öğrenimlerine devam eden Z Kuşağı gençliği bu çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Kuşak çatışmalarının daha yoğun şekilde yaşandığı günümüz Türkiye’sinde geleneksel aile yaşamıyla modern aile yaşamı arasında bocalayan gençlerin evliliğe ve aileye bakış açılarının tespiti için sosyolojik açıdan araştırma yapılması önemli bir boşluğu dolduracaktır.

Evreni oluşturan üniversite öğrencilerinin tamamına ulaşmak mümkün olmadığından örneklem grubu olarak 8 kadın ve 7 erkek ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalarda, yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin içeriği noktasında belirli sayıdan sonra tekrara düşüldüğü görülmektedir. Bu nedenle örnekleme oluşturacak katılımcı sayısı, elde edilen verilerin çeşitliliği ve niteliği göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Bu araştırmada görüşme yapılan katılımcılardan alınan bilgiler, gençlerin evlilik ve aileye dönük tutumları konusunda tekrara dönüşmeden, doyurucu seviyeye ulaşacak verileri ortaya koyduğundan, katılımcı sayısı 15 ile sınırlı tutulmuştur.

Yapılan görüşmelerde, gençlerin tutumlarını en doğru şekilde öğrenmek amacıyla farklı fakültelerde eğitim gören gençler seçilmiştir. Bu bağlamda örneklem grubu oluşturulurken üniversitelerin fakültelerine; sözel, eşit ağırlık, sayısal ve yetenek alanlarından yerleşen gençlerin olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca görüşmeler, katılımcıların kendilerini rahat hissettikleri sessiz ortamda, ikili görüşme şeklinde yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

Örneklem grubunu temsil eden 8'i kadın, 7'si erkek toplam 15 katılımcı gençlere ait bilgiler, Tablolar şeklinde hazırlanmıştır.

2.5. Araştırmada Veri Toplama Teknikleri ve Analizi

Bu araştırma, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde okuyan Z Kuşağı gençliğinin aile ve evlilik hakkındaki tutumlarını incelemek amacıyla nitel araştırma tekniklerinden olan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve derinlemesine yüz yüze görüşme şeklinde yürütülmüştür. Bu yöntemde araştırma sürecinin en önemli basamağını, yapılacak görüşmelerde gençlerin evlilik ve aile olgusu hakkındaki tutumlarını ortaya çıkaracak sorulara verilecek cevapların aranması ve bu cevapların niteliğinin belirlenmesi süreci oluşturmuştur.

Saha çalışmasından en yüksek verimi elde etmek için bireysel olarak yüz yüze görüşmeler yapılmadan önce deneme amaçlı, derinlemesine odak grup görüşmesi yapılmıştır. Fakat yapılan çalışmada katılımcılardan bazılarının diğer katılımcıların etkisinde kaldıkları görülmüştür. Ayrıca konu evlilik ve aile olduğundan, bazı görüşmecilerin grup içerisinde detaylı bilgi vermekten çekindikleri gözlemlenmiştir.

Yapılan derinlemesine odak grup görüşmesinden yeterli ve sağlıklı veri alınamayacağı kanaatine varıldığından, odak grup görüşmecileri ve görüşmecilere ait veriler tez çalışmasına dâhil edilmemiştir.

Araştırmada, öncelikle araştırmaya katılanların sosyo-demografik durumları tespit edilmiştir. Daha sonrasında ise gençlerin aile ve evlilik hakkındaki tutumlarını ölçmek amacıyla; eğitim, işsizlik, sosyal medya, gelenek, modern yaşam, dini ve kültürel değerler, boşanma, kültürel farklılıklar, evlilik tercihleri, birlikte yaşam gibi etkenler dikkate alınarak yarı yapılandırılmış görüşme soruları geliştirilmiştir.

Görüşmecilerden alınacak izinlerin yanı sıra görüşmeciler seçilirken kadın-erkek sayısının eşit dağılımına önem verilmiştir. Bunun yanı sıra dengeli fakülte dağılımına ve özellikle üniversite eğitimini tamamlamaya yaklaşan son sınıf öğrencilerinin görüşlerinin alınmasına dikkat edilmiştir. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde okuyan Z Kuşağı gençliğinin tutumlarını araştırmak amacıyla 15 üniversite öğrencisi ile görüşmelerin gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Görüşmecilere ulaşmada amaçsal / rastgele tekniği ile uygulanmıştır. Bu tekniğin özü, çalışmanın amacına ulaşmasına yardımcı olacak nitelikli verilere sahip olacak gençler ile görüşmeler sağlamaktır.

Bu araştırmanın Nitel bir yöntemle yapılmasının sebebi, araştırma konusu gereği birçok bilgi, içerik ve uygulama ile sürekli olarak etkileşim halinde olan gençlerin evlilik ve aile olguları karşısında tutumlarının derinlemesine öğrenilmesi gerektiğidir. Nitel araştırmalar, inceleme alanının gerçekliğini olduğu gibi ortaya koymaya çalıştığından ötürü “niçin” sorusundan çok “ne” ve “nasıl” sorularına ihtiyaç duymaktadır (Kümbetoğlu, 2019: 34). Tutumların öğrenilmesi için nasıl sorusuna verilecek cevaplar oldukça önemlidir.

Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu ile derinlemesine yüz yüze mülakat tekniği, veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Görüşmelerin aşamalı olarak gerçekleşebilmesi, elde edilen verilerin düzenlenebilmesi ve analize tabii tutulması amacıyla görüşme formu eşliğinde hareket edilmiştir. Görüşmecilerden bilgi toplamak amacıyla “Sosyo-Demografik Sorular” (Ek-2) ve “Mülakat Formu” (Ek-3), şeklinde formlar hazırlanarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler araştırmacı tarafından yapılmıştır. Saha araştırmasında

katılımcılara yönelik 16 sosyo-demografik soru yöneltilmiştir. Yapılan mülakat formunda görüşmecilere 12 soru yönlendirilmiştir. Toplamda ise görüşmecilere 28 soru sorulmuştur.

Görüşmelere başlamadan önce, yapılan araştırmayla ilgili temel bilgileri öğrenmeleri ve çalışmaya gönüllü olarak katıldıklarını beyan edecekleri “Araştırmaya Gönüllü Katılım Formu” (Ek-1) verilerek imza altına alınmıştır. Ayrıca görüşmeye katılanların özel bilgilerinin, araştırmanın güvenilirliği açısından gizli tutulacağı ve gerçek isminin dışında (G1, Kadın ya da G6, Erkek) kodlar kullanılacağı belirtilmiştir.

Katılımcıların vereceği samimi ve çok yönlü cevapların araştırma için büyük bir öneme sahip olduğu konusunda bilgi verilmiş ve metin içerisinde G1, G2, G3...G15, şeklinde kodlanmıştır. 8 kadın ve 7 erkek toplam 15 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Yapılan görüşmeler katılımcıların izinleri doğrultusunda ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış ve görüşmelerin tamamlanmasının ardından ses kayıtları deşifre edilerek veri ortamına taşınmıştır. Görüşmeler deşifre edilirken katılımcıların ifadeleri olduğu gibi araştırmaya aktarılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda elde edilen veriler betimsel içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İçerik analizi tümevarımcı bir analiz türüdür. Bu sebeple araştırma konularının temelindeki olguların ve olayların temeline inmeye odaklanır. Eysenbach ve Köhler; Miles ve Huberman’a göre, içerik analizlerinde görüşme yoluyla elde edilen veriler, 4 aşamada değerlendirilir. Birincisi; verilerin kodlanması, ikincisi; kod, kategori ve temaların bulunması, üçüncüsü; kod, kategori ve temaların düzenlenmesi ve dördüncü olarak; bulguların tanımlanması ve yorumlanmasıdır (Akt.: Baltacı, 2019: 378). Bu tez çalışmasında elde edilen bulgular önce kategorilendirilmiş daha sonrasında belirli temalar altında toplanmıştır. Son olarak temalar altında toplanan bilgiler daha alt bilgiler şeklinde detaylandırılıp tanımlanarak sosyolojik açıdan yorumlanmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMALAR

Tez çalışmasının evreni olarak belirlenen Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde örneklem grubunu oluşturmak amacıyla gençlerle iletişime geçilmiştir. Araştırmaya destek verecek katılımcılara mülakatların, sadece görüşmecinin ve araştırmacının olacağı bir ortamda yapılacağı bildirilmiştir. Üniversite öğrencileri arasından bu araştırmaya katılmak isteyen 8'i Kadın 7'si Erkek, toplam 15 katılımcı ile görüşme yapılmıştır.

Araştırma sonucunda, görüşmecilere ait sosyo-demografik veriler ile mülakat esnasında alınan ses kayıtları değerlendirilmiş; sosyo-demografik veriler ile ilgili detaylar ve görüşmecilerle yapılan mülakatlardan ve bu mülakatlardan elde edilen bulgular, sistematik şekilde analizlerinin yapılması için belirle temalar çerçevesinde ana başlıklar oluşturulmuştur. Bu başlıklar; “Aile”, “Evlilik”, “Boşanma” ve “Birlikte Yaşam” şeklindedir. Bulgular, betimsel içerik analizi yöntemi yoluyla irdelendikten sonra sosyolojik açıdan ele alınmıştır.

3.1. Araştırmaya Katılan Z Kuşağının Sosyo-Ekonomik ve Demografik Profili

Bu bölümde, 15 görüşmeciye ait sosyo-demografik bilgilere Tablo 1 ve Tablo 2'de yer verilmiştir. Saha araştırması sonucunda, Tablo 1'de görüşmecilere ait cinsiyet, doğum tarihi, doğum yeri, medeni hali, mezun olduğu lise, üniversitede hangi bölümde okuduğu ve kaçınıcı sınıfta olduğuna dair bilgiler, toplu çizelge halinde sıralanmıştır. Daha sonrasında ise bu veriler, alt tablolar halinde detaylı şekilde ele alınmıştır.

Görüşmecilere ait Tablo 2 'de ise kaç kardeşinin olduğu, ebeveynlerinin hayatta olup olmadıkları ve birlikte yaşayıp yaşamadıkları, ebeveynlerinin eğitim düzeyleri, hangi mesleğe sahip oldukları ve ailelerinin aylık gelir düzeyleri toplu çizelge şeklinde verilmiştir. Daha sonrasında ise bu veriler, alt tablolar halinde detaylı olarak ele alınmıştır.

Tablo 1: Örneklem Grubunda Yer Alan Görüşmecilere Ait Bilgiler

GÖRÜŞMECİ KOD	CİNSİYET	DOĞUM TARİHİ	DOĞUM YERİ	MEDENİ DURUM	OKUDUĞU LİSE	ÜNİVERSİTEDE KAÇINCI SINIF	EĞİTİM DURUMU	OKUDUĞU BÖLÜM
G1	Kadın	2003	İlçe	Bekâr	Fen Lisesi	2	Lisans	Ebelik
G2	Kadın	2003	Köy	Bekâr	Sosyal Bil. Lisesi	2	Lisans	Sınıf Öğr.
G3	Erkek	2004	İlçe	Bekâr	Anadolu Lisesi	1	Lisans	Resim Bölümü
G4	Kadın	2004	B.Şehir	Bekâr	İmam Hatip Lisesi	2	Lisans	Sosyoloji
G5	Kadın	2002	İlçe	Bekâr	Fen Lisesi	2	Lisans	PDR
G6	Erkek	2001	İlçe	Bekâr	Anadolu Lisesi	4	Lisans	İlahiyat Fakültesi
G7	Kadın	2001	Köy	Bekâr	İmam Hatip Lisesi	4	Lisans	İlahiyat Fakültesi
G8	Erkek	2000	B.Şehir	Bekâr	Anadolu Lisesi	4	Lisans	Uluslararası İlişk.
G9	Erkek	2002	Şehir	Bekâr	Meslek Lisesi	4	Lisans	Uluslararası İlişk.
G10	Erkek	2001	Köy	Bekâr	Meslek Lisesi	4	Lisans	Uluslararası İlişk.
G11	Kadın	2001	İlçe	Bekâr	İmam Hatip Lisesi	4	Lisans	Uluslararası İlişk.
G12	Erkek	2001	İlçe	Bekâr	Temel Lise	4	Lisans	Mimarlık
G13	Kadın	2003	İlçe	Bekâr	Anadolu Lisesi	1	Lisans	Eczacılık
G14	Kadın	2002	B.Şehir	Bekâr	Anadolu Lisesi	1	Lisans	Ziraat
G15	Erkek	2000	İlçe	Bekâr	Fen Lisesi	5	Lisans	Tıp

- Bu saha araştırmasında 8'i Kadın 7'si Erkek toplam 15 görüşmeciyle mülakat gerçekleştirilmiştir. Görüşmeciler seçilirken kadın, erkek sayısının dengeli olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca görüşmeciler seçilirken araştırmaya katkı sunmak isteyenler mülakata alınmıştır.
- Yapılan çalışmada, 15 görüşmecinin tamamı bekâr olup, gençlerden; 2'si 2000, 5'i 2001, 3'ü 2002, 3'ü 2003 ve 2'si 2004 doğumludur.

Gençlerin hepsi Z Kuşağı için kabul edilen yaş kategorisi içerisinde yer almaktadır.

- Görüşmeye katılan gençlerin; 3'ü köyde, 8'i ilçede, 1'i şehirde ve 3'ü büyükşehirde doğmuştur. Görüşmecilerin büyük çoğunluğu köy ve ilçelerde doğmuştur. Bu veriye göre ağırlıklı olarak gençlerin geleneksel aile yapısının baskın olabileceği yerleşim alanlarında yaşadıkları görülmektedir.
- Araştırmaya katılan gençlerin; 1'i temel lise, 1'i sosyal bilimler lisesi, 2'si meslek lisesi, 3'ü imam hatip lisesi, 3'ü fen lisesi ve 5'i anadolu lisesinden mezun olmuştur. Gençlerin genel olarak farklı eğitim türlerine sahip liselerden mezun oldukları görülmüştür.
- Üniversitede okuyan gençlerin hepsi lisans öğrencisidir. Gençlerin; 3'ü 1. sınıfta, 4'ü 2. sınıfta, 7'si 4. sınıfta ve 1'i 5. sınıfta eğitim görmektedir. Görüşmecilerden 7'sinin son sınıf öğrencisi olması ve katılımcı olarak araştırmaya destek sunmaları, evlilik yapma ve aile yuvasını kurma ile ilgili duyarlılıklarını göstermeleri açısından dikkat çekicidir. Bu bağlamda gençler, üniversite eğitimlerinin sonuna yaklaşırken kendilerini bekleyen evlilik ve aile ile ilgili konuları gündemlerine almaya başlamıştır.
- Üniversitede okuyan gençler; Ebelik, Sınıf Öğretmenliği, Resim, Sosyoloji, PDR, İlahiyat, Uluslararası ilişkiler, Mimarlık, Eczacılık ve Tıp bölümlerinde eğitim görmektedir. Araştırmanın amacına en iyi şekilde ulaşabilmesi için katılımcıların farklı fakültelerden seçilmesine dikkat edilmiştir. Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin sözel, eşit ağırlık, sayısal ve yetenek alanlarından fakültelere yerleşen öğrenciler görüşmelere alınmıştır.

Tablo 2: Üniversitede Okuyan Z Kuşağı'na Ait Demografik Özellikler

SIRA NUMARASI	KATILIMCI	KARDEŞ SAYISI	ANNE-BABA SAĞ MI?	ANNE BABA BİRLİKTE Mİ?	ANNENİZİN ÖĞRENİM DURUMU	BABANIZIN ÖĞRENİM DURUMU	AİLENİN AYLIK ORTALAMA GELİRİ	BABANIZIN MESLEĞİ	ANNENİZİN MESLEĞİ
1	G1	6 ve Üzr.	Evet	Evet	Okur-Yazar D.	İlköğretim	7.501-10.000	Serbest Meslek	Ev Hanımı
2	G2	6 ve Üzr.	Evet	Evet	Ortaokul	Ortaokul	15.001-20.000	Serbest Meslek	Ev Hanımı
3	G3	6 ve Üzr.	Baba ölü	-	Okur-Yazar	Lise	5.001-7.500	Memur	İşsiz
4	G4	3	Evet	Evet	Okur-Yazar D.	İlköğretim	7.501-10.000	İşçi	İşsiz
5	G5	3	Evet	Evet	Lise Mezunu	Y. Lisans	25.001-30.000	Memur (Yön.)	Emekli
6	G6	6 ve Üzr.	Baba ölü	-	Okur-Yazar D.	Okur-Yazar D.	7.501-10.000	Çiftçi	Ev Hanımı
7	G7	6 ve Üzr.	Evet	Evet	İlköğretim	İlköğretim	10.001-15.000	Çiftçi	Ev Hanımı
8	G8	6 ve Üzr.	Baba ölü	Anne ölü	Okur-Yazar D.	Ortaokul	1.501-5.000	İşçi	Ev Hanımı
9	G9	2	Evet	Evet	İlköğretim	Lise	15.001-20.000	Esnaf-Zankr.	Ev Hanımı
10	G10	2	Evet	Evet	Okur-Yazar D.	Okur-Yazar D.	1.501-5.000	İşsiz	Ev Hanımı
11	G11	3	Evet	Evet	Ortaokul	Lise	5.001-7.500	Emekli	Ev Hanımı
12	G12	6 ve Üzr.	Evet	Evet	Okur-Yazar D.	Ortaokul	5.001-7.500	Esnaf-Zankr.	Ev Hanımı
13	G13	5	Evet	Evet	Okur-Yazar	İlköğretim	7.501-10.000	Emekli	Ev Hanımı
14	G14	4	Evet	Evet	Okur-Yazar	Lise	15.001-20.000	Emekli	İşsiz
15	G15	6 ve Üzr.	Evet	Evet	Lise	Üniversite	25.001-30.000	Memur	Ev Hanımı

- Araştırmaya katılan üniversitede okuyan Z Kuşağı gençlerinden sekizinin kardeş sayısı 6 ve üzeridir. Bir görüşmecinin kardeş sayısı 5, bir görüşmecinin 4, üç görüşmecinin 3 ve iki görüşmecinin kardeş sayısı 2'dir.

Geleneksel aile yapısında daha çok görülen çocuk sayısının fazla oluşu bu araştırma verilerine de yansımıştır. Katılımcı gençlerden 8'inin 6 ve üzeri kardeş

sayısına sahip oluğu geleneksel aile yapısının toplum yaşantısındaki yerini göstermesi adına önemli bir veridir. Çok kardeşli ailelerde, ebeveynlerin çocuklarına ayıracakları zaman dilimi azalmaktadır. Aile içinde çocuk sayısı arttıkça sağlık, eğitim, barınma, beslenme, giyim vs. alanlarda mevcut imkânlardan yararlanma oranı da azalmaktadır. Katılımcılar arasında sadece 2 kardeşe sahip olan 2 kişi bulunmaktadır.

- Gençlerin annelerinin ve babalarının hayatta olup olmadıklarına yönelik sorulara verdikleri yanıtlara bakıldığında, 12 gencin babası sağ, 2 öğrencinin babası ölü, 14 gencin annesi sağ, 1 öğrencinin ise hem babası hem de annesi ölü olarak yanıtlanmıştır.
- Gençlerin annelerinin ve babalarının birlikte yaşayıp yaşamadıklarına yönelik soruya verdikleri cevaplara bakıldığında, annesi ve babası sağ olanların hepsi birlikte yaşamaktadır. Katılımcı gençlerin verdikleri bilgiye göre aileler birlikte yaşamaktadır. Bu verilerden hareketle; Bebek Patlaması, X ve Y kuşaklarının geleneksel aile yapısı içerisinde evlilik bağını korudukları araştırmaya yansımıştır.
- Görüşmecilerin, annelerinin öğrenim durumlarına verdikleri cevaplarda ise; 2'sinin lise, 4'ünün ilköğretim-ortaokul, 3'ünün okur-yazar, 6'sının ise okur-yazar olmadığı tespit edilmiştir.
- Gençlerin babalarının öğrenim durumlarına dair sorulara bakıldığında 1 gencin babası yüksek lisans, 1'inin üniversite, 4'ünün lise, 7'sinin ilköğretim-ortaokul, 2'sinin ise okur-yazar olmadıkları görölmüştür.

Görüşmecilerin verdikleri bilgilere bakıldığında, ebeveynlerin eğitim seviyelerinin genel olarak düşük seviyede olduğu araştırmaya yansımıştır. Katılımcıların, babalarının eğitim düzeylerinin, annelerinin eğitim düzeylerinden daha yüksek olduğu ayrıca tespit edilmiştir. DGAB'nde, mevcut eğitim olanaklarından erkeklerin kadınlara göre daha fazla yararlandıkları görölmektedir.

Görüşmecilerin, annelerinin 6'sı okuryazar değildir, annelerin en iyi eğitim seviyesinin lise düzeyinde olduğu görölmüştür. Görüşmecilerin, lisans ve yüksek lisans mezunu anneleri bulunmamaktadır. Bu bağlamda araştırmaya katılan

üniversiteli Z Kuşağı'nın, eğitim seviyesinin oldukça düşük olduğu bir aile yapısı içerisinde yetiştikleri anlaşılmıştır.

- Gençlerin, annelerinin mesleklerine dair verdikleri cevaplara bakıldığında; 1'i emekli, 3'ü işsiz, 11'i ev hanımı olarak işaretlenmiştir. Gençlerin babalarının mesleklerine dair verdikleri cevaplara bakıldığında; 2'si serbest meslek, 2'si çiftçi, 1'i memur (yönetici), 2'si memur, 2'si esnaf-zanaatkâr, 3'ü emekli, 2'si işçi, 1'i işsiz şeklinde belirtildiği görülmüştür.

Görüşmeye katılan gençlerin verdikleri bilgilere bakıldığında, ebeveynlerin genel olarak yüksek statüye sahip mesleklerinin olmadığı görülmüştür. Ayrıca babalarının, meslek konusunda annelerinden daha belirgin şekilde avantajlı oldukları tespit edilmiştir. Annelerin, eğitim imkânlarından yeterli derecede faydalanmayışı mesleki durumlarına da yansımıştır. Annelerin büyük bir çoğunluğunun ev hanımı olması, geleneksel aileden modern aileye doğru geçen süreçte *geçiş ailesini* yansıtmaktadır. Aileler bir taraftan modernitenin dayattığı yaşam tarzına uyum sağlamaya çalışırken diğer taraftan tarım toplumunda görülen; erkeğin dışarıda çalıştığı, kadınların ise ev işlerini ve çocuk bakımını üstlendiği aile yapısına benzer bir yapı karşımıza çıkmaktadır.

- Görüşmecilerin aile yapılarına dair soruya verdikleri cevaplarda, görüşmecilerin 8'i modern aile, 4'ü geleneksel aile, 3'ü ise gecekondü ailesi şeklinde yanıt vermiştir.

Görüşmeye katılan üniversite öğrencisi gençlerden 8'inin, 6 ve üzeri kardeş sayısına sahip olmasına karşın, 15 görüşmeciden 8'i, kendi aile yapısını modern aile olarak tanımlamaktadır. Katılımcılardan gelen ve birbiri ile uyuşmayan bu iki veri değerlendirildiğinde, gençlerin içinde yaşadıkları aile yapısı ile olmak istedikleri aile yapısı arasındaki farklılığı yansıtmaları adına dikkat çekicidir.

Yapılan saha araştırmasında, katılımcılardan alınan sosyo-demografik bilgilere bakıldığında genel olarak çok kardeşe sahip olan gençlerin; eğitim seviyesi, mesleki statüsü ve aylık geliri düşük aile ortamlarında yaşadıkları görülmüştür. Ayrıca eğitim

imkânlarından yararlanma ile meslek edinme konusunda kadınların erkeklere göre dezavantajlı konumda oldukları verilere yansımıştır.

3.2. Araştırmaya Katılan Z Kuşağının Aile Kurumuna Bakışı

Aile kurumu, dünyanın birçok ülkesinde toplumu beslemeye devam ederken yaşanan coğrafyadan, yerel / evrensel kültürden, dini inançlardan, iktisadi yapıdan ve siyasi gelişmelerden de etkilenmektedir. Aile kurumu, toplumsal norm ve değerleri kendi bünyesine alarak evrensel bir yapı olmasının haricinde kendine özgü taşıdıkları anlam ve işlevselliğin karakterini de bünyesinde muhafaza etmektedir. Bu açıdan birçok görevi ifa eden aile kurumu, toplumsal varoluşun ve devamlılığın merkezinde yer almaktadır.

Aile, toplumsal yapı içerisinde birçok görevi üstlenmekle birlikte evrensel ölçekte meydana gelen değişimlerden en çok etkilenen yapılar arasında bulunmaktadır. Aile kurumu içerisinde yer alan gençler de bu değişimlerden payını almaktadır. Gençler, bir taraftan yetişkinliğe adım atmak için uyum süreçlerinde zorluk yaşarlarken diğer taraftan toplumsal değişim sürecinde aileye dair düşüncelerini hangi temele oturtacakları konusunda kararsız kalmaktadır.

Üniversitede okuyan Z Kuşağı gençliği, aile kurumuna yönelik tutumlarını şekillendirirken; içinde yaşadığı toplumsal yapı ile dış kaynaklardan edindiği aile yaşamışlıklarını kıyaslamaktadır. Daha önce bu kuşak üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında, Z Kuşağı'nın birçok konuya bakış açısında olduğu gibi aile yapısına dair yaklaşımlarında da birbirinden farklı bilgilere ulaşılmıştır.

Z Kuşağı'nın aileye bakış açısı ile ilgili yapılan saha araştırması verilerine bakıldığında aile kavramı, gençler tarafından farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Anlatılarda, üniversite öğrencilerinden bazıları, aile kavramının önemini koruduğunu ifade ederken diğer bazı katılımcılar, ailenin asıl işlevini yitirdiğini ve dağılma sürecine girdiğini dile getirmektedir. Üçüncü bakış açısı olarak değerlendirilebilecek görüşmeciler ise ailenin, günümüz dünyasının imkânlarına ve oluşan yeni yaşam şartlarına bağlı olarak yaşadığı sorunların ileriki dönemde olumlu yönde aşılacak daha bilinçli ve sağlıklı şekilde ilerleyeceğini belirtmektedir.

Z Kuşığı için *çok bireyselleştiler* deniyor olmasına karşın anlatılara bakıldığında gençler, sosyal ilişkilerin devam etmesi için ailenin vazgeçilmez olduğunu vurgulamaktadır. Anlatılarda insanın *sosyal bir varlık* olduğu mesajı verilmektedir. Gençlerin her ne kadar bireysel yaşama önem verdikleri ve sanal mecralarda uzun süre geçirdikleri sık sık dillendirilse de toplumsal yaşamın başlangıcı olan aile yuvasına dikkat çektikleri ve benimsedikleri görülmüştür. Örneğin bir görüşmecinin, *“Sosyolojik bir varlık olduğumuz için bizim kesinlikle bir insana ihtiyacımız var. İnsanın insan olma sürecinin ilk gerçekleştiği yer, ailedir.”* (G2, Kadın). Şeklindeki değerlendirmesi, bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

Katılımcı gençler, sanal dünya içerisinde sosyal ilişkiler geliştirse de geleneksel aile içerisinde yaşadıkları yüz yüze ilişkilerin devam etmesi gerektiğini düşünmektedir. Bireyler, dijital dünyadan birçok şeyi öğrenebilme imkânı bulsa da insan olma ve kalma sürecinin başlangıcı olarak aile kurumunu gerekli görmektedir. Fakat günümüz gençliği sosyal ortamları her ne kadar önemli görüyor olsa bile gençlerin, sanal platformlarda geçirdikleri süre her geçen yıl artmaktadır. Sanal mecralarda geçirilen süreler arttıkça yüz yüze ilişkilere ayrılan zaman azalmaktadır.

Nitekim Z Kuşığı üzerine yapılan araştırmalarda gençlerin sosyal ortamlarda çabuk sıkıldıkları, kendi yaş gruplarıyla ve daha az sayıda kişilerle arkadaşlık kurdukları bilinmektedir.

Gençler, evde kaldıkları süre içerisinde aileleriyle birlikte zaman geçirmekle birlikte daha çok odalarına çekilerek zaman geçirmeyi tercih etmektedir. Yapılan araştırmada gençlerin, okul, eğitim, arkadaş seçimi, giyim-kuşam, tüketim, meslek seçimi ve boş zamanı değerlendirme gibi konularda anne ve babaları ile problem yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Gençler, yaşanan sorunların kaynağı olarak *“iletişimsizliği”* göstermektedir. Gençler, ailelerin çocuklarını kendilerine benzetmeye çalıştıklarını, kendileri gibi düşünmeye zorladıklarını dile getirmektedir. Dolayısıyla aynı çatı altında yaşayan fakat birbiriyle konuşamayan / konuşmak istemeyen kuşaklar bireyler bulunmaktadır (Duman, 2021: 25-33). Nitekim görüşmecilerden G3’de aşağıdaki ifadesiyle bu durumu onaylamaktadır:

“Bugünkü Z Kuşığı kendi benliğine kaçıyor, aile içerisinde biraz uzak duruyorlar.” (G3, Erkek).

Üniversitede okuyan Z Kuşağı, yaşadığı dönemin barındırdığı koşullar gereği yaş döneminin de etkisiyle önceki kuşaklara göre yaşama dair bakış açılarında farklılıkları barındırmaktadır. Kuşaklar arası farklılıklar sadece günümüze has bir durum değildir. Geçmişten günümüze kadar birçok kuşak kendi arasında var olan farklılıklardan kaynaklı sorunlar yaşamıştır. M.Ö. 4. yy.da yaşayan Sokrates'in gençlere yönelik; *“Günümüzün gençleri lüksü seviyor, kötü davranışları var, otoriteye başkaldırıyor, yaşlılara saygıları yok...”* sözleri kuşaklar arasındaki farklılıkları göstermektedir.

Fakat günümüzdeki nesiller arası çatışmalar daha önceki dönemlerde olmadığı kadar daha fazla yaşanmaktadır. 1960'lerden bu yana değişimin geçmişten günümüze kadar hiç olmadığı kadar yüksek hızda gerçekleşmesi kuşaklar arası çatışmanın boyutunu da hiç olmadığı kadar arttırmıştır. Gençler, aile içerisinde kendini ifade etmekte zorlanmaktadır. Gençlerin sık sık dile getirdikleri “anlaşılamama” kaygısı, gençleri ailelerinden uzaklaştırmaktadır. Y ile Z Kuşağı arasında yapılan bir araştırmada geleneksel aile değerlerine yaklaşım konusunda her iki kuşak arasında farklılıklar görülmüştür. Y Kuşağı, geleneksel aile değerlerine eleştirel bakarken daha demokratik ve yapıcı bir dil kullanmaktadır. Z Kuşağı ise eleştirilerini daha net ifadeler ile açık şekilde yapmıştır (Aydemir, 2022: 84). Bu araştırma sonucuna göre zaman ilerledikçe Z Kuşağı'nın önceki kuşağa göre mevcut değerlere daha mesafeli yaklaşımları görülmektedir. Dolayısıyla gençlerin birçok sebepten ötürü ailelerinden uzaklaşma olasılıkları artmaktadır.

Modernite, insanların mutluluk düzeylerinin bireysel özgürlüklere ulaşabilmeleriyle doğru orantılı olduğunu savunmaktadır. Geleneksel değerler ise bireylerin, aile ve toplum içerisinde varlığını koruyarak mutluluğa ulaşacaklarını belirtmektedir. Bireysel özgürlüklere önem verilen günümüz dünyasında gençler, geleneksel ile modern arasında sıkışıp kalmaktadır. Gençler, içinde yaşadığı dönemin gerekliliklerini takip ettiklerinden modernitenin sunduğu imkânlardan yararlanmayı tercih etmektedir. Nitekim gençlerin; okullarda aldıkları eğitimler, sosyal medyadan öğrendikleri, çevrelerinden gözlemledikleri, televizyondan izledikleri ve etkisinde kaldıkları

diğer edinim ve deneyimler sonucunda, günümüz dünyasında geçerli aile yapısının çekirdek aile olabileceği şeklinde yaklaşımlarının olduğu görülmüştür.

“Aslında, günümüz aile kurumu çekirdek aile tarzı olmalı. Anne, baba ve birkaç çocuktan oluşan bir tarz.” (G10, Erkek).

Katılımcı gençlerin büyük çoğunluğu, çok kardeşli ailede büyüse de içinde yaşadıkları aileyi modern aile olarak tanımlamıştır. Gençler, modernitenin yeni yaşam tercihlerine olumlu bakmaktadır. Bu sebeple yaşanan çağ içerisinde anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile yapısını ideal aile yapısı olarak değerlendirmiştir. Bu aile yapısı geleneksel aileye göre daha az aile üyesine sahiptir. Çekirdek aileye, küçük aile de denmektedir. Çekirdek ailede, geleneksel aile yapısı içerisinde yer alan hiyerarşik yapılanma yerine bireyler arası söz hakkı ve işbirliği daha görülür durumdadır. Örneğin G5, bu durumu net bir şekilde ifade etmiştir:

“Çekirdek aile yapısında ise şöyle bir durum söz konusu, zaten birey sayısı az. Her bireyin konuşmaya hakkı var ve belli bir hiyerarşi yok. Hiyerarşinin olmadığı ortamda demokratik bir ortam olduğu için daha çok böyle aile bireylerinin görünürlüğü artıyor ve görünürlüğünün arttığı yerde daha bir aileyi geliştirirsiniz. Bu aidiyet hissi korkunun güdülediği bir aidiyet değil, sevginin güdülediği bir aidiyettir.” (G5, Kadın).

Çocuk yapmanın getirdiği sorumlulukları taşıyamama endişesine bağlı olarak çocuksuz evlilikler yapma şeklindeki alternatif yaşam deneyimleri gençlerin aile kurumu hakkındaki düşüncelerini etkilemiştir. Gençler, günümüzün ekonomik ve sosyal koşulları gereği çekirdek aile modelini tercih etmektedir.

Nitekim görüşmeciler arasında aile kurumunun eski işlevini koruyamadığını, sağlam yapısını muhafaza edemediğini, ufak bir sarsıntıda kırılganlaştığını, basit sebeplerle sona erdirilebildiğini ve içinde barındırdığı sorunlarla birlikte giderek daha farklı bir yapıya dönüşmeye başladığı şeklinde açıklamalar gelmiştir. Bebek Patlaması, X ve Y kuşağının çocukları olan üniversite öğrencileri, geleneksel aile yapısının etkilerini evlerinde birebir yaşamaktadır. Araştırma verilerine bakıldığında kuşaklar arası çatışmaların aile içerisinde etkilerinin dile getirildiği görülmektedir.

Geniş ailede yaşayan gençlerin bu tarz çatışmaların içine daha fazla girdikleri görülmektedir. Gençler için kuşak çatışması, sadece anne ve baba ile sınırlı kalmamakta nine, dede, hala, amca gibi diğer aile mensuplarıyla da yaşanabilmektedir. Bu durumun sonucu olarak gençler arasında, aile ortamından bir şekilde uzaklaşmalıyım fikri gelişmektedir. Daha fazla eğitim almak isteyen gençlerin özellikle de genç kızların, üniversiteye yerleşme isteklerinin arka planında, aile baskısı ile yaşanan kuşaklar arası farklılıkların olduğu görülmüştür. Nitekim G4'ün ifadeleri, bu savımızı destekler niteliktedir;

“Öyle bir döneme denk geldik ki bir Z Kuşağı, yani kardeşler arasında bile çatışmalar var. Yaşam tarzları, düşünceleri çok farklılıklar var. Kaldı ki anne, baba, çocuk arasında daha da fazla farklılıklar oluyor. Çekirdek ailelerde bence bu farklılıklara bir şekilde tolerans gösteriliyor ama geleneksel aile olunca bence daha çok zorlanılıyor. Çünkü işin içine nineler, dedeler, amcalar giriyor. Daha fazla sorunlar oluyor, gençler kendi kuşağına göre yaşayamıyor. Bu yüzden de hani aileden kurtulalım. Birçoğunda zaten eğitim yeterli olmadığı zaman aileden çıkayım nasıl oluyorsa olsun.” (G4, Kadın).

Araştırmaya katılan gençler, aile içerisinde yaşanan kuşaklararası düşünce ve yaşam tercihi farklılıklarının gençleri çıkmaza soktuğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda gençlerin yaşadıkları aile içi sorunlar toplumsal bir olgu haline gelmiştir. Dünyada ve Türkiye’de gençlerin yaşadıkları sorunlar arasında aile içi ilişkiler de yer almaktadır.

Aile kurumunda, önceki dönemlere nazaran daha fazla yaşanan kuşaklar arası çatışmaların önemli bir sebebi olarak seküler yaşamın sunduğu yeni yaşam pratikleridir. Modernite ile birlikte popüler kültürün, tüketime dayalı yaşam döngüsü içerisinde aile kavramının da bu süreçten etkilendiği gençler tarafından ifade edilmektedir. Tüketim kültürünün, ürünlerini pazarlamak amacıyla etkileyici reklam çalışmalarından faydalanarak toplumun algısını yönetebildiği gerçeği bulunmaktadır. Toplumun dini ve kültürel değerleri üzerine kurulu yaşam pratikleri yerine metanın merkezde olduğu değer algısı ve sunduğu pratikler, toplumsal değişimleri hızlandırmıştır. Gençler, aile bağlarının zayıfladığını ve ailenin yok olma seviyesine

geldiğini belirtmiştir. Huzur kavramının yerini gösterişin ve maddiyatın aldığı vurgulanmıştır.

“Hani günümüzün aile kurumu, bana göre biraz daha maddiyatın öne çıktığı, eşyanın biraz daha önem kazandığı bir aile kurumumuz var maalesef ki.” (G7, Kadın).

“Aile kurumu gitgide zayıflamaya meyilli bir tarafa doğru gidiyor. Aile kurumu önemli bir müessese ama günümüz modern çağda aile kavramı, yok olma yoluna gidiyor.” (G8, Erkek).

Geleneksel aile yapısının belirlediği normlar ve toplum üzerinde yarattığı etki; İletişim imkânlarının yarattığı hızlı bilgi akışı, son yıllarda kadın haklarındaki yasal düzenlemelerin yapılması ve kadınların iş hayatına atılmasını sağlayacak teşviklerin etkisiyle birlikte azalmıştır. Bu tür gelişmelerin aile yapısını etkilediği görülmüştür. Bu bağlamda aile kurumunun dağılma hızında da artışlar yaşanmıştır.

Tarım toplumunun etkisinin daha çok görüldüğü dönemlerde, eğitim görme ve gelir getirici bir işte çalışma imkânından mahrum kadınlar, boşanma durumunda en dezavantajlı gruplar arasında yer almıştır. Aile içerisinde kocasıyla çatışma yaşayan kadınların büyük çoğunluğu, boşanmayı bir seçenek olarak görmemiştir. Yaşanan çatışmalar, farklı şekillerde çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Sorunlarını dışarıya yansıtmak yerine kendi içinde kabullenme ve susma yolunu tercih edenler olduğu gibi aile büyüklerine ya da yakınlarına danışarak çözümün sağlanmasını talep edenler de olmuştur.

Son yıllarda boşanmalar artmaya başlamıştır. Bunun sebeplerine bakıldığında, boşanmaların gerçekleşmesi sonucunda dul kalan kadınlara devlet tarafından ekonomik desteklerin sağlanması, sağlık, eğitim ve konut gibi alanlarda öncelik tanınması gibi imkânlar gelmektedir. Boşanma oranlarının artışı, alışıla gelen toplumsal aile yapısının hem işlevselliğini hem de geleceğini yeniden sorgulatır hale gelmiştir. Geleneksel aile yaşamına sahip gençler günümüz aile yapısında meydana gelen değişiklikleri gözlemlemektedir.

“Eskiden aile kurumları daha sağlamdı. Günümüze kıyas yaptığımız zaman şimdi eski 20-30 yıl öncesine baktığımız zaman ortalama bir evde bir boşanma olduğu zaman çevre tarafından çok ayıplanırdı. Ama şu anki günümüzde yani bu normalleşmiş bir durum haline gelmiş. Yani karı koca ayrılıyor, hiçbir şey olmamış gibi hayatlarına devam ediyorlar. Üzerinden bir iki yıl geçmesine rağmen ikisi de evlenebiliyorlar. Demek ki aile kurumu eskisi kadar artık sağlam değil. Geçmişteki gibi artık sağlam değil bunu görebiliyoruz” (G6, Erkek).

Aile yuvasının değişimi noktasında teknolojik gelişmelerin ürünü olan sosyal medyanın yarattığı etki oldukça önemli bir yerde durmaktadır. Gençler, sosyal medya yoluyla farklı kültürlere ve yaşam tarzlarına sahip aile modellerini takip edebilmektedir. Bu tür yaşam pratikleri, kimi ailelerde modellenirken kimi ailelerde çatışmalara sebep olmaktadır.

Gençler, iletişim ağlarının ve çevresel faktörlerin etkisiyle ulaştıkları ve gördükleri bilgiler ışığında kendilerine özgü yaşam biçimlerini oluşturmaya çalıştıklarında aileleri ile çatışma yaşayabilmektedir. Özellikle bu tür çatışmalar sonucu aile içerisinde kızlar, erkeklere göre daha fazla, aile içi baskılara maruz kalabilmektedir. Yaşanan çatışma ve baskılar sonucu gençler, evlilikten soğumakta ve aile kurumunun önemine dair düşünceleri de doğru bulmamaktadır. Gençlerin bazıları için aile, sıcak bir yuva olmaktan öte bir an önce uzaklaşılması gereken mekânlar olarak değerlendirilmektedir. Bu konuda G14’ün ifadeleri şu şekildedir:

“Ailenin var oluşuna inanmıyorum. Aile kavramının ciddiyetine inanmıyorum ve bunu gerekli görmüyorum.” (G14, Kadın).

Görüşmeye katılan gençlere ait sosyo-demografik verilere bakıldığında kadınların erkeklere göre eğitim olanaklarından daha az yararlanıyor olması ile meslek edinme konusunda daha yetersiz düzeyde oldukları görülmüştür. Bu verilere dayanarak geleneksel aile içerisinde yetişen genç kızların, erkeklere göre aile içerisinde daha koruyucu ve kısıtlayıcı bir konumda tutulduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Nitekim kadın görüşmecilerin verdikleri ifadeler bu doğrultudadır. Kadın

katılımcılardan bazıları yaşadıkları aile baskısından dolayı aile kurumunun gerekliliği konusunda soru işaretleri taşımaktadır.

Aile kurumunun, baş döndürücü değişimin yaşandığı dünyada kendine yeni bir yer edineceğine yönelik birçok bilim adamınca ön görüde bulunmaktadır. Gün geçtikçe dünya genelinde milyonlarca yeni bilgi üretilmektedir. Bu yeni bilgiler ışığında yapılar, kurumlar, statüler yeniden anlamlandırılmakta ve konumlandırılmaktadır. Araştırmaya katılan gençler, elde edilen bilgiler ve yeni gelişmeler ışığında bilinçli bir toplumun daha sağlıklı evlilikler yapacağını ve aile yuvası kurulabileceğini vurgulamıştır. Bu bağlamda üniversitede okuyan Z Kuşağı, geleneksel aile yapısında var olan ataerkil aileyi ideal bir aile modeli olarak görmemektedir. Gençler aile içerisinde otoriter bir baba rolü yerine herkesin söz hakkının olacağı ve rasyonel aklın işleyeceği demokratik aile modelini arzu ettikleri görülmektedir. Bununla beraber gençler, eğitimin yaygınlaşması ve insanların eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte bilinçlenen bireylerin, mantıklı evlilikler yaparak aile yuvasını kurabileceğini anlatılarında şu şekilde yer vermiştir:

“Ya şöyle söyleyebilirim, açıkçası birazcık aile kavramının defolu olduğunu düşünüyorum ve şöyle bir nokta var aslında, geçmişten gelen aile yapısı bir bağlamda aslında artık çözünüyor ve yeniden anlam kazanmaya başlıyor. Genç nesil aslında zaruri ilişkileri reddediyor. Yani bir otorite figüründen pek hoşnut değil. Aileye daha çok sevgi bağının hâkim olması gerektiği kanaatinde... Bence ilerleyen dönemlerde bunun sevgi bağı daha böyle aile yapısına uygun şekilde evirilecekmiş gibi geliyor açıkçası.” (G5, Kadın).

Geleneksel aile yapısının çözülmeye başlayıp yeniden anlam kazanacağına dair yaklaşımlar gençler tarafından ifade edilmekle birlikte bu savı farklı açıdan destekleyecek bir başka yaklaşım da anlatılarda yer almıştır. Ulaşımın ve iletişimin hızlı bir şekilde sağlanmasıyla birlikte aile üyelerinin belirli bir meskende ya da kırsal bölgede sürekli olarak bir arada bulunamadığı gerçeğidir.

Tarımsal faaliyetlerin ağırlıklı olarak yapıldığı önceki yüzyıllar içerisinde kırsal alanlarda nesilden nesile devreden meslek ve mülkiyet ilişkileri bulunmaktadır.

Çiftçilik mesleği ve tarlanın mülkiyeti, babadan oğula sürekli devrettiğinden, aile yuvasından ayrılıp uzak bölgelere göç etmeler daha az yaşanmaktaydı. Fakat sanayileşmeyle birlikte köylerden kentlere yapılan göçler sonucunda kent yaşamına geçilmiştir. Kırsal aile yaşamından farklı olarak kentsel aile yaşamında çocuklar, zaman dilimlerinin büyük bir kısmını, eğitim süreçlerine ve sosyal faaliyetlere ayırmaktadır. Sonuç olarak çocukların daha çok eğitim almak ve meslek edinmek amacıyla farklı şehirlere ya da ülkelere gitmelerinden ötürü aile kısa zaman içerisinde dağılmaya başlamıştır. Bu durum, katılımcı gençler tarafından şöyle ifade edilmiştir:

“Günümüzün aile kurumu ben artık ailenin çokta bir aile olmadığını, aslında dağıldığını düşünüyorum artık. Böyle daha geniş alanlara yayılıp o içindeki zincirin aslında kırıldığını düşünüyorum. Aile yapısının çokta kaldığını düşünmüyorum. Önceden aslında şöyle bir şeydi, herkes belirli bir yerde yaşardı. Öyle belirli bir mesafe alanında yaşardı. Şuan o mesafeler kalktığından dolayı aslında dağıldığından dolayı o aile yapısının aslında biraz daha dağıldığını düşünüyorum ben. Ailenin de sadece anne, baba ve çocuklarından oluştuğunu söylersek, her çocuğun farklı bir bölgede yaşadığını söylersek, artık bu aile kavramının biraz genişlediğini düşünüyorum.” (G12, Erkek).

Türkiye’de, aile içerisinde yetişen büyüyen bireylerin evlilik, eğitim, sağlık, iş / meslek, inanç, siyasi, kan davası, daha iyi bir hayat beklentisi gibi birçok nedenden ötürü gerek yurt içine gerekse yurt dışına göç ettikleri bilinmektedir. Nitekim G12’nin ifade ettiği gibi mesafelerin önemini yitirdiği bir dünyada insanların yer değiştirme nedenleri ve sayıları artmıştır. Buna bağlı olarak aile üyelerinin uzun süre bir arada yaşama olasılıkları azalmıştır.

Z Kuşağı’nın, aile kurumunu hem temel yaşam döngülerini sağladıkları hem de karşılıksız sevgi ve ilgi gördükleri yuva olarak değerlendirdikleri bilinmektedir. Üniversitede okuyan Z Kuşağı’nın anlatılarına bakıldığında, görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu aile yapısını birçok nedenden ötürü gerekli görmektedir. Görüşmeciler, aile yuvasını kurmakla birlikte sorumluluk sahibi olacaklarını ifade etmektedir.

Yapılan araştırmalarda insanların sorumluluk alma yaşlarının gittikçe ileriki yaşlara doğru kaydığı görülmektedir. Evlilik yaşı, yirmili yaşların başından otuzlu

yaşlara doğru kaymaktadır. Evlilik yaşının artmasında; kadınların işgücüne katılması, evlilik masraflarının artması, ekonomik yetersizlikler, işsizlik, eğitim süresinin artması, birlikte yaşam, mükemmel evlilik ilişkisi beklentisi gibi birçok faktör yatmaktadır. Ayrıca ilerleyen yaşlarda yapılan evlilikler sonucu ortaya çıkabilecek sorunların, erken yaşlarda yapılan evlilikler sonrasında ortaya çıkabilecek sorunlardan daha az oluşuna dair veriler, evlilik yaşının artmasına sebep olan etmenler arasında değerlendirilmektedir (Coşan, 2021: 58-76; Pekel Uludağlı ve Akbaş, 2019: 183-219). Bu verilere paralel olarak katılımcıların erken yaşta evlilikleri tercih etmedikleri ve otuzlu yaşlara doğru sorumluluk almaları gerektiğini düşündükleri görülmektedir. Örneğin, G1 ve G6, bu savı destekleyecek açıklamalarda bulunmuştur:

“Ben evliliğin yani olmazsa olmaz olduğunu düşünmem ama olması gerek bence. Çünkü evlilik insanın üstüne ister istemez bir sorumluluk yüklüyor... İnsanları olgunlaştırıyor.” (G1, Kadın).

“Eskisi gibi 20 falan yaşı ben önermiyorum yani en az 25, 27 civarı olması lazım çünkü eskiye kıyasla şimdiki gençlerde gerçekten kişilik oturmamış.” (G6, Erkek).

Erken yaşta evlenenlerin yaş dönemleri gereği kişilik gelişimleri ve hayata hazır olmaları konusunda gerekli düzeye ulaşmamış olmaları evlilik ilişkilerinde daha fazla sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra gençlerin evliliği otuzlu yaşlara doğru ertelemelerinin başka sebepleri de bulunmaktadır. Bunları birisi, eğitim sürelerinin artması ile birlikte gençlerin iş gücüne katılım yaşlarının uzamasıdır. Diğer bir sebep ise Z Kuşağı, popüler kültürün yarattığı haz merkezli tüketim toplumunun önemli hedef kitlesi içerisinde yer almaktadır. Konfor alanını kaybetmeden eğitim ve meslek hayatını sürdürmek isteyen gençler, erken yaşlarda aile yuvasının sorumluluğunu taşımaktan kaçınmaktadır.

Günümüz gençlerinin aileye bakış açısını etkileyen önemli bir etken de internet alt yapıli çevrim içi ağlardır. Z Kuşağı'nın sanal mecralarda uzun süre vakit geçirdiği bilinmekle beraber genel olarak bu durumun daha çok dezavantajlarından bahsedilmektedir. Sanal ortamda sunulan eğlence amaçlı oyunlar, zararlı ve suça itici

siteler, bahis oyunları siteleri gibi internet adreslerinin gençlerin sosyalleşme süreçlerini olumsuz etkilediği dile getirilmektedir. Diğer taraftan ise gençler, merak ettiklerini araştırmak amacıyla dünyanın herhangi bir yerindeki bilgiye birkaç tuşa dokunarak hızlı bir şekilde ulaşabilmektedir. Her gün, mobil cihazlarından çevrim içi kalarak güncel ve farklı kaynaklardan gelen bilgileri okumaktalar ve reelsleri izlemekteler. Katılımcılar arasında ailenin gerekliliği konusunda G2 ve G7, düşüncelerini şöyle aktarmaktadır:

“Romanya yetimhanelerinde mesela ailesi olmadan sadece fiziksel ihtiyaçları karşılanan çocuklar vardı. Mesela onlar, belli bir yaşa geldikten sonra yaşamlarını devam ettiremiyorlar. Her ne kadar barınma, giyinme, yiyecek falan gibi her şeyleri karşılansa bile sevgisizlikten hayatlarını devam ettiremiyorlar.” (G2, Kadın).

“Bir Amerika’ya baktığımızda veya diğer ülkelere baktığımızda aile ortamı olmayınca nasıl bir çıkmazın içine girdiklerini görebiliyoruz ve şu anda onlar kendi yanlışlarını zaten bildikleri için geri adım atmaya başladılar.” (G7, Kadın).

Görüşmecilerin ifadelerine bakıldığında Z Kuşağı gençlerinin sanal mecralar üzerinden edindikleri bilgiler karşısında tamamen edilgen bir tavır sergilemedikleri görülmüştür. Elde ettikleri bilgileri daha önceden edindikleri bilgiler ışığında analize tabi tuttukları ve çıkarımlarda bulundukları görülmüştür. Bu bağlamda geleneksel aile yapısında daha çok görülen Muhafazakâr tutumların üniversitede okuyan gençler tarafından da sürdürülebildiği sonucuna varılmıştır.

Muhafazakâr tutumları destekleyen dini değerler, insanların hayatında önemli bir yere sahiptir. Dünyanın birçok ülkesinde seküler yaşamın, insanların hem düşüncelerinde hem de tüketim alışkanlıklarında yer edindiği görülmektedir. Modern kent yaşamı ile birlikte dini kaynaklı inanç ve ritüellerin alanı daraltılmış, günlük hayatın akışı içerisindeki görünürlüğü kısıtlanmıştır. Bu tür teknolojik gelişmeler, hızlı ve çok yönlü yayılım göstermeye devam ederken toplum içerisinde inançlarını korumaya ve devam ettirmeye çalışan insanlar da görülmektedir. Dini duyarlılıklarını

sürdüren insanlar, bireysel ve sosyal yaşamları içerisinde dini görünürlüklerini bir şekilde sağlamaya çalışmıştır. Üniversitede okuyan gençlerin, ailenin gerekliliği konusunda dini inançlarını referans aldıkları görülmüştür. G6, bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Şimdi evliliğe dini açıdan baktığımız zaman, bazı durumlarda vacip haline geliyor. Diyelim ki eğer kişi kendini mukayese edemiyorsa kendinden emin değilse mutlaka evlilik yapması lazım. Çünkü zina yollarına gidebilir. Evlilik günümüzde mutlaka yapılması gereken bir şey.” (G6, Erkek).

Gençlerin verdikleri ifadeler dikkate alındığında dini inançların, birey ve toplum yaşamında önemli bir yere sahip olduğu gerçeği somut olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda dine inançların toplum üzerindeki etkisi birçok sosyolojik kuram tarafından ele alınmıştır. Dini yapının, toplum içerisinde yapıları ne kadar ölçüde etkilediği birçok kuram tarafından incelenmiştir.

Bu kuramlar, dini değer ve ritüellerin yanı sıra temel yapılardan olan aile yapısına dair yaklaşımlar geliştirmiştir. Bunlar arasında bilinen ve kabul gören yaklaşımlardan biri de Yapısal İşlevselciliktir. Bu kuram aileyi, toplumsal yapıyı ayakta tutan ve sürekli olarak yenileyen bir alt kurum olarak görmektedir. İşlevselci yaklaşım tüm dünya ölçeğinde ailenin geçerliliğini koruyan bir kurum olduğunu ve yerine getirmesi gereken görevlerinin olduğu savunmaktadır. G5, ailenin varoluşunun toplumun devamı için işlevsel bir konumda olması gerektiğini belirterek bu konuda rasyonel yaklaşım sergilemiştir:

“Evlilik birazcık bana sorumluluk getiren bir şeymiş gibi gelse de ve bir tık uzak dursam da bana gerekli bir şeymiş gibi geliyor. Toplumun kendini idame ettirebilmesi için. Çünkü bu bağlamda çok böyle ütopyik düşünmenin alemi yok. Toplumun genel bir işleyişi var, herkes aynı zihinsel süreçlerden geçmiyor. Herkes aynı zihinsel olgunluğa sahip değil. Bu yüzden toplumun aslında genelinin bir işleyişinden bahsediyorsak aile kurumuna önem vermeliyiz.” (G5, Kadın).

Bu anlayış içerisinde ailenin geleceğine yönelik farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Kimi yapısal işlevselci sosyologlar ailenin her zaman sistem içerisinde önemli bir yere sahip olacağını savunurken kimi sosyologlar da toplumsal yapıdaki ihtiyaçlar sonucu meydana gelen değişimler, ailenin işlevinin de zaman içerisinde sona erebileceğini değerlendirmektedir. Geleneksel aile yapısı içerisinde yaşamlarını sürdüren gençler içerisinde, aile kurumunun kendi yaşam tercihleri arasında öncelikli bir pozisyonda olmayacağını dile getirenler de bulunmaktadır.

“Aile kurulmasını artık bir ihtiyaç olarak görmüyorum. Çünkü ekonomik durum, siyasi durum, sosyolojik durumlar da aile kurmayı etkiliyor. Aile kurumunu öncelikli bir kurum olarak görmüyorum.” (G10, Erkek).

Kent yaşamının sağladığı seküler yaşam, dini ve kültürel değerlerde aşınmalara sebep olmaktadır. Üniversitede okuyan gençler, günümüz dünyasında yaşanan konjonktürel şartlar gereği aile kurumunu, kendi yaşam öncelikleri arasında görmemektedir. Kent yaşamı içerisinde modern aile yapısına bakıldığında, tarımsal üretime dayalı kırsal yaşamın aksine ihtisaslaşmayı gerektiren sanayi ile kamusal alanda çalışan bireylerden oluşan ailelerdir. Aile içerisinde erkekler gibi kadınlarda bir işte çalışmaktadır.

Bireylerin iş yerleri ile evleri arasındaki mesafelerin uzak oluşu yirmi dört saatlik zaman dilimi içerisinde ulaşım olanaklarına daha fazla zaman ayırmalarını gerektirmiştir. Böylelikle kent yaşamına ayak uyduracak ebeveynler için iş, ulaşım ve çocukların eğitim süreçlerini takip gibi kentleşmenin getirdiği yaşam tarzına uyum sağlamaları kentlere özgü aile modelini ortaya çıkarmıştır. Genellikle tarım dışındaki sektörlerde işçi, esnaf, memur ve serbest meslek sahiplerinin olduğu aile yapılarıdır. Aile üyeleri arasında hiyerarşik yapılanma yerine daha yakın ilişkiler vardır.

Araştırmaya katılan ve geleneksel aile yapısı içerisinde yetişen kadın ve erkek katılımcılar, modernitenin dayattığı kentsel yaşam koşullarının gereklerine uygun olarak erkekler gibi evin ekonomik giderlerine kadınların da katkı sağlaması gerektiğini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda erkekler gibi ev içerisinde kadınların da fikirlerinin karşılık bulduğu ve eşit haklara sahip oldukları aile yuvasını istedikleri görülmüştür.

“Ben de okuyan biriyim ve hani ileride hayata atılmak için bir meslek edinip öyle hayata atılacağım ve ben her şeyi eşimin üstüne yüklemektense benim de eşimin de belli bir katkıda bulunmasını isterim. Çocuklarımıza, ikimiz de bir şeyler katalım isterim. Hani tek bir babanın üstüne sorumluluğu yüklemeyi istemem açıkçası. İkimiz de eşit haklara sahibiz. Bir konu hakkında ben de fikir yürütmeliyim, eşim de fikir yürütmeli. Önceliğin erkeğe tanınması, söz erkeğindir denmesi taraftarı değilim. Hani ikimizin de sözünün geçmesi gerekiyor bence.”(G1, Kadın).

Araştırmaya katılan G1 gibi bütün kadın katılımcılar, kurulacak aile yuvası içerisinde alınacak bir karar durumunda kadınların erkekler gibi eşit söz hakkına sahip olması gerektiğini savunmuştur. Bu yönüyle geleneksel aile içerisinde yetişen kadın katılımcıların tamamı ev içerisindeki eşit haklar konusunda modern aile yapısında görülen demokratik aile değerlerini tercih etmiştir. Gençlerin bu tür yaklaşımları modernitenin oluşturduğu değişimleri gözlemlemek adına somut bir örnek sunmaktadır. Nitekim bu değişimlerden biri de günümüz şartları içerisinde köyde yaşayan ailelerin, çekirdek aile yapısına uygun olacak şekilde önceki yıllara kıyasla daha az sayıda çocuk edinmeye başlamalarıdır.

Fakat ailelerin geleneksel aileden modern aileye dönüşümü bir anda gerçekleşmemektedir. Sosyolojik olarak toplumların değişim ve dönüşümleri zaman almaktadır. Örneğin Türkiye’de kentlerin, apartman dairelerinde yaşayan ailelerde geniş aile modeline uygun olacak şekilde nine, dede, hala gibi yakın akrabaların yaşadığı görülmektedir. Buna ek olarak kentlerde yaşayan ailelerde, akrabalar arası bağların güçlü olduğu ve ziyaretleşmelerin sıklığını koruduğu bilinmektedir. Bu bağlamda aile yapılarını ya tamamen geleneksel aile yapısı ya da tamamen modern aile yapısı diyebileceğimiz bir yere oturtmak mümkün görünmemektedir.

Geniş aile yapısına sahip ailelerde, aile içi sorunlar ebeveynler ile sınırlı kalmayıp diğer aile üyelerine yansımaktadır. Anne, baba ve çocuklar arasındaki problemleri, diğer aile mensuplarının duymasıyla birlikte aile içi huzursuzluklar büyümektedir. Katılımcılar, çekirdek ailenin bu anlamda daha avantajlı olduğuna dikkat çekmektedir. Örneğin G4’ün aşağıdaki ifadeleri, bu durumu somut bir biçimde yansıtmaktadır:

“Ne kadar az insan o kadar çok anlaşılabilir, kendini anlatabilmek benim için. Geleneksel ailede birçok kişi hani akrabalık ve dediğimiz kişiler de evin içine haneye girdiği için sadece o evlilik iki eş arasında veya çocuklar arasında kalmıyor, daha geniş bir düzeye yayılıyor. Bu sefer sorunlarınızı bir kişiye ya da iki kişiye açıklamak yerine arka planda olması gereken kişilere de açıklıyorsunuz ve bu daha çok size stres ve soruna sebep oluyor. Bence modern aile daha önemli.” (G4, Kadın).

Kentler, modern aile yaşamına sahip çekirdek ailelerden oluşmaktadır. Çocuklar, ailenin ekonomik süreçlerinde yer almazlar. Birincil görevleri olan eğitim süreçlerine dâhil olarak ev bütçesinden faydalanırlar. Bu yönleriyle tüketici durumunda yer alırlar. Okul dışında daha çok apartman hayatı yaşayan çocuklar, toplum baskısından etkilenmeden büyümekle beraber sosyalleşme süreçleri istenen düzeyin altındadır.

Üniversitede okuyan Z Kuşağı’nın modern aile yapısını tercih etmelerine rağmen geleneksel aile yaşamının güçlü etkilerini korudukları dikkatlerden kaçmamaktadır. Bazı görüşmeciler hem gelenekselci aileden hem de modern aileden vazgeçmeden bir aile modelinin mümkün olabileceğini belirtmiştir. Katılımcılar, her iki aile modelinin avantajlarının tercih edilebileceğini, dezavantajlarından ise uzak durabileceği şeklinde ifadelerde bulunmuştur. Nitekim G15’in ifadeleri şu şekildedir:

“Yani bu iki aile modelleri yani dediğimiz zaman. Tamamen diğerini itmeden, çünkü ikisinde de güzel gördüğüm yanlar olmakla beraber kendi yaşantıma uygun bulmayacağım yanlar da olabilir. Kendimi geleneksel bir evliliğe daha yakın görüyorum. Çünkü her ne kadar biz iki birey olarak bir aile kursakta iki birey veya birkaç çocukla bir aile olunmayacağı kanaatindeyim. Mesela dayılar olsun, amcalar olsun, geniş bir aile dede nene. Özellikle bu kavramlar aile oluşturulması noktasında önemli faktörler. Kişi dedesinden veya ninesinden alacağı bir bilgi ya da tecrübeyi belki yüz gün verilen eğitimden kazandıramayabilirsin... Bu hiyerarşiyi bozmadan, modern bir yaşamda öngörülebilir. Bu tarz yaşayıp

ta eğitimin zirvelerinde olan insanların olduğunu da biliyorum. O şekilde yaşamayı düşünüyorum.” (G15, Erkek).

Araştırmaya katılan gençlerin büyük çoğunluğu 6 ve üzeri kardeş sayısına sahip aile yapısı içerisinde yaşamaktadır. Dolayısıyla geleneksel ailedeki çok kardeşli ortamın etkilerini üzerlerinde taşımaktadır. Ayrıca geniş ailede görülen dede, nine, hala ve amca gibi yakınlarıyla birlikte yaşayanlar da bulunmaktadır. Katılımcılar bireysel yaşamın sunduğu imkânları değerlendirmekle birlikte geniş aile içerisinde yaşadıkları samimi ilişkilerin kurmayı planladıkları aile yapısı içerisinde yer almasını istemektedir. Üniversitede okuyan Z Kuşağı, geniş ailede yer alan aile büyüklerinin sahip olduğu tecrübelerin çocuklara aktarılmasının önemli bir kazanım olduğunu dile getirmiştir. Geniş aile içerisinde var olan bilgi ve tecrübelerin bireylerin hem sosyalleşmesine hem de kültürel değerlerin nesilden nesile aktarılmasına yardımcı olacağını söylemiştir.

Geleneksel aile denilince, çoğunlukla geniş, işlevi fazla, daha sıkı mahremiyet ölçüleri olan, üretime dönük dayanışmacı ve akrabalık bağlarının güçlü tutulduğu bir toplumsal yapı akla gelmektedir. Geniş ailenin, çekirdek aileye göre sahip olduğu bazı avantajları vardır. Geniş ailede ebeveynlerden biri boşandığında çocuklar diğer aile üyeleri tarafından bir şekilde sahiplenilmektedir. Geleneksel yapıda, toplumsal baskının etkileri görülmektedir. Boşanma süreci, hoş karşılanmayan ve kınanması gereken sosyal bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Çekirdek ailede ise boşanmalar, yakın aile mensuplarının müdahalesine gerek kalmadan daha hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu sebeple boşanmalar daha fazla yaşanabilmektedir. G6’ya göre boşanma oranları açısından çekirdek ailelerdeki boşanmalar, geleneksel yapıdaki geniş aileye göre daha yüksektir.

“Şimdi geleneksel ile modern aileyi karşılaştırıldığı zaman geleneksel hani boşanma oranı çok daha düşük, yani % 1 kişi boşanmıyor. Şimdi gidelim bize en yakın Bitlis’e, yüz aileye soralım. Bir ailenin içinde boşanma çıkmamıştır ama bunu alıp batı şehirlerine götürdüğümüz zaman modern ailelerden yüz kişiden en az altmış, yetmiş aile rahatlıkla boşanmıştır. Bu da gösteriyor ki geleneksel aileler birbirine daha bağılılar... Çünkü kendi toplumundan çekinir ama modern öyle değildir.

Şimdi doğuyla batıyı kıyasladığınız zaman batıda boşanmak çok daha yüksek. Doğuda ayıplanıyor, ayıplanacak bir durum bu.” (G6, Erkek).

G6, Geleneksel toplumlarda yer alan dini / kültürel kaynaklı norm ve değerlerin ailelerin yaşamlarında önemli bir yere sahip olduğunu savunmaktadır. Var olan normlar sonucunda oluşan toplumsal baskının boşanmaların önüne geçmede caydırıcı bir role sahip olduğunu dile getirerek böylelikle toplumsal bağların daha güçlü hale geldiğini ifade etmiştir.

Sağlıklı bir toplumsal hayatın ontolojik temeli olarak aile, yapısı gereği bireylerin hayatlarını idame ettirdikleri ilk sosyal oluşum olmasının yanı sıra bireyi topluma, dolayısıyla hayata bağlamakta ve böylece toplumun da devamını sağlamaktadır. Ailenin, toplum nezdinde önemini domine eden faktörler arasında dini ve geleneksel değerler yer almıştır.

En küçük sosyal yapı olan aile, toplumu etkilediği gibi diğer toplumsal yapılar da aileyi etkilemektedir. Kentleşmenin getirdiği yeni koşullar ve aile olmasa da olur tarzındaki yaşam pratikleri, aileyi yücelten değerlerin zayıflamasına sebep olmuştur. Ailenin kutsallığı üzerine kurulu temel toplumsal kabullerin yerini, ailenin gerekliliği üzerine çok yönlü tartışmalara bırakmıştır. Günümüze gelindiğinde, benmerkezciliğe ve bireysel özgürlüklere doğru yaşanan evrilme, aile yapısında çözümlere kapı aralamıştır. Gençler için aile yuvasını kurabilme düşüncesi, yaşam döngüsünün olmazsa olmazı yerine olmasa da olur tarzına indirgenebilmiştir. Bu tür değişim ve dönüşümler, gelecekte aile kurumunu nelerin beklediği konusunda birçok endişeyi ve soru işaretini beraberinde getirmiştir.

Üniversitede okuyan Z Kuşağı’nın ailenin kutsallığına dair yaklaşımlarına bakıldığında görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu, aileyi kutsal bir yapı olarak görmeye devam etmektedir. Hayata gelişimizle birlikte ilk tanıştığımız ve yaşamımızın devamını sağlayan kurum olarak aile görülmektedir. Gençler, toplumsal yapının belirli bir düzen içerisinde devam edebilmesi için doğrunun ve yanlışın neler olduğunu öğreten kurum olarak aileyi kutsal görmektedir. G2’nin ve G9’un ifadeleri şu şekildedir:

“Bence de kutsal ve bir insanın, hayata geldiğinde en önemli kurumu benim için aile. Yaşamını devam ettirmesi için, bazı değerleri öğrenmesi için. İlk adım ve en önemli adım.” (G2, Kadın).

“Aile kutsaldır, devletin temelidir, çekirdeğidir. Ailede insan büyür, insan merhameti, sevgiyi orada öğrenir. O yüzden aile kutsaldır.” (G9, Erkek).

Aile kurumunun hem dini ve kültürel değerler açısından önemli bir noktada tutulması hem de devlet organları tarafından resmi nikâh akdi yapılarak hukuki bir çerçevesinin çizilmesi ailenin birey ve toplum nezdindeki yerini daha önemli bir hale getirmiştir. Birey ve toplum arasında ara geçiş özelliğini sağlayan aile kurumu, dünya toplumlarının genelinde geçmişten günümüze önemini korumuştur.

Sanayi öncesi dönemde, erkeğin kadınla kıyas edildiğinde fiziki yapısıyla daha avantajlı bir konumda olması ve evinin geçimini sağlaması için ev dışında vakit geçiriyor olması, erkek egemen aile yapısını ön plana çıkarmıştır. Kadınların erkeklere göre daha zayıf kaslara sahip oluşu ve doğurgan olma özellikleri, kadınları ev merkezli bir yaşama yönlendirdiğinden kadına ve erkeğe biçilen roller zamanla geleneksel hale gelip genel kabullere dönüşmüştür. Otoriter aile açısından aileye bakıldığında özellikle Türkiye’de, erkek egemen aile yapısına sahip olunduğu görülmektedir. Her ne kadar değişen ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik gelişmeler bu yapıyı dönüştürmeye başlamış olsa da araştırmaya katılan gençler arasında baba rolünün başat olması yönünde açıklamalar, değişimin her yerde, aynı hızda yaşanmadığını göstermektedir. Örneğin görüşmecilerden biri;

“En büyük rolde baba var. Baba gerçekten bireysel olarak derler ya evin direğidir. Baba baştadır, baba roldür. Herkes yani bir birey önce babasına güvenir, kendine bir güveni olur. O yüzden aile her zaman önemlidir.” (G3, Erkek).

Baba figürünün geleneksel ailedeki karar alıcı rolü günümüzde eski gücünü kaybetse de özellikle DGAB’ndeki aile yaşamı içerisinde etkisini korumaktadır. Z Kuşağı, içinde yetiştiği geleneksel aile kültüründen etkilenmektedir.

İslam inancına göre aile, önemli bir konuma yerleştirilmiş ve bir gencin evliliğe adım atmasıyla dininin diğer yarısını tamamlayacağına inanılmıştır. Ailenin

kutsallığına yönelik dini kaynaklardaki ayet ve hadislerde ebeveyn rollerine yer verilmiştir. “*Rabbin kesin olarak şunları emretti. Ondan başkasına ibadet etmeyin; ana babaya iyilik edin; onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlılık çağına ulaşırsa sakın onlara “öf!” deme ve onları azarlama; ikisine de tatlı söz söyle*” (Yazır, 1994: 283). Ayeti ve “*Cennet, anaların ayakları altındadır.*” hadisi bu kutsallığa vurgu yapmaktadır. Katılımcı gençlerden G15, bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“İslam dininin, özellikle aile kurumuna verdiği önemi baz alarak söylüyorum. İslam dininde önerilen aile kavramını daha yaşanabilir olarak görüyorum. Peygamber efendimizin özellikle sunduğu aile hayatını, aile yaşayış biçimini kadına olan davranışını, o ilişkinin nasıl olması gerektiğini öğrettiği zaman, daha sağlam bir aile hayatının olacağına inanıyorum.” (G15, Erkek).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki halkın büyük çoğunluğu İslam inancını taşımaktadır. Bu inanç çerçevesinden yaklaşım sunan G15, İslam inancının temsilcisi olan Hz. Muhammed’in aile hayatının model alınabileceğini ifade etmektedir.

Saha araştırması yapılırken muhafazakâr / dini yaklaşımlar kapsamında aileye yönelik tutumlar dile getirilse de toplumsal değişim ve dönüşümden etkilenen katılımcılar da bulunmaktadır. Dünya çapında sosyal ve kültürel değişimlere bağlı olarak aile yapısı da bundan payına düşeni almakta ve ailenin kutsallığına dair algı da aşınmaktadır. Üniversitede okuyan Z Kuşağı, ailenin kutsallığına dair görüşleri reddetmekte ve bu tutumunu net bir biçimde ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılan G14’ün ve G11’in görüşleri şu şekildedir:

“Ben böyle bir görüşü reddediyorum. Bence aile kutsal bir şey değil ve böyle de konumlandırılması aslında baskı oluşturuyor. Bence kutsal değil. Ben kutsallığına inanmıyorum. Aile kavramı olmadan da yaşanabilir.” (G14, Kadın).

“Aile bence kutsal değildir. Kutsaldan ziyade değer verilmesi gereken bir yapı olduğunu düşünüyorum. Ailenin kimsenin ayağına, o kutsaldır, ailenin dedikleri olması gerekir, yapman şart, prangasını takmaya gerek olmadığını düşünüyorum. (G11, Kadın).

Gençlerin ailenin kutsal olmadığına dönük açıklamalarının arka planında geleneksel geniş aile yapısından kaynaklı aile içerisinde görülen baskıların etkisi görülmektedir. Gençler kendilerine dayatılan kalıplaşmış davranış örüntülerinden dolayı zor günler geçirdiklerini ifade etmiştir.

Modernitenin, kutsal olanlar dâhil olmak üzere birçok şeyi seküler zemine indirgemesi ve sorgulanabilir hale dönüştürmesinin etkileri, üniversitede okuyan gençler üzerinde de görülmektedir. Gençler, sadece aile kavramıyla sınırlı kalmayıp birçok kavrama kutsiyet atfedilmesiyle o kavrama karşı eleştiri yapmaktan çekinildiğini belirtmektedir. Örneğin G5, bu durumu açıkça ortaya koymuştur:

“Ya ben genel olarak sadece aile değil, herhangi bir şeye kutsiyet atfedilmesinden çok yana biri değilim. Çünkü kutsiyetin başladığı yerde ne kadar inkâr etsek de eleştirisizlik başlar... Aile eleştirilemez bir noktaya konumlandırılıyor. Çünkü bu dediğim gibi hani üniversite öğrencilerinde korkutucu bir etkiye sahip. Çünkü siz diyorsunuz, bu bir yükümlülük. Demek ki bir koşullanma söz konusu oluyor ve o koşullanmadan kaynaklı böyle bir hani sürekli bir yük aynen onu taşımam gerekiyor.” (G5, Kadın).

Ailenin eleştirilemez bir noktaya çekilmesinden kaynaklı, aile yuvası kurarken birçok usul ve yükümlülüğün de kabul edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple zaten sorumluluktan kaçmaya dönük yaklaşımları olan Z Kuşağı gençliği, ailenin kutsallığına dair tutumları ve beklentileri görünce, aile yuvasını kurmaktan uzak durmaktadır.

Dini inanç yapıları, kendilerini takip edenleri belirli yaşam şekillerine yönlendirir ve onların tutum ve davranışlarını etkiler. Bu anlamda dini kaynakların, hayatın birçok yönüne dair buyrukları vardır. Bunlardan biri de aile kurumudur. Dini inanç açısından Türkiye’de demografik yapıya bakıldığında nüfusun büyük oranının,

İslam inancına sahip olduğu ve bu inancın getirdiği değerler sistemini benimsedikleri görülmektedir. Günümüzde ise modernitenin getirdiği yeni yaşam standartları sebebiyle insanların dini inanç ve pratiklerinde aşınmalar meydana gelmiştir. İnsanlar arasında dini değerlere sahip olup, dindar hayat sürmeyi tercih edenler olduğu gibi dini bağlılıkları olup, ibadetlerini düzenli yapamayan insanlar da bulunabilmektedir.

Sosyal çevre içerisinde insanlar birbirini farkında olmadan etkilemektedir. Dolayısıyla toplum içerisinde belirli davranış kalıpları, gelenek ve görenekler oluşmaya başlar. Zaman içerisinde belirli davranışların ve yaşam biçimlerinin din kaynaklı mı yoksa kültür kaynaklı mı olduğu belirgin olarak ayırt edilemez.

Gençlerin, kuracakları aile yuvasını hangi değerler üzerine inşa edeceği önemli bir değerlendirme konusu olduğundan katılımcı gençlerin bu konuda görüşleri alınmıştır. Evlenecek bireyler, aile yuvasına karar verdikleri takdirde, uzun süreli ve kapsamlı bir ilişki biçimine adım atmış olacaktır. Bu bağlamda eşler arasında bilinen ve yaşanan bir olgu olarak dini ya da toplumsal değerlerin paralellik göstermiyor oluşu aile yaşamında çatışmalara, hatta boşanmalara sebep olabilecektir.

Seküler yaşamın günlük hayatın içerisinde daha baskın olması sebebiyle Z Kuşağı'nın, dini yaşama olan ilgilerinin ve duyarlılıklarının önceki kuşaklara göre daha zayıf olduğu görülmüştür. Türkiye'de aile yapısı, ailenin üstlendiği rol ile aile üyelerinin edindikleri roller açısından değerlendirme yapıldığında, geleneksel yaşamdan modern yaşama doğru bir evrilmenin olduğu görülmektedir. Bu konuda nasıl davranacaklarını bilemeyen ebeveynler, aile yaşamında alınacak rollerle alakalı dini değerlerinden referans alırken, geleneksel kalma ile modern olma paradoksunu yaşamaktadır. Sonrasında ise bu problem evlatları olan Z Kuşağı gençlerinde tartışılır hale gelmektedir. Bu durumu G8, şöyle ifade etmektedir:

“İllaki bir eş seçiminde veya bir aile kurmada en önemli kriter bence sadakat. Güven, Birbirine itaat etme, sevgi, saygı bunların en önemli özelliklerinden birisidir. Günümüze baktığımızda bugünle eskiyi kıyasladığımda eskiden baya vardı ama şimdi baktığımızda genelde hep çıkar ilişkisi, faydalanma ilişkisi var. Yani senden faydalanayım veya maddiyata döküyor. Bir de aynen maddiyata döküyor. Benim seninle çıkarım yoksa ben senle olamam yani dediğim gibi sevgi, saygı biat olmadan evlilik kurumu bana göre boş bir kurumdur.” (G8, Erkek).

ulaşılmasıyla değişikliğe uğrayabilmektedir. Dolayısıyla üniversitede okuyan Z Kuşağı'nın aile kurumuna hakkındaki yaklaşımları da edinilecek yeni bilgilerle birlikte çok geçmeden değişebilmektedir.

3.3. Araştırmaya Katılan Z Kuşağının Evliliğe Bakışı

Evlilik, ailenin başlangıcı ve alt birimi olduğundan toplumsal bir olgu olarak ayrı bir başlık altında ele alınması gerekmektedir. Ailenin ilk özü diyebileceğimiz evlilik, farklı iki ayrı cins insanın, hayatlarını bir araya getirmesi şeklinde açıklanabilir. İki farklı insanın hayatlarını birleştirirken bireysel uyumlulukları (birbirlerini psikolojik ve fizyolojik olarak beğenme durumları) ile birlikte dini, kültürel, sosyal ve ekonomik arka planları da evlilik sürecinin başat faktörlerindendir. Kültürel değerlerin hala etkisini koruduğu Türkiye'de, geleneksel aile yaşamı aşınmaya uğramıştır. Modernitenin getirdiği yaşam koşulları, gençlerin evliliğe yaklaşımlarında değişimlere sebep olmuştur.

Yapılan araştırmada, evlenecek çiftlerin mutlu ve huzurlu bir şekilde aile yaşamını sürdürebilmelerine engel olabilecek faktörler arasında kültürel farklılıkların da olduğu gerçeği vardır. Türkiye'de de birçok insan kendi kültüründen farklı insanlarla tanıştıktan sonra hayatlarını birleştirmektedir. Katılımcı gençlerin, eş seçme kararı verirken nasıl bir aile yaşantısı istedikleri noktasında farklı kültürlerle sahip bireylerin evliliklerine yaklaşımlarına bakıldığında; görüşmecilerden G12 ve G3, farklı kültürlerdeki evliliklere olumlu bakmaktadır. Katılımcılar, farklı kültürlerle sahip bireylerin evlilik yapmalarında herhangi bir sorun görmediklerini, eğer iki taraf birbiriyle anlaşabiliyorsa ve farklılıklarını kabul ederek bir yuva kurmayı istiyorsa bu evliliğin mümkün olabileceğini şöyle dile getirmektedir:

“Benim için pek sorun olacağını düşünmüyorum. Ben öyle bir sorun düşünmüyorum. Yani o, kişiye bağlıdır. İki kişi anlaşabiliyor mu? Anlaşabiliyorsa bence bir sorun yoktur diye düşünüyorum.” (G12, Erkek).

“Bir bayan misal batı tarzında gelişmesi, bir erkeğin doğu tarzında gelişmesi, kültürel bir farklılık olduğu için bir zorluk aşaması olabilir.

Ama bu zorlukların gerçekten aşılabilir bir durumda olması lazım. Biz yani, yeni gençler olarak bu kalıplardan kurtulmamız lazım.” (G3, Erkek).

Dünya topluluklarının daha hızlı hareket etme ve iletişim kurma kabiliyetlerinin artması kültürlerarası farklılıkların tanınmasını ve bir arada yaşayabilme becerisini beraberinde getirmiştir. Bir yöreye ait olan yemek kültürü, giyim tercihi ya da semboller çok kısa sürede dünya genelinde tanınabilmektedir. Tüketim sektörünün, kültürel farklılıklara ait sembol ve içerikleri üretim araçlarına adapte ederek küresel boyuta taşınması farklı kültürlerin çok yönlü geçişkenliğini arttırmıştır. Gençler, yerel kültürle sınırlı kalmayı, dar kalıplarından çıkamamak şeklinde değerlendirmektedir.

İnsanoğlu hayatta kalabilmek amacıyla belirli işler ile uğraşmış, toplulukları bir araya getirmeye çalışmış ve aile yuvası kurmak gibi birçok temel işlevleri yerine getirmek için iletişim halinde olmuştur. İletişim önceleri yüz yüze gerçekleşirken bunu resim, ateş, yazı, mektup, telgraf, gazete ve diğer kitle iletişim araçları takip etmiştir. İletişimin hızı ve çeşitliliği arttıkça toplumsal değişimler de daha hızlı gerçekleşmiştir.

Toplumsal değişimi ve kuşaklar arası farklılıkları etkileyen en önemli faktörlerden biri de, internetin günlük hayatın içerisine girmesidir. Gençlerin yiyecek alışkanlıkları, sosyalleşme tercihleri, alış-veriş yöntemleri, eğitim süreçleri, evlilik yapma ve aile içi ilişkileri yürütme biçimleri, internet ağlarının getirdiği çok yönlü sanal alanlar üzerinden gerçekleşmiştir.

İnsanlar, yüz yüze iletişimden uzaklaşmaya başlayarak popüler iletişim ortamları olan sosyal medya uygulamalarında vakit geçirmektedir. Bu durumun insanları, zamanla telefon ekranlarına ve sosyal medya sayfalarına bağımlı bireyler haline getirdiği görülmektedir. Günümüzde sanal dünya, günlük hayatın içerisinde vazgeçilmez bir yere sahip olmuştur. Gençler, tanışmak ve evlilik yapmak amacıyla facebook, twitter, instagram, whatsapp, tanışma ve evlilik blogları gibi sosyal medya ağları üzerinden iletişim halinde olmaktadır. Araştırmaya katılan gençlere göre; iletişim sektöründeki teknolojik gelişmeler, insanları tek kültürlülükten çok kültürlülüğe doğru eviriyor ve bu süreçten, değişimi kabullenen herkes etkileniyor. Örneğin, G11’in ifadeleri bu durumu somut olarak ortaya koymaktadır:

“Benim sevdiğim kişi, partnerim Türkiye’nin dışında, Türkiye’den birisi değil. Çok farklı bir kültüre sahip, normallikten daha zor oluyor, çatışmalar daha çok, daha fazla boyutta oluyor. Fakat hepimizin aslında çok kültürlü olduğunu düşündüğüm zamanlar tek kültürlü olduğumuzu düşündüğüm zamanlardan daha da fazlalaşmaya başladı. Bence farklı kültürleri deneyimlemek, bakış açımızı daha da geliştirir, zenginleştirir. Ben öyle düşünüyorum. Yani her açıdan böyle olduğunu düşünüyorum. Tek kültürlülüğünde modernleşen dünyada daha az seviyeye indiğini düşünüyorum. Herkes artık çok kültürlü yani. Yeri geldi en birinci babaanneme, anneanneme bile baktığımda, farklı şeyleri kabullenme aşamasına girmişler artık.” (G11, Kadın).

TÜİK, (2024) verilerine göre, Türkiye’de 2023 yılı itibariyle yapılan 565 bin 435 evlilik içerisinde, 6 bin 345’i yabancı damat, 31 bin 29 yabancı gelin olmak üzere toplamda 37 bin 374 farklı kültürlere sahip yabancı uyruklu bireylerle, evlilikler yapılmıştır. 2023 yılı itibariyle Türkiye’de yapılan toplam evliliklerin % 6,6’sı farklı kültürlere sahip yabancı uyruklularla yapılmıştır. Bu evlilikler konusunda Türkiye’de yaşayan erkeklerin kadınlara göre yabancı uyruklu bireyler ile evlenme oranları 5 kat daha fazladır.

Farklı kültürlerde yetişmiş ailelerin gelenekleri, yaşam tarzları, beklentileri ve benzer durumlara karşı bakış açıları, birbirinden çok farklı olabilmektedir. Kişisel beklentilerimizden, ailenin ve toplumun beklentilerine kadar uzanan bir dizi toplumsal öğreti ve değer yargısı içinde, bu farklılıklar zaman zaman büyük sorunlara, iletişim ve uyum problemlerine yol açabilmektedir.

Aile içerisinde; yeme-içme, boş zamanları değerlendirme ve ebeveynlerin dil farklılıklarından kaynaklı tercihleri gibi sorun oluşturabilecek yaşam pratikleri bulunmaktadır. Araştırmaya katılan gençlere göre, çocukların hangi dili tercih edeceği her zaman için potansiyel çatışma özelliği taşımaktadır. G9 ve G1, bu konuda şunları ifade etmiştir:

“Birçok insanın farklı görüşleri, ideolojileri, dünya görüşleri mevcut. Mesela dünyanın bir yerinde yapılan bir şey ayıp karşılanırken başka

bir yerinde övgü olarak karşılanabiliyor... Çocuklarda hani farklı olurlar. Diyelim farklı iki tane ana dil var. Öğrenmesi iyi olur ama hani o çocuğun da kültürünü belirler, işte evlenen kişilerin arasındaki ilişki de önemlidir. Burada nasıl gelişiyor? Olaylara bakış açıları nasıldır? Bence farklı olur ama imkânsız da değil.” (G9, Erkek).

“Bana çok sağlıklı gelmiyor. Çünkü farklı kültürde yetişmiş ailelerin gelenekleri, yaşam tarzları, beklentileri, benzer durumlara karşı bakış açıları birbirinden çok farklı olabiliyor.” (G1, Kadın).

Ebeveynlerin farklı kültürlere sahip olması durumunda çocukların, annelerinin ya da babalarının yaşam tarzlarını, kendilerini yetiştirme biçimlerini ve verdikleri talimatları takip etmeleri konusunda zor durumda kaldıkları, yapılan bilimsel çalışmalarda görülmüştür.

Özellikle dini ve etnik konularda, baskın anne ya da baba rolünden dolayı aile içerisinde kutuplaşmalar yaşanmakta, çocuklar bu gerilimden payına düşeni almaktadır. Nitekim gençler, aynı konuya birbirinden çok farklı bakan kültürlere sahip ebeveynlerin özellikle çocuk yetiştirirken problem yaşayabileceklerini ifade etmiştir.

Toplum içerisindeki sınıflaşmaların temelinde ekonomik ve kültürel sebeplerin büyük etkisi vardır. Özellikle ekonomik anlamda refah seviyesi yüksek olan toplumlar kendine özgü yaşam felsefelerini ve pratiklerini geliştirmektedir. Zaman içerisinde bu durum bir üst kültür haline gelebilmektedir. Daha yüksek gelirli toplumsal sınıflar arasında yetişen bireylerin aile içi beklentileri ve harcama biçimleri değişiklikler göstermektedir.

Evliliğin başlarında problem olarak algılanamayan ve görülemeyen kültürel ve ekonomik farklılıklar, ilişkilerin süresi ilerledikçe evliliğe zarar verebilecek boyutlara varabilmektedir. Çiftler arasında değiştirilemeyen alışkanlıklar önce gerginliğe, sonrasında ise şiddetli geçimsizliğe kadar ilerleyebilmektedir. G8, özellikle ekonomik sebeplerden kaynaklı kültürel farklılıkların evli çiftler arasında baskı unsuru olabileceğini şöyle izah etmiştir:

“Şu açıdan bakmak gerekirse, yani farklı toplumlardan iki kişinin evlenmesi. Biri fakir veya biri zengin öyle tabir edip birbiriyle adapte olma

süreci zorlu bir süreçten geçmek zorunda çünkü baskılayıcı bir taraf var.

Ya zengin tarafı, ya fakir tarafı ezme durumu var.” (G8, Erkek).

Farklı ekonomik gelirlere sahip bireylerin kendilerine özgü kültürleri toplumsal tabakalaşmayı etkilemektedir. Toplumun farklı tabakalarında yer alan bireylerin yapacağı evlilikler, riskleri de beraberinde getirmektedir. Evlilik sürecinde ve aile yuvası kurulduğunda, eşler tarafından alınacak kararlar, ortaklaşa alınacağından dolayı çiftler arası uyumun düzeyi sağlıklı bir evliliğin ve aile yuvasının kaderini belirlemektedir. Çiftler arası geçimsizlikler, boşanmalara kadar gidebilmektedir. Nitekim aile içi geçimsizliklerin en önemli sebepleri arasında kültürel uyumsuzlukların olduğu görülmektedir.

Yüzüncü Yıl Üniversitesi’nde okuyan ve araştırmaya katılan katılımcıların özellikle anlatılarında yer alan bir konu da, Türkiye’de iki insanın evliliğe karar verme sürecinde ve sonrasında bu evliliğin iki kişi ile sınırlı kalmadığı, kadının ve erkeğin aile taraflarının da bu evliliğin içerisinde yer aldıklarıdır.

Üniversitede okuyan Z Kuşağı’nın anlatılarından hareketle günümüz evliliklerine bakıldığında, geleneksel aile yapısına ait değerlerin aileler üzerinde etkisini hala koruduğu görülmektedir. Aile yakınlarının bireylerin evliliklerine müdahale ettikleri ve süreç içerisinde etkili oldukları ortaya çıkmıştır. Katılımcı G15, gençlerin farklı bir kültüre sahip biriyle evlilik planlamaları yaptıkları takdirde her iki adayın aile ve akraba çevresini dikkate almaları gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Özellikle ailelerin birbirine uyumu, kişiler, bazı noktalarda birbirine uyum sağlayabilir ama bir kültürel farklılık varsa ailelerin de birbiriyle uyum sağlaması sorunu karşımıza çıkıyor. Birisi için bir şey kutsalken, o diğeri için kutsal olmayabilir. Mesela bir kültürel farklılıktan kaynaklı bu nedenler, aile içi çatışma sebebi olabilir. Birisinin sevdiğini başkası kötü görüyor olabilir. Kültürleri çok farklıysa, bu tarz çatışmalar olsa da kişiler kendi arasında bunu halledebilirler. Ama bu aile bazında düşünüldüğü zaman büyük çatışma nedeni olabilir. İşte burada da kişilerin aileyi değerlendirmesi gerekiyor.” (G15, Erkek).

Üniversitede okuyan Z Kuşağı, yapacakları evliliklere ailelerin müdahil oluşunun, izdivaç hallerini sıkıntıya sokabildiğini dile getirerek böyle bir durumda farklı kültürlere sahip bireylerin evliliklerinin daha zor ve sancılı bir süreçten geçtiğini ifade etmişlerdir. Gençlere göre, geniş ailede yaşayan ve akrabalık bağlarının güçlü olduğu toplumlarda farklı kültürlere sahip bireylerin yapacağı evlilikler ciddi sorunları beraberinde getirecektir.

3.4. Araştırmaya Katılan Z Kuşağının Evlilik Tercihlerini Etkileyen Faktörler

Küresel çapta meydana gelen değişimler birçok ülkeyi etkilediği gibi Türkiye’de yaşayan toplumları da benzer şekilde etkilemiştir. Bu durumdan etkilenen yapılar arasında aile yapısı ve ön adımı olan evlilik olgusu da payına düşeni almıştır. Evlilik kurumu genel olarak neslin devamını sağlama ve cinsel hazzı ulaşma gibi bazı motivasyonlar üzerinden kurulur. Önceki kuşaklara göre hayattan beklentilerinde farklılıklar görülen üniversite gençlerinin evlilik olgusuna yaklaşımları ve motivasyon kaynakları da değişmeye başlamıştır.

Z Kuşağı gençliğinin hem evlilik tercihlerini belirleyen faktörler hem de evliliğe adım atmaları noktasında önceliklerinin neler olacağı konusunda katılımcılara sorular sorulmuştur. Gençler bu konuda iş sahibi olunması, eğitim süreçlerinin tamamlanması, aynı noktaya beraber bakabilen, sorumluluk alabilecek olgunluğa sahip, uyumlu/anlayışlı olma faktörlerinin evlilik kararlarını ve adımlarını etkilediğini dile getirmiştir. Gençlerin evlilik düşüncelerini etkileyen en önemli sebeplerin başında modern yaşamın getirdiği yeniliklerdir.

Geniş aile şeklinde yaşayan tarım toplumunda, üretime dayalı yaşam şekilleri bulunmaktadır. Aile üyeleri çocuk yaşlardan itibaren ebeveynleriyle birlikte tarlayı sürmekte ve hayvanları otlatmaktadır. Evlilik çağına gelen genç erkekler, askerlik görevlerini yerine getirdikten sonra aynı bölge içerisinde genç kızlarla evlenerek yuvalarını kurmaktadır. Bireyler, annelerinin ve babalarının yaşlılık dönemine varmasıyla birlikte, devraldığı ev ve tarla işlerini ailenin rutin mesleği olarak sürdürmektedir. Böylelikle geleneksel yaşam şeklini süren toplumlarda yaşayan genç erkekler ve genç kızlar işsizlik denen bir problemi yaşamadan toplumsal düzeninin

döngüsü içerisinde yaşamlarına devam etmektedir. Çocukluk, gençlik ve yetişkinlik arasında geçiş farklılıkları bireyler açısından önemli problemler oluşturmaktan sağlanmaktadır.

Modern aile yapısı içerisinde kentlerde yaşayan ve uzun süre eğitim kurumlarında vakitlerini harcayan gençler, aldıkları eğitimlerinin sonucunda mezun oldukları alanlarda çalışma imkânı bulamayınca yetişkinliğe geçiş aşamasında birçok çıkmazın içine girmektedir. Günümüz ebeveyn tavırlarına baktığımızda özellikle “helikopter anne baba” ya da “şemsiye anne baba” rolleri oldukça fazla görülmektedir. İyi bir eğitim alındığı takdirde iyi bir iş sahibi olunacağı şeklinde oluşan toplumsal algıyla harekete eden ailelerin, evlatlarının ilköğretim, ortaokul, lise ve üniversite eğitimleri için birçok fedakârlıklara katlandıkları görülmektedir. Bu tür ebeveynler, çocuklarının iyi bir eğitim alabilmesi için yaşam kalitelerinden ve tarzlarından feragat ederek çocuklarının beslenme, giyinme, barınma ve ulaşım masraflarını karşılamaya çalışmaktadır. Fakat üniversiteden mezun olduktan sonra meslek sahibi olacakları alanda çalışma imkânı bulamayan gençler ve aileleri, öfkeyle karışık hayal kırıklıkları yaşamaktadır. Yirmi yıla yakın süren ve iyi bir işe sahip olacakları ümidine sahip ailenin beklentileri karşılık bulamamaktadır. Bir işte çalışmama süreci uzadıkça gençlerde suçluluk duygusu artmaktadır. Aileler ise işsiz evlatlarının bir işe yerleşmesine yönelik beklenti içerisinde girmektedir.

Yüzüncü Yıl Üniversitesi’nde araştırmaya katılan gençlerin, gerek evlilik tercihlerini belirlemelerinde gerekse evliliğe adım atmaları sürecinde en belirgin beklentileri, maddi gelirlerini sağlayacak bir işe sahip olmalarıdır. Gençler, evlenmek için öncelikle düzenli geliri olacak bir işte çalışmaları gerektiğini, evliliğin ön şartı olarak değerlendirmiştir:

“Kurulu bir işi olsun... Ben biraz tedirgin bakıyorum bu konuya, olmazsa olmaz gibi.” (G2, Kadın).

“Yakın çevre de arkadaşlarımızla konuştuğumuzda bahsi açılınca bu önce ekonomik özgürlük, ekonomik bağımsızlık düşünülüyor, ondan sonra evlilik.” (G9, Erkek).

“Evet, bence iş kurduktan sonra evlenilmesi gerekiyor. Çünkü biraz daha maddi durum ya da başka bir şekilde rahatlık gelmedikçe evlilik bence olağan değildir, olağan dışıdır.” (G10, Erkek).

Günümüz gençlerinin, evlilik düşüncelerini ertelemelerinin arka planında, düzenli bir işe sahip olamama önemli bir değişken olarak durmaktadır. Bunun yanı sıra kariyer yapmak, düğün masrafları, boşanma oranlarının artışı ve evliliğin getireceği mesuliyetleri taşıyamama gibi birçok sebep de gençlerin evliliğe dair planlamalarını etkilemektedir.

Üniversitede okuyan gençlerin evliliğe adım atmaları konusunda önemli bir aşama olarak gördükleri başka bir olgu ise kariyer planlamalarıdır. Gençler toplum içerisinde istedikleri bir statüde bulunmak amacıyla gelecekte iyi bir kariyere sahip olmayı oldukça önemsemektedir. Z Kuşağı’nın kariyer gelişimleri ve planlamaları söz konusu olduğunda elde edecekleri nakdi geliri daha az önemsedikleri ve bu kuşağın yüksek kariyer hedeflerine yönelik planlama yaptıkları bilinmektedir (Sucu, 2021: 850). İyi bir kariyerin iyi bir gelir getirebileceğini düşünen bu nesil; kendisini anlayan, motivasyon kaynaklarına göre çalışma şartlarının düzenlendiği ve eğitim-kariyer gelişimlerine katkı sağlandığı işletmelerde görev almak istedikleri tespit edilmiştir. Bu durumu G12, şöyle ifade etmiştir:

“Kariyer, ilk önce kariyeri bence iyi olan bir insanın, evliliği düşünme ihtimali çok yüksek oluyor ama kariyeri olmayan bir insanın evliliği düşünmesi bence çok zor. Önce kariyerimin gerçekten iyi olması lazım.” (G12, Erkek).

Çocukluktan yetişkinliğe adım atılan gençlik yıllarında kariyer planlamaları üniversitede okuyan Z Kuşağı’nın dikkatinden kaçmamaktadır. Gençlerin kariyer planlamalarına etki eden eş, meslek, eğitim, mekân ve serbest zamanlarını değerlendirme gibi birçok faktörü dikkate almaları gerekmektedir. Nitekim gençler, kariyer planlamaları konusunda danışmanlık hizmeti veren resmi ya da özel kuruluşlardan bilgi ve hizmet almaktadır. Kariyer planlamalarında eş seçiminin önemi de yer aldığından gençler bu konuda daha temkinli yaklaşmaktadır.

Yüzüncü Yıl Üniversitesi öğrencileriyle yapılan araştırmada, evlilik tercihlerini belirlerken önemli faktörlerden biri olarak, bireylerin yetiştiği ailenin araştırılması gerektiği düşüncesidir. Popüler kültürün birey merkezli algı oluşturma çabasına rağmen bu kuşak içerisinde eş seçimi sürecinde evlenecek adayın hangi aile çevresinden geldiği, soyunun, sopunun kimlerden olduğu şeklindeki geleneksel aile yapısı kriterleri anlatılarda yer almıştır. Örneğin G7, bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Şimdi ilk önce başladığımız aile nasıl bir aileden yetiştiği, nasıl bir aileden geldi çok fazla etkiliyor. Çünkü siz, ilk terbiyeyi oradan alıyorsunuz.” (G7, Kadın).

Bireyin kişilik yapısının şekillenmesinde okul ve çevreden daha önce aile gelmektedir. Bu sebeple evlenilecek adayın tercih edilmesi sürecinde ilk terbiyeyi aldığı aile kurumu gençlerin dikkatinden kaçmamıştır.

Geleneksel aile ortamında yetişen ve yakın akrabaların aile içerisine müdahale edebildiği kültürel yapı dikkate alındığında, üniversitede okuyan gençlerin bu konudaki duyarlılığı daha iyi anlaşılmaktadır.

Türkiye’de, zorunlu eğitim süresinin 12 yıla çıkarılması, her şehirde üniversitelerin açılması ve iş hayatında kadınların çalışabilmelerine yönelik atılan yasal düzenlemelere bağlı olarak kadınların eğitim düzeylerinin yükselmesi ve buna bağlı olarak iş hayatına atılmaları, zamanla toplumsal kabulü beraberinde getirmiştir.

Özellikle geçmiş yıllarda geleneksel aile yapısı içerisinde kadının rolü daha çok ev merkezliydi ve toplumsal statüsü yaşına ve doğurduğu çocuk sayısına göre şekillenmekteydi. Günümüz şartlarında kadınların iş hayatına dahil olması ve buna bağlı olarak insanlar içerisinde yeni statüler kazanması toplum tarafından olağan karşılanmaktadır. Günümüz Z Kuşağı için bireylerin sosyo-ekonomik statüleri, eğitim düzeyleri eş seçiminde belirleyici olabilmektedir. Benzer eğitim seviyesine sahip bireylerin aday seçiminde birbirini tercih etmek istemeleri buna örnek gösterilebilir. Katılımcılardan G2’nin ifadeleri aşağıda verilmiştir:

“Özellikle kızlar da mesela ben üniversite mezunuysam üniversite mezunu olmayan bir erkek adayı bana alt geliyor. Mesela aynı statüde de olmak isterim. Yani maddiyat bir kriter, görüntü bir kriter, bir kriter eğitim. Gerekirse benden üst olmasını da isterim ama altta olmasını kabul etmeyebilirim.” (G2, Kadın).

Üniversitede okuyan Z Kuşağı katılımcılarının sosyo-demografik bilgilerine bakıldığında, annelerinin babalarına kıyasla daha kısa süre eğitim aldıkları ve birçoğunun ev hanımı olup dışarıda herhangi bir işte çalışmadığı görülmüştür. Geleneksel ailede yetişen gençler, ailelerinden farklı olarak daha iyi yaşam standartlarına sahip bir evliliği, aile yuvasını ve toplumsal statüyü talep etmektedir. Üniversite öğrencileri, evlilik süreçlerinde eş tercihini yaparken toplum içerisinde edinmek istedikleri statü konusunda eşleriyle eşit seviyede olmak istemektedir.

Türkiye’de evliliğin sürdürülebilmesine yönelik evli çiftlerin anlayışlarında, bakış açılarında ve değer yargılarında değişimler yaşanmaktadır. Günümüzde evlilik problemlerinin çözümünde, aile yakınlarından/büyüklerinden yardım alma şeklindeki geleneksel süreçler devam etmekle birlikte bu tür çözüm üretme yöntemlerin eskisi kadar kullanışlı ve etkili olmadığı görülmüştür. Eski geleneksel ve kişisel çabaların yetersiz kaldığı görülmektedir. Eşlerin aralarında yaşanan problemleri aile dışından birileri ile büyük oranda paylaşmadıkları da yapılan araştırmalara yansımıştır.

Evlilik ilişkileri, aile danışmanlığı hizmetleri ve sosyal hizmet merkezleri gibi bu alanda yetkin insanlardan danışmanlık hizmetleri konusunda taleplerin olduğu da görülmektedir. Boşanmaların fertlere yükleyeceği sorumluluklar ve toplumsal yapıda meydana getireceği hasarlar düşünüldüğünde, danışmanlık hizmetlerinin önemi artmaktadır. Bu konuda G9, şunları söylemiştir:

“Bence evliliğin bir ehliyetinin olması lazım. Çünkü herkes evlenmemesi lazım. Bu evlilikten hâsıl olan çocuklarda topluma katılıyor. Aileler kuruluyor. Yani eğer evlenip boşanacaksanız, bu çocuğu niye dünyaya getiriyorsunuz? Bu çocuğun bakımı var, eğitimi var, topluma kazandırılması var. Hepsi çok büyük süreçler, mikro görünüyor ama bayağı makroyu etkiliyor yani o yüzden bence. Evlilik olmadan önce sistematik bir şekilde psikologlar olabilir, işte kişilerin dini inançlarına

göre veyahut da toplumsal bakış açılarına göre bir sistemiği oturup kişi sağlık, işte akıl sağlığı olsun, alışkanlıkları olsun bir çocuğa ne verebilir, bir çocuğun nasıl yetiştirebilir? Bir baba veya tabi anne nasıl olabilir gibi bence bu konuda bir çalışma yapılması lazım ve bu şekilde evlilik olması lazım.” (G9, Erkek).

Evlilik ilişkileri ve aile danışmanlığı konusunda Türkiye’de özellikle son yıllarda toplumsal bir duyarlılık oluşmaya başlamıştır. Daha önceki dönemlerde bu tür danışmanlık hizmetleri alanında bilirkişilerden yapılmak yerine bilgisine ve tecrübesine güvenilen kişilerden ya da dini yetkililerden alınmaktaydı. Günümüzde ise bu alanda eğitim görmüş uzman kişiler tarafından gerekli hizmetler verilmektedir.

Gençlerin evlilik düşüncelerini etkileyen unsurlar arasında toplumdan topluma, şehirden şehre hatta köyden köye değişebilen; kız isteme sürecinden nişanlılığa, nikâh masasından düğün gecesine kadar her aşamada yöresel birçok adet ve gelenek etkili olabilmektedir. Gençler, ekonomik gelir olmadan evliliğin sürdürülebilir olamayacağını belirtmiştir. Zorlaştırılan evlilik, nikâh ve düğün ritüelleri, takıların ve ev eşyalarının zorunlu kılınması, gençlerin evlilik düşüncelerini etkilemektedir. Bunun sonucunda ise gençler evliliklerini bir sonraki yıllara ertelemek durumunda kalmaktadır. G15, bu savı net bir şekilde ortaya koymuştur:

“Zorlaştırılan evlilik şartları ekonomik anlamda gençlerin ilk düşündüğü ilk takıldığı nokta burası. Yani özellikle takılar olsun ya da başka çıkarılan masraflar noktasında gençler evliliği ertelemek zorunda kalıyor.” (G15, Erkek).

Zorlaştırılan evliliklerin ve takı masraflarının ağır yükü gençlerin evlilik düşüncelerini etkilemektedir. Bu konuda DGAB’nde bazı aşiret düğünlerinde takıların fazlalığı ulusal kanallara haber konusu olabilmektedir. Yine Türkiye’nin aynı bölgelerinde gençlerin evliliklerini kolaylaştırmak adına farklı aşiretlerce çözümler üretilmiştir. Bu çözümler arasında erkek tarafından alınacak başlık parasının kaldırılması, gelin adayına takılacak altınların miktarının azaltılması ya da düğünlerin daha sade törenlerle yapılması gibi kararlar bulunmaktadır.

Gençlerin evliliğe adım atmaları sürecinde önemli bir aşama olarak gördükleri konu da evlilik yaşıdır. Geleneksel aile yapısında, erkeklerin evlenme yaşı daha çok askerlik dönüşüken (yirmili yaşların başı) kızlarda ise evlilik yaşı, daha çok yirmi yaşın altındadır. Köyden kentlere doğru yaşanan yoğun göçlerin ardından geçiş aşaması yaşayan aileler içerisinde büyüyen Z Kuşağı, 25 yaşından sonra yapılacak evlilikleri ideal evlilik yaşı olarak kabul etmektedir. Evlilik yaşı ile ilgili gençlerin düşüncelerine daha önceki sayfalarda yer verilmiştir.

3.5. Araştırmaya Katılan Z Kuşağının Evliliğe Yaklaşımında, Sosyal Medyanın ve Sanal Mecraların Etkisi

Gençlerin evlilik beklentilerinin şekillenmesinde ebeveynlerin etkisinin olduğu bilinmektedir. Özellikle 1950’lerden sonra görüntülü yayınların dünya genelinde yaygınlaşmasıyla birlikte kitle iletişim araçları, gençlerin evlilik süreçlerine etki etmeye başlamıştır.

Özellikle 2004’ten sonra web 2.0 ile birlikte veri paylaşımları, tüm kullanıcılar arasında gerçekleşmeye başlamıştır. Böylelikle küresel düzlemde tek yönlü iletişimden çok yönlü iletişime geçilmiştir. İnsanlar kendi yaşam deneyimlerini, kültür ve inançlarını, arkadaşlık ilişkilerini, evlilik süreci ile ilgili merak ettikleri konuları interaktif bir şekilde diğer kullanıcılarla paylaşabilmiştir. Sanal ortamlarda, tutkular ile mantık arasındaki denge değişerek tutkudan yana doğru kaymaktadır. Bu bakımdan sanal ortamlar, ciddi bir evlilik için yanıtıcı ortam oluşturabilmektedir. Üniversitede okuyan gençler, evliliğe ve aile ilişkilerine yönelik sosyal medya ve sanal mecralarda yapılan paylaşımların gerçek hayatta yaşanan evlilik ve aile ilişkilerini yansıtmadığını ifade etmiştir. Gençler evlilik ile ilgili karelerin abartılı ve kusursuz gibi gösterildiğini belirtmiştir. Örneğin G1 ve G2 şunları söylemiştir:

“Sosyal medyaya bakınca gerçekten çok süs var. Şatafat böyle bir şaşalı bir gösteriş, ağır basıyor. Yani gördüğüm bütün evlilik videoları olsun evlilik ile ilgili yorumlar olsun böyle çok özendirilmeye çalışıyor. Yani çok mükemmel bir ortam sunuluyor sana. Hiç bir şeyden kaçınılmamış, bütün imkânlar zorlanmış, çok şaşalı bir hayat sunuluyor. Ama gerçekten biraz uzak, herkes o şartlarda evlenmeyebiliyor. Yani herkesin şartı bir değil. O

yüzden bu konuda insanların beklentisini biraz yüksek tutuyor.” (G1, Kadın).

“Sosyal medya her alanda zaten güzellikleri gösteren bir platform. Bir şeyin kötüsünü pek göstermez. Her şeyin gözünü boyar önce, sosyal medyanın evliliğin zorluklarını gösterdiği paylaşımlarıyla hiç karşılaşmadım, sürekli göz boyuyor.” (G2, Kadın).

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte özellikle popüler kültürün daha çok insana ulaşması sağlanmıştır. Kitle iletişim araçları bu derecede yaygın ve çok yönlü değilken ailelerin yerleşik kültürlerine daha çok sahip çıktıkları bilinmektedir. Sanal mecraların, kitleleri etkisine almasıyla birlikte insanların, yerleşik kültürlerinde yozlaşma yaşanmıştır. Bireyler, çözünen ve bozulan kültürel yapıları içerisinde bilinçsizce, tüketim kültürünün hedef kitlesi haline gelmiştir.

Batı’da sanayileşme ve modernleşmeyle beraber kentin kültürü olarak kabul ettirmeye çalışılan popüler kültür, kent insanının, yorgunluklarını unutturmaya dönük yapısıyla gündelik hayatın kültürü olarak tanımlanmıştır. Fertlerin yaşamında etkin olan inançların ve kültürlerin yerini, kitle iletişim araçlarının yönlendirdiği ve hedonizmin ağır bastığı popüler kültür unsurları almıştır. Popüler kültürün, aşkı/evliliği basitleştirmesi ve albenili göstermesi gençler tarafından gerçekçi karşılanmamıştır. Gençler, günlük hayat içerisinde evliliğin ve kurulacak aile yuvasının sorumluluk yüklediğini bildiğinden evliliği geciktirme yoluna gidebilmektedir. G5, bu durumu somut biçimde anlatmıştır:

“Popüler kültürde ikili ilişkilerin çok da sağlıklı geliştirilmemesi ile ilgili ilişkisi var yani. Biz şu an insanları birbirlerine bağlayan yegâne şeyin ne yazık ki böyle ya cinsellikle ya da anlık hazlarla oluşabileceğini düşünüyoruz. Ama aslında iki insanda iletişimi belirleyen şey, ortak paydada buluştukları noktalardır... Bir de evliliğin yükümlülüğü dediğim gibi çok ağır geliyor. Gençlerin gözünde. Bu yüzden bence çok da sıcak bakmıyorlar ve maddi imkânlar, evlilik yükümlülükleri, gençleri geriyor evlilik konusunda.” (G5, Kadın).

Popüler kültür, kitle iletişim araçlarını etkili şekilde kullanmaktadır. Tüketim odaklı piyasanın özellikle kadını “*cinsel obje*” mesafesine indirgeyip tüketilen varlığa dönüştürme çabası, evlilik olgusunu bilinen çerçeveden çıkarıp farklı mecralara kaymasına sebep olmaktadır. Her iki cinsiyetin kendi özgü sahip olduğu özellikler üzerinden aile yuvasına dönük evlilik ilişkileri, haz ve cinsellik merkezli cinsiyet algısına dönüşmektedir. Bireyler, evliliğin ve ailenin gerekliliği üzerine oluşturulan toplumsal algıdan uzaklaşarak cinsel hazlarını tatmin edebildiği ilişkilere dönük yaşam tarzlarını tercih edebilmektedir. Üniversitede okuyan Gençler, evliliğe ve aileye yuvasına karşı beklenen tutumları sergileme konusunda zorlanmaktadır.

Sanal platformlar içerisinde gençlerin kullandıkları instagram, twiter, facebook, whatshap, tiktok tanışma ve evlilik bloglarından paylaşılan daha çok görsel paylaşımlar, gençlerin ilgilerini daha çok dış görünürlüğe toplamaktadır. “*Düşünüyorum o halde varım*” cümlesi görselliğin ön planda olduğu günümüz dünyasında gençler arasında, “*Görünüyorum o halde varım*” şeklinde karşılık bulmaktadır.

Sosyal medya ve diğer sanal mecralar üzerinden sembolleştirilen kadın ve erkek algılarında fiziksel güzellik / yakışıklılık ön plana çıkarılmaktadır. Sağlıklı beden algısı, erkeğin boylu poslu ve kaslı oluşu, kadınların kilolarının ideal ölçüler çerçevesinde olması gibi popüler kültür tarafından oluşturulan beklentiler, gençlerin evlilik tercihlerini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. G2 ve G14, sosyal medyanın evlilik düşüncelerini ne kadar etkilediğine dair sorulan soruyu şu şekilde cevaplamıştır:

“Mesela ilk başta tipe bakıyoruz. Yani dış görünüşün güzel olmasına bakıyoruz.” (G2, Kadın).

“Şimdi birçok sosyal medya mecralarına baktığım zaman reelsler paylaşıyor, videolar paylaşıyor. Tiktakta çok mutluymuş gibi lanse ediliyor.” (G14, Kadın).

Kitle iletişim araçlarından biri de televizyondur. Televizyonda her hafta yayınlanan programların izleyicisi kitlesi oldukça fazladır. Türkiye’de ulusal televizyon kanallarının birçoğunda izdivaç programları düzenlenmiştir. Bu

programlar, yoğun izleyici kitlesi tarafından takip edilmekle birlikte toplumun ahlaki yapısına ve aile kurallarına uymadığı, karı ve koca rollerinde istenmeyen durumları meşrulaştırdığı şeklinde şikâyetler de almıştır.

Gençler, bu tür programlara özenilerek yapılan evliliklerin ve kurulan aile ilişkilerinin yeni sorunları ve çatışmaları beraberinde getirdiğini belirterek bu tür yayınları sağlıklı bulmadıkları görülmüştür. G8, bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“... Evlilik kurumunu bitirme aşamasında, çünkü örneğin fakir bir aile var, bir şey görüyor, kocasından bunu istiyor. Kocasını bunu yerine getiremez ya da ne oluyor? Aile şiddeti oluyor, ailede huzursuzluk oluyor. Yani boşanmaya neden oluyor.” (G8, Erkek).

Çiftler arasında yaşanan boşanma sebeplerinin en başında şiddetli geçimsizlik gelmektedir. Şiddetli geçimsizliğe sebep olan etkenlerin en önemlisi ise ailenin ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterli gelire sahip olamayıdır. Türkiye’de, televizyon kanallarında yayınlanan izdivaç programları toplumun evliliğe dair tutumlarını etkilemiştir. Toplum benzer şekilde etkileyen diğer bir televizyon programı da dönem dönem reyting rekorları kıran pembe dizilerin yayınlanmasıdır.

Yerli ve yabancı diziler, Türkiye’de toplumun önemli bir kesimince düzenli olarak takip edilmiştir. Haftalık olarak takip edilen diziler gençlerin evlilik olgusuna yaklaşımlarına etki edebilmektedir. Romantik ve pembe dizilerin yayınlandığı televizyon programlarını yoğun olarak izleyen bireylerin evlilik hakkında daha çok hayal kurmaya eğilimli oldukları bilinmektedir. Dolayısıyla evliliklere daha çok anlam yükledikleri ve daha tutkulu yaklaşıtlarına dair yapılan araştırmalarda bulgular mevcuttur. Bu dizilerin yayınlanması gerektiğini düşünen G10, şunları ifade etmiştir:

“Tozpembe kareler genelde hayatta bir beklenti, o da ulaşılamaz bir hedeftir, o ulaşılamaz hedef, yani bir idea oluşturur. Tozpembe kareler bence gerekli.” (G10, Erkek).

Popüler kültürün etkisinde kalan gençler, evlilik ilişkilerine dair oluşturulan dizilerin günümüz dünyasında bir boşluğu doldurduğunu ifade etmektedir. Gençlerin

evlilik planlamaları yapmaları ve aile yuvası kurmaları için öncelikle bir hedeflerinin olması gerektiğini dile getirerek pembe dizilerin işlevsel olduğunu savunmuştur.

Dizi filmler içerisinde aşk, evlilik, iş ve aile hayatı gibi konular işlenmekle beraber tutku, ihtiras, aldatma ve entrikalarda yer alabilmektedir. Gençler bu tür mecralarda, gerçek hayatta çok da yaşanmayan durumların yaşanıyor gibi gösterilmesinin, toplumun geneli tarafından kabullenilmeyen davranışların, normalleştirilmesinin aile yuvasını tehdit ettiğini vurgulamıştır. Bu konuda G15, düşüncelerini net bir şekilde yansıtmıştır:

“Türk dizilerinde yapılan aldatma olsun, aile kavramı, sanki çok önemsizmiş gibi veriliyor. Bireylerin hemen boşanıyor olmaları, bunu hem oyuncuların kendi filmlerindeki hem de gerçek hayatlarındaki bu tutumları, insanlar üzerinde büyük olumsuzluklar bıraktığını düşünüyorum... Bir kadının kendi kocasının aldatmasının o kadar da büyük bir şey olmaması gibi. Sanki bunlar çok normal hayattanmış gibi gösterilmesi insanlara bunu öğretiyor. Bu da bu noktada aile kavramına vurulan büyük bir balta.”(G15, Erkek).

Araştırmaya katılan gençlerden bazıları, kitle iletişim araçları üzerinden yapılan yayınlar konusunda edilgen tavırlar sergilemek yerine eleştirel yaklaşımları ortaya koymaları dikkat çekicidir. Bu yönüyle Z Kuşağı’nın, geleneksel aile yapısında önemli yeri olan dini ve kültürel değerleri korudukları görülmektedir.

Türkiye’de, evlilik yapmayı düşünenlerin büyük çoğunluğunun sosyal mecralar üzerinden bir evlilik yapmaktansa yüz yüze görüşerek evlilik yapmak istedikleri bilinmektedir. Evlenen çiftler arasında evlilik süreçlerini sosyal mecralar üzerinden başlatıp yüz yüze görüşerek devam ettirenler de bulunmaktadır.

Gençler, aile içi sorunların sadece sanal mecralar üzerinden kurulan evliliklerde ortaya çıkmadığını, yüz yüze görüşmeler sonucunda yapılan evliliklerde de problemlerin yaşanabildiğini söylemiştir. Katılımcılardan G11, evlilik süreci ve aile yaşamı ile ilgili sosyal medya üzerinden iletişim kurulmasının, iletişimin ve ulaşımın hızlı bir şekilde yaşandığı dünyada mantıklı ve mümkün olabileceğini ifade etmiştir:

“Şimdi ben partnerim benim sosyal medya üzerinden tanıştığım birisi. Çok sağlıklı ve güvenilir değil, gerçekten değil ama imkânsız da değil, insanın birbirlerini anlamaları ve ilerletebilmeleri ile ilgili bir durum. Yan yana olsak da aynı, sosyal medya üzerinden olsak da aynı. Yan yana olabilmek gibi değil, fakat yan yana gelemediğimiz için zamanı sadece kendimizi tanımaya adadığımızdan dolayı artık kendimizi tamamen tanımış hale geliyoruz. Tek sorun mesafeleri aşmak oluyor. Aslında tek sorun buluşalım, görüşelim artık. Şeklinde oluyor bence... Birisi birisiyle evlenirken bizim küçük şehirlerde her yerde soruştururlar, tanırırlar o çocuğu öyle ama aile içine girdiğin zaman hiçbir şey aynı olmuyor. Yani aslında bir insanı evinde tanıyacaksın derler ya bunu düşünüyorum. Yani ne kadar sanal da olsa yan yanayken de olsa insanı bir araya geldiğinde tanıyorsunuz. O yüzden ikisi konusunda da pek bir yorum yapamıyorum.”
(G11, Kadın).

Üniversitede okuyan Z Kuşağı'nın sosyal medya ve sanal mecralar üzerinden evliliğe bakış açıları konusunda homojen bir durumun olmadığı görülmüştür. Gençlerin önemli bir kısmı televizyonlarda yayınlanan ve sanal mecralarda yürütülen evlilik ilişkilerini sağlıklı bulmamaktadır. Bununla birlikte Z gençliği bu araçlar üzerinden yapılan paylaşımları takip etmektedir.

3.6. Araştırmaya Katılan Z Kuşağının Boşanma Olgusuna Yaklaşımı

Boşanma, evlilik sürecinde beklentilerini karşılayamayan eşlerin yasal yollar aracılığıyla evlilik kurumunu sona erdirmesidir. Boşanmalar, genel olarak toplumlarda sosyal bir problem olarak değerlendirilmiştir. Boşanmaların artmasıyla ailenin kurumunun zarar göreceği ve daha kırılgan hale geleceğine yönelik yaklaşımlar bulunmaktadır. Aile kurumu, ne kadar güçlü ise geleceğe daha sağlıklı ve bilinçli nesillerle yürüneceği kabul edilmektedir.

Evlilik bağının eşler hayattayken sona erdirilmesini sağlayan boşanma kurumu, Türkiye’de geleneksel aile yaşamının hâkim olduğu toplumsal yapılarda ayıplanana bir süreç olarak değerlendirilmiştir. Dini değerler içerisinde yer alan; *“Allah'ın helal kıldıkları arasında en sevmediği şey boşanmadır.”* Şeklinde ifade edildiği üzere

toplumca meşru sayılan fakat gerçekleşmesi hoş karşılanmayan bir olgu olarak kabul edilmiştir. Farklı dönemlerde ve ülkelerde boşanma olgusuna yaklaşım ve uygulamalar değişiklik gösterebilmiştir. Her toplumun ihtiyacı doğrultusunda kurallar koyulmuştur. Eski Roma'da boşanma sebepleri yasal olarak düzenlenmemiştir.

Evlilik öncesinde birbirlerine çok değer veren insanların, aile yuvasını kurduktan sonra kendi aralarında sorunlar yaşamaları ve sonrasında boşanmalara kadar gidebilmeleri, üniversitede okuyan gençlerin zihinlerinde, birçok soru işareti bırakmıştır. Bu konuda G1 ve G9 şu anlatılarda bulunmuştur:

“Yani çok ama çok titiz davranmam gerekiyor. Yani hayatıma alacağım kişiyi gerçekten çok özenle bulmam gerekiyor yani. Hemen güvenmemem gerekiyor ve hani derler ya belli bir sınavlara tabi tutmak gerek. Kendimce o konularda test etmem gerektiğini düşünüyorum... Bu beni tedirgin ediyor. Çok inandığın bir şeye sonradan inanmıyorsun ve ayrılmak istiyorsun.” (G1, Kadın).

“Birçoğumuz, akrabamız veyahut da tanıdıklarımız eş, dost, çevreden de bu şekilde duyuyoruz. Tabii ki insanı geriyor böyle şeyler. Çünkü benim de başıma gelebilir diyebilirsiniz, tedirgin ediyor.” (G9, Erkek).

Boşanma nedenlerinin en başında *şiddetli geçimsizlikler* gelmektedir. Saha araştırmasına katılan gençlerin önemli bir kısmı, evlilik ile ilgili planlamalar yaparken boşanma artışlarının hızlı şekilde gerçekleşmesini tedirginlikle karşılamakta ve evlilik süreçlerini biraz daha geciktirmeleri gerektiğini düşünmektedir.

Genel olarak Türkiye’de özellikle de DGAB’nde yaşayan topluluklara bakıldığında geleneksel yaşam tarzının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu aile yapıları içerisinde gerçekleşen boşanma süreçlerine ve sonrasına bakıldığında kadınların erkeklere oranla daha çok zarar gördüğü ve dezavantajlı konuma düştükleri görülmektedir.

Son yıllara doğru, kadınların aktif iş hayatına atılarak ekonomik bağımsızlığına kavuşması, kadın haklarına yönelik hukuki düzenlemeler, geleneklerin aşınması,

insanların daha ferdiyetçi ve bağımsız düşünmeleri gibi çeşitli nedenler, boşanmaların artmasına sebep olan etkenler arasında yer almıştır. Bu durumu G4, şöyle ifade etmiştir:

“Ben yine ekonominin, aslında biraz daha kadının özgür olmasından dolayı veya anayasanın daha çok kadın haklarını savunmasından dolayı kadına bir özgüvenin geldiğini düşünüyorum ve hani sorun olduğunda biraz kadınlarda da suç buluyorum, erkeklerde de suç buluyorum. Aman be artık benim sana ihtiyacım yok, boşanırım. Sen olmasan başka biri olur çabasında olan yeni insanlar görüyorum.” (G4, Kadın).

Geleneksel aile yapısında az görülen boşanma olgusu, kent yaşamına bağlı olarak tercih edilen modern aile yapısında daha fazla görülmeye başlamıştır. Toplum içerisinde dezavantajlı duruma düşen bireyler, geleneksel ailede görülen güçlü aile bağlarının koruyucu kalkanı içerisinde hayatlarını sürdürme imkânı bulmuştur. Fakat modern topluma geçiş sürecinde aile yapısına dair yapılan yeni düzenlemeler toplumsal işleyişi etkilemiştir. Bir takım yasal değişiklikler yapılarak dezavantajlı duruma düşen bireyler; sosyal, hukuksal ve ekonomik olarak desteklenmiştir. Dolayısıyla toplum içerisinde akrabalık bağları zayıflarken bireysel yaşam ön plana çıkmaya başlamıştır.

Toplumsal yapı içerisinde bireysel yaşamı tercih eden gençler, tüketim merkezli abartılı ürünlerin ya da durumların etkisine kapılmaktadır. Dolayısıyla bireylerin aidiyet duygusunu geliştirebileceği alanlar daralmaktadır. Zaman içerisinde iş hayatı, aile hayatı gibi temel sorumluluklar gerektiren olgular ile karşılaşmaya başlayan gençler, uyum sağlamada zorlanmaktadır. Yapılan evlilikler sonrasında, ailenin yükünü taşıyamayan fertler, sorumluluktan kaçma güdüsüyle boşanma sürecine gidebilmektedir. Katılımcı G9’un ifadeleri şu şekildedir:

“Ya evlenen kişiler niye evlendiklerini bilmiyorlar ya da umduklarını bulamıyorlar diyeyim. Bir de modern dünyanın getirmiş olduğu tüketim toplumu var. Doyumsuz maalesef doyumsuzlaşıyoruz gün geçtikçe. Ondan dolayı insanlarda daha iyisi olabilir diye düşünüyorlar veyahut da sorumluluk istemiyorlar. Sorumluluktan kaçıyorlar. Böyle şeylerle de

karşılaştınca yüz yüze gelince de bir parça boşanmayı kurtulma olarak görüyorlar. Öyle yani ya da gayrimeşru hayatlarda olabilir. Yani eşini bırakıp başka kişilerle hani herhangi bir sorumluluğa girmeden oturup kalkma isteği de olabiliyor.” (G9, Erkek).

Bireysel özgürlüklerine önem veren Z Kuşağı, sürekli bilgi akışına maruz kaldığından günlük yaşamları içerisinde duyguları çabuk değişebilmekte ve duygu durum bozukluklarına varan hastalıklara yakalanabilmektedir. Gençler, duygularındaki anlık değişimler sonucu, aldıkları kararları kısa sürede revize edebilmektedir.

Değişen dünya ile birlikte, gençlerde bu süreçten payını almaktadır. Gençlerin, boşanma olgusunu, geleneksel yaklaşım yerine *evlilik yürümüyorsa bir yerde bırakılmalı*, tarzında, mantıksal yaklaşımlar sergiledikleri de görüşmelere yansımıştır. Toplum tarafından evliliklerin normal karşılanması kadar boşanmaların da olağan karşılanması gerektiği konusunda yaklaşımlar ileri sürülmüştür.

Üniversite okuyan gençler, evliliğe olumlu baktıklarını, her iki bireyin anlaşarak evlilik yaptıktan sonra zaman içerisinde anlaşmazlık yaşayabileceklerini belirtmişlerdir. Gençler, evlilik yürümüyorsa ayrılmaya gitmenin de farkındalık olduğunu açıklamıştır. Bireyler arasında, medeni şekilde boşanmaların gerçekleşebiliyor olmasının, evliliği korkutucu olarak görmenin önüne geçtiğini, anlatılarında yer vermişlerdir. Örneğin katılımcılardan G10, bu durumu net bir şekilde şöyle aktarmıştır:

“Aslında ben boşanmayı da bir hak olarak gördüğüm için yürütemediğim bir ilişkiyi devam ettirmektense ve ailemde istemediğim kişiler ile yaşamaktansa boşanmanın bir gereklilik olduğunu ve bunun yapılmasının doğru olduğunu düşünüyorum. Boşanma, bana özgürlüğü hatırlatıyor. Onun için evlenmeye daha çok teşvik ediyor. Çünkü boşanabilirim, hayatımı sonradan da ayırabilirim.” (G10, Erkek).

Z neslinin boşanma olgusuna, ebeveynleri olan Bebek Patlaması, X ve Y kuşaklarından farklı baktığı ifadelere yansımıştır. Bu bağlamda sosyolojik değerlendirme yapıldığında, küresel boyutta meydana gelen teknolojik gelişmelerin sosyal değişimlere kapı araladığı görülmüştür. Özellikle evlilik, aile, boşanma gibi olgulara dair gençlerin tutumlarında belirgin değişiklikler görülmeye başlanmıştır.

3.7. Araştırmaya Katılan Z Kuşağının Flört ve Birlikte Yaşam Tarzına Yaklaşımı

Modernite, tüketim üzerinden toplumsal değerleri şekillendirmekte dolayısıyla bu kurguya engel teşkil edebilecek dini, kültürel ya da diğer toplumsal değerlerin koyduğu sınırları aşındırmaktadır. Bireysel özgürlükleri ön planda tutacak şekilde yeni ürün ve tarzlarını topluma kazandırmaya çalışmaktadır. Bu süreçte özellikle aile kurumu ve ön adımı olan evlilik olgusunun toplum içerisinde taşıdığı değer, kutsiyet ve mahremiyet ölçülerini de yıpratmaya başlamıştır. Aile toplum üzerindeki derin ve kalıcı görünümünden arınarak aleni ve geçici bir kamusal olgu seviyesine indirgenmiştir.

Evlilik olgusunun ve aile kurumunun, milyonların önünde mahremiyet sınırları korunmadan görselleştirilmesi aile yapısına dönük endişeleri de beraberinde getirmiştir. Milyonlarca izleyici karşısında eş seçiminin yapılması ve ilk flört halleri bilinen toplumsal kabulleri sorgulatır hale getirmiştir.

Bunun yanı sıra ev içerisinde ve kameralar önünde evli olmayan insanların birlikte yaşayabileceklerine dair programlar, televizyon kanallarında izleyicisi ile buluşmuştur. Giddens'ın "Mahremiyetin Dönüşümü" dediği durum, küresel düzlemde mahremiyet ilişkilerine yönelik normları yıpratmıştır.

Avrupa'da evlilik dışı birlikte yaşam tarzı, Türkiye'de de yaşanmaya başlamıştır. Aralarında hem resmi nikâh hem de geleneksel aile yaşamında yeri olan dini nikâh akdi bulunmayan bireylerin bir arada yaşadıkları görülmeye başlamıştır. Bu gelişmeler "Aile" kurumunun günümüz şartlarına göre yeniden konumlandırılması gerektiğine dair düşünceleri ortaya koymaktadır.

Daha çok geleneksel aile yapısına sahip YYÜ'nde okuyan Z Kuşağı gençleriyle yapılan çalışmada gençlerin flört ve birlikte yaşam konusundaki tutumları

araştırılmıştır. Katılımcı gençler, bazı ölçüler korunmak şartıyla flörtün olması gerektiği şeklinde anlatılarda bulunmuştur. Bu durumu G4, şöyle ifade etmiştir:

“Flört yani çok fazla özeline almayacak şekilde flört bence kişiyi tanımak, karşıdaki kişiyi tanıma süreci benim için.” (G4, Kadın).

Araştırmaya katılan gençler arasında flört ve birlikte yaşam konusunda daha çok dini inanç ve geleneksel kültürün etkisi görülmüştür. Gençler flörte, bazı ölçüler korunmakla birlikte olumlu bakarken birlikte yaşam tarzının, insanların yaşam tercihleri arasında var olabileceğini yalnız kendileri için böyle bir yaşam şeklinin geçerli olmayacağını ifade etmişlerdir.

Özellikle birlikte yaşam konusunda gençlerin, dini ve toplumsal değerleri büyük ölçüde dikkate aldıkları görülmüştür. Bu bağlamda modernite kaynaklı alternatif yaşam şekilleri, toplumun var olan değerlerini yozlaştırmaya başlamış fakat tamamen ortadan kaldıramamıştır. Flört ve birlikte yaşam konusunda G5 ve G6, şu ifadelerde bulunmuştur:

"Birlikte yaşama konusunda çok sıcak baktığımı söyleyemeyeceğim. Çünkü ben açıkçası her şeyin bu kadar ulaşılabilir olması, o şeyi işlevsiz ve değersiz kılıyormuş gibi geliyor... O yüzden açıkçası çok da sıcak bakmıyorum." (G5, Kadın).

“Şimdi flört tamamen İslamiyet’te haram bir şeydir işte nikâh olmadan, dini nikâh olmadan kalkıp el ele yüz yüze işte dolaşmak vesaire konuşmak tamamen haram olan bir şey.” (G6, Erkek).

Türkiye’de yaşayan insanlar, geleneksel aile yapısından modern aile yapısına doğru evrilmeye başlayan bir süreci yaşamaktadır. Bu sebeple tamamen gelenekselci ya da tamamen modern aile denilememektedir. Türkiye’deki aile yapılarına “**Geçiş Ailesi**” de denilmektedir.

Halk arasında, kent yaşamına geçildiği halde kırsal yaşam tarzı örf ve adetlerin hala yaygın olduğu bilinmektedir. Geçiş ailesi pozisyonunda olan DGAB’nde yaşayan

insanlar birlikte yaşam tarzına olumlu bakmamaktadır. Buna paralel bir görüş olarak G12, toplumun bu tür yaşam tarzına hala hazır olmadığını şöyle dile getirmektedir:

“Birlikte yaşam biraz zor olur muhtemelen bizim toplumumuz için açıkçası Doğu Anadolu’da biraz mesela nikâhsız birisiyle yaşamak aslında insanlar için biraz şey, böyle kötü bir şey aslında böyle pek yaşayamazsınız ki bir arkadaşınıza bile gidemezsiniz o gibi bir durumda.”
(G12, Erkek).

Yüzüncü Yıl Üniversitesi’nde okuyan Z Kuşağı gençliği modernitenin getirdiği yeni yaşam koşullarının gerektirdiklerinin farkında oldukları görülmektedir. Bununla birlikte yetiştikleri aile ortamı, yaşadıkları toplumsal yapı ve çevresel koşullardan kaynaklı yaşam şekilleri, gençlerin düşüncelerini dolayısıyla hayata bakış açılarını etkilediği görülmüştür. Gençler gerçekleşen hızlı değişimlerin bazılarını olumlu bakarken bazılarını ise mesafeli yaklaşmaktadır.

4. SONUÇ

14. yüzyılda sosyolog İbn-i Haldun'a atfedilen "Çocuklar, sözlerinizi değil; ayak izlerinizi takip eder." Sözü geleneksel ailenin, kuşaklar arası döngüsünü ifade ederken 20. yy.da tarihçi Marc Bloch'un "İnsanlar babalarından çok, yaşadıkları çağa benzerler." İfadesi toplumsal değişimlerin, kuşakların şekillenmesinde yarattığı etkiyi gözlemlemek adına önemli çıkarımları barındırmaktadır.

Üniversitede okuyan Z Kuşağı nesli, içinde yaşadığı çağın yoğun bilgi akışına maruz kalmıştır. Bu bağlamda, evlilik olgusu ve aile yapısı konusunda kendisinden önceki kuşaklardan devam edegelen geleneksel değerlerin izlerini taşımakla birlikte modernitenin sunduğu alternatif yaşam şekillerinin etkisinde kaldıkları görülmüştür.

Üniversitede okuyan gençlere göre aile, günümüzde önemli bir yapı olma özelliğini hala korumaktadır. Gençler, aile kurumunu gerek insanların gerekse toplumların varlıklarını sağlıklı ve güvenli bir şekilde devam ettirebilmeleri için gerekli görmektedir. Ailenin gerekliliğine inanılmakla birlikte modernitenin yarattığı değişimle birlikte ailenin asıl işlevini yitirdiğini ve dağılma sürecine girdiğini düşündükleri de görülmüştür. Aile kurumunun kutsal olduğuna dair geleneksel görüş, katılımcı gençlerin birçoğu tarafından desteklenmekle birlikte, bu yapının kutsal olarak değerlendirilmesini kabul etmeyen gençlerin olduğu da görülmüştür.

Aile yapılarının, geleneksel aileden modern aileye doğru dönüşümü bir anda gerçekleşmemektedir. Sosyolojik olarak toplumların değişim ve dönüşümleri zaman almaktadır. Örneğin, Türkiye'de kentlerin apartman dairelerinde yaşayan ailelerde geniş aile modeline benzer şekilde nine, dede, hala gibi yakın akrabaların yaşadığı görülmektedir. Buna ek olarak kentlerde yaşayan ailelerde, akrabalar arası bağların güçlü olduğu ve ziyaretleşmelerin sıklığını koruduğu bilinmektedir. Diğer taraftan köylerde yaşayan ailelerin önceki yıllara göre daha az sayıda çocuklara sahip oldukları görülmektedir. Bu bağlamda aile yapılarını ya tamamen geleneksel aile yapısı ya da tamamen modern aile yapısı diyebileceğimiz bir yere oturtmak mümkün görünmemektedir. Sonuç olarak, Türkiye'de yaşayan toplulukların, geleneksel aile yapısından modern aile yapısına doğru evrilmeye başlayan geçiş ailesi sürecinde oldukları görülmüştür.

Yapılan araştırmada üniversitede okuyan z neslinin, geleneksel aile yapısını tamamen terk etmeden, modern aile yapısına sahip olmak istedikleri görölmüştür. Saha çalışması sonucunda, gençlerin evlilik olgusuna ve aile kurumuna yönelik tutumlarındaki değişim ve beklentilerinin yönü, geleneksel aile yapısından modern aile yapısına doğru bir örüntüyü takip ettiği görölmüştür. Nitekim Görüşmeye katılan üniversite öğrencisi gençlerin çok kardeşli aileye sahip olmakla birlikte kendi aile yapılarını büyük ölçüde modern aile olarak tanımlamaları, katılımcı gençlerin içinde yaşadıkları ile olmak istedikleri aile yapısı arasındaki farklılığı yansıtmıştır.

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde araştırmaya katılan Z Kuşağı gençlerinin, benzer sosyal yapılara sahip oldukları ve geleneksel aile yapılarından geldikleri görölmüştür. Çok kardeşli aileye sahip olan gençlerin; eğitim seviyesi, mesleki statüsü ve aylık geliri düşük aile ortamlarında yaşadıkları görölmüştür. Ayrıca eğitim imkânlarından yararlanma ile meslek edinme konusunda kadınların erkeklere göre dezavantajlı konumda oldukları verilere yansımıştır.

Dünyanın birçok ülkesinde seküler yaşamın, insanların hem düşüncelerinde hem de tüketim alışkanlıklarında yer edindiği görölmektedir. Modern kent yaşamı ile birlikte dini kaynaklı inanç ve ritüellerin alanı daraltılmış, günlük hayatın akışı içerisindeki görünürlüğü kısıtlanmıştır. Bu tür teknolojik gelişmelerin, hızlı ve çok yönlü yayılım gösterdiği süreçte Z Kuşağı gençlerinin inançlarını korumaya ve devam ettirmeye çalıştıkları görölmektedir. Üniversitede okuyan katılımcı gençlerden bazıları aile yuvasını, dini inançlarını referans alarak kurmak istemiştir.

Z Kuşağı toplumsal değerler içerisinde yer alan insan odaklı yaklaşım çerçevesinde; sevgi, saygı, sadakat, güven, anlayış, denklik, düşünce özgürlüğü, iletişim, gösterişten uzak yaşam gibi değerlerin aile kurumunun temelinde olması gerektiğini belirtmiştir.

Araştırmaya katılan gençler, dijital dünyadan birçok şeyi öğrenebilme imkânı bulsa da insan olma ve sosyalleşme sürecinin başlangıcı olarak aile kurumunu gerekli görmektedir. Z Kuşağı, sanal dünya içerisinde sosyal ilişkiler geliştirse de geleneksel aile içerisinde yaşadıkları yüz yüze ilişkilerin devam etmesi gerektiğini düşünmektedir.

Üniversitede okuyan Z Kuşağı, geleneksel aile yapısında var olan ataerkil aileyi ideal bir aile modeli olarak görmemektedir. Gençler aile içerisinde otoriter bir baba rolü yerine herkesin söz hakkının olacağı ve rasyonel aklın işleyeceği demokratik aile modelini arzu ettikleri görülmektedir.

Bebek Patlaması, X ve Y kuşağının çocukları olan üniversite öğrencileri, kuşaklar arası çatışmayı geniş aile içerisinde daha fazla yaşamaktadır. Gençler için kuşak çatışması, sadece anne ve baba ile sınırlı kalmamakta nine, dede, hala, amca gibi diğer aile mensuplarıyla da yaşanabilmektedir. Bu durumun gençleri oldukça kaygılandığı görülmüştür. Aile içerisinde kuşaklar arasında yaşanan bakış açılarındaki ve yaşam tercihlerindeki farklılıklar, gençleri çıkmaza sokmaktadır. Gençlerin yaşadıkları aile içi sorunlar toplumsal bir olgu haline gelmiştir. Yaşanan kuşak çatışmalarında kadınlar, erkeklere göre daha fazla aile içi baskılara maruz kalmaktadır. Nitekim kadın katılımcılara göre aile, yaşanan çatışma ve baskılar sonucu sıcak bir yuva olmaktan öte bir an önce uzaklaşılması gereken mekânlar olarak değerlendirilmiştir.

Üniversitede okuyan Z Kuşağı, aldıkları eğitimler, sosyal medyadan öğrendikleri ve etkisinde kaldıkları diğer edinim ve deneyimler sonucunda, günümüzün ekonomik ve sosyal koşulları gereği geçerli aile yapısının çekirdek aile olabileceği şeklinde yaklaşımlarının olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmalarda gençlerin, erken yaşta evlilikleri tercih etmedikleri ve otuzlu yaşlara doğru sorumluluk almaları gerektiğini düşündükleri görülmektedir. Z Kuşağı, popüler kültürün yarattığı tüketim toplumunun önemli hedef kitlesi içerisinde yer almaktadır. Konfor alanını kaybetmeden eğitim ve meslek hayatını sürdürmek isteyen gençlerin, erken yaşlarda aile yuvasının sorumluluğunu taşımaktan kaçındıkları ortaya çıkmıştır.

Gençler, eş tercihi sürecinde görücü usulü görüşmeler yoluyla evlilikler yapmak yerine kendi tercihlerine bağlı olarak, yüz yüze görüşmeyi ve sonrasında anlaşabildikleri takdirde evliliği gerçekleştirmek istedikleri tespit edilmiştir. Z Kuşağı gençliği; evlilik süreci sonrası kurulacak aile yuvasına, her iki eşin aile yakınlarının müdahil olmasını, sağlıklı ve uzun süreli bir evliliğin önüne konan engellerden biri olarak değerlendirmiştir.

Kadın katılımcılar, kurulacak aile yuvası içerisinde alınacak bir karar durumunda kadınların erkekler gibi eşit söz hakkına sahip olması gerektiğini savunmuştur. Bu yönüyle geleneksel aile içerisinde yetişen kadın katılımcıların tamamı ev içerisindeki eşit haklar konusunda modern aile yapısında görülen demokratik aile değerlerini tercih ettikleri görülmüştür.

Gençler arasında; ekonomik, etnik, dini ve bölgesel birçok faktöre bağlı olarak ortaya çıkan farklı kültürlere sahip bireylerin yaptıkları evliliklere olumlu bakanlar olduğu gibi bu tür evliliklerin çatışmalara yol açacağı ve uzun sürmeyeceği şeklinde yaklaşım sergileyenler de olmuştur.

Z Kuşağı gençliğinin evliliğe adım atmaları noktasında; iş sahibi olunması, eğitim süreçlerinin tamamlanması, aynı noktaya beraber bakabilen, sorumluluk alabilecek olgunluğa sahip, uyumlu/anlayışlı olma faktörlerinin evlilik kararlarını ve adımlarını etkilediğini dile getirmiştir.

Günümüz gençlerinin, evlilik düşüncelerini ertelemelerinin arka planında, düzenli bir işe sahip olamama gerçeği, önemli bir değişken olarak durmaktadır. Bunun yanı sıra kariyer yapmak, düğün masrafları, boşanma oranlarının artışı ve evliliğin getireceği mesuliyetleri taşıyamama gibi birçok sebep de gençlerin evliliğe dair planlamalarını etkilemektedir.

Gençlerin evlilik tercihlerini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Z nesline göre, eğitim kurumlarından mezun olduktan sonra işsiz kalabilme kaygıları evlilik planlarının önünde önemli bir engel olarak durmaktadır. Gençler, yapılacak evliliğin ön şartı olarak düzenli bir işe sahip olmayı gerekli görmektedir. İşsiz kaldıkları takdirde yapılacak bir evliliğin, huzur ve mutluluk getirmeyeceğini düşündükleri görülmüştür.

Üniversitede okuyan Z Kuşağı gençliğinin, evlilik tercihlerini etkileyen faktörler arasında, eğitim seviyesi ve sonrasında elde edilecek toplumsal statü bulunmaktadır. Gençler evlenecekleri kişiyle, benzer eğitim düzeyine ve toplumsal statüye sahip olmak istemektedir.

Çevrim içi ağların daha yoğun şekilde kullanıldığı günümüz dünyasında bireyler, yüz yüze iletişimden uzaklaşmaya başlayarak popüler iletişim platformları arasında yer alan sosyal medya uygulamalarında vakit geçirmektedir. Gençler, tanışmak ve evlilik yapmak amacıyla facebook, twitter, instagram, whatsapp, tanışma ve evlilik blogları gibi dijital ağlar üzerinden iletişim halinde oldukları anlaşılmıştır.

Araştırmaya katılan gençlerin çoğunluğu, sosyal medya ve sanal mecralar üzerinden yapılan evlilikleri doğru bulmamıştır. Evlilik olgusuna ve aile yaşamına dair paylaşılan fotoğrafların, reelslerin ve yayınlanan dizilerdeki içeriklerin gerçek hayatta yaşananları yansıtmadığını ifade etmiştir. Araştırma kapsamında sanal mecralar üzerinden, evliliklerin yapılabileceğini düşünen gençler de olmuştur.

Televizyon kanallarında yayınlanan izdivaç programları ya da pembe diziler, yoğun izleyici kitlesi tarafından takip edilmekle birlikte toplumun ahlaki yapısına ve aile kurallarına uymadığı, karı ve koca rollerinde istenmeyen durumları meşrulaştırdığı şeklinde şikâyetler de almıştır. Gençler, bu tür programlara özenilerek yapılan evliliklerin ve kurulan aile ilişkilerinin yeni sorunları ve çatışmaları beraberinde getirdiğini belirterek bu tür yayınları sağlıklı bulmadıkları görülmüştür.

Gençlerin, erken yaşta yapılan evlilikleri doğru bulmadıkları görülmüştür. Bireylerin, evliliğin sorumluluklarını taşıyabilecek yaşlara geldiklerinde evliliğe adım atmaları gerektiği düşüncesi ön plana çıkmıştır. Ayrıca günlük hayat içerisinde evliliğin ve kurulacak aile yuvasının sorumluluk yüklediğini bilen gençler, evliliği geciktirme yoluna gidebilmektedir.

Boşanma oranlarının artışı, genel olarak gençleri tedirgin etmekte ve evlilik planlarını ertelemelerine sebep olmaktadır. Evlilik öncesinde birbirlerine çok değer veren insanların, aile yuvasını kurduktan sonra kendi aralarında sorunlar yaşamaları ve sonrasında boşanmalara kadar gidebilmeleri, üniversitede okuyan gençlerin zihinlerinde, birçok soru işareti bırakmıştır.

Değişen dünya ile birlikte, gençlerin boşanma olgusuna geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak mantıksal yaklaşım sergiledikleri görüşmelere yansımıştır. Toplum tarafından evliliklerin normal karşılanması kadar boşanmaların

da olağan karşılanması gerektiği konusunda yaklaşımlar ileri sürülmüştür. Boşanmaların, günümüz toplumu tarafından kınanır bir halden çıkarılıp olağan karşılanır bir hale gelmesi, gençlerin evlilik ile ilgili kaygılarını azaltmıştır. Boşanmaların normal karşılanması sebebiyle bazı gençlerin, evliliğe daha olumlu baktığı görülmüştür.

Üniversitede okuyan gençler, evlilik öncesi flört ilişkilerini bazı sınırlamalar dâhilinde uygun görmüştür. Evlenecek bireylerin birbirlerini tanımaları amacıyla bir araya gelmelerinin gerekli olduğunu belirtmiştir.

Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan alternatif yaşam biçimlerinden birlikte yaşam ve çocuksuz evlilikler Türkiye’de de görülmeye başlanmıştır. Üniversitede okuyan Z Kuşağı gençleri, birlikte yaşam tarzını sahip oldukları dini inanca ve toplumsal değerlere uymadığı gerekçesiyle doğru bulmamaktadır. Gençler, bu tür bir yaşam tarzının bireyler tarafından bir tercih konusu olabileceğini fakat kendileri için böyle bir yaşam tarzının mümkün olamayacağını ifade etmiştir.

5. ÖNERİLER

- Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki kentlerde genç nüfusun diğer illere göre daha fazla oluşu göz önüne alındığında, sağlam temellere dayalı güçlü aile yapısı kurmanın önemi daha da artmaktadır. Gençlerin hem yaşadıkları toplumun sosyal yapısı hem de içinde büyüdükleri geleneksel aile yapısının etkileri ile modernitenin getirdiği alternatif yaşam pratikleri arasında sıkıştıkları görülmektedir. Bu bağlamda gençlerin evlilik olgusuna ve aile yapısına dair daha bilinçli ve ön görülebilir ilişkiler kurabileceği bir süreci oluşturmak gerekmektedir. Bu süreçlerden biri olarak, Gençlerin, üniversitede eğitim gördükleri dönemler içerisinde; kız-erkek ilişkileri, flört, evlilik ilişkileri, aile danışmanlığı gibi alanlarında yetkin insanlar tarafından danışmanlık hizmetleri veren merkezlerin, üniversitelerin yerleşkeleri içerisinde faaliyet göstermesi faydalı olacaktır. Ayrıca üniversite okumayan gençler için de, devletin resmi kuruluşları olan; Gençlik ve Spor Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Belediyeler bünyesinde açılan Gençlik Merkezlerinde, yukarıda bahsedilen konularda, alanında yetkin kişiler tarafından hizmet verilmesi yararlı olacaktır.
- Geleneksel aile yapısında; ebeveynlerin sayıca fazla çocuğa sahip oluşu ile geniş aile yapısına bağlı olarak yakın akrabaların aile içerisinde yaşıyor olmaları, birçok değişimin hızlı şekilde yaşandığı Türkiye’de aile içi yaşanabilecek sorunların sayısını ve boyutunu daha da arttırabilecektir. Bu bağlamda aile üyelerine yönelik, önleyici tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu tedbirler arasında devletin ilgili bakanlıkları tarafından hem gençlere hem de ebeveynlere yönelik kursların/seminerlerin verilmesi, gençlerin evlilik olgusuna ve aile kurumuna karşı tutumlarına olumlu yönde yardımcı olacağı düşünülmektedir.
- Gençlerin yoğun olarak kullandığı sosyal medya platformlarında, arkadaşlık, evlilik ve aile yuvası gibi benzer konularda, alanında uzman

kişilerin ortaya koyacağı içeriklerin sistematik şekilde paylaşılması etkili olacaktır.

- Üniversiteler, özel kuruluşlar ya da resmi kurumlar tarafından evlilik ilişkileri ve aile danışmanlığı konusunda var olan sertifika programlarının toplum tarafından daha etkin ve tercih edilebilir düzeye çıkarılması, evlilik ve aile olgusu konusunda daha duyarlı toplumsal yapıya katkı sunacaktır.
- Aile içerisinde yaşanan, kuşak çatışmalarını minimize etmek amacıyla her mahallede hizmet veren Aile Sağlık Ocağı Merkezlerine benzer şekilde Aile Danışmanlığı Merkezlerinin açılması faydalı sonuçlar doğuracaktır.
- Evliliklerin önündeki engellerden; işsizlik ile ağır düğün masrafları, üniversitede okuyan z neslini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu engelleri aşmak amacıyla; devletin ilgili organları, sanayi ve ticaret kuruluşları ile toplum içerisinde söz sahibi etkin dinamikler bir araya gelerek plan ve projeler dahilinde adım atmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, A. (1990). *Türk Aile Yapısı ve Kızılcahamam Aile Yapısı Üzerine Bir Araştırma*. (Basılmamış doktora tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Adıgüzel, O., Batur, H.Z., Ekşili, N. (2014). Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı İle Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 19.
- Akan, V. (2001). Gençliğin Değerlendirilmesinde Yeni Sosyolojik Bir Yaklaşım, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Sosyoloji Derneği, 4 (1), 1-10.
- Akın M. H., Aydemir M. A. (2007). Üniversitede Okuyan Kız Öğrencilerin Cinsiyet Rolü Tutumları Bağlamında Aile Ve Evlilik Kurumlarına Bakışları (Selçuk Üniversitesi Örneği). *Selçuk Üniversitesi/ Fen-Edebiyat Fakültesi/ Edebiyat Dergisi*, (18), 50.
- Aksakal İ. ve Akkaş İ., (2023). Z Kuşağı'nın Eş Seçme Stratejileri: Erzincan Örneği. *International Journal of Eurasia Social Sciences*.
- Aksoy M. (2000). *Sosyal Bilimler ve Sosyolojiye Giriş*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Aksoy. S. K. (2019). *Alman Sosyoloji Ekolünde Aile ve Evlilik*. (Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alkan, E. Ö. (2014). *Parçalanmış Aile Modelindeki Öğrencilerin Eğitimdeki Başarı Durumları: (Trabzon Örneği)*. (Yüksel Lisans Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altuntuğ, N. (2012). Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1309 -8039.
- Anıl, H.A. (2011). *Kültürel Değişme Açısından Kuşaklar Arası Çatışma (Aşkan ve Dumlupınar Mahallesi Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi.
- Arar, T. (2016). *Z Kuşağı'nda Kariyer Geliştirmede Yetenek Yönetimi*. (Yüksek Lisans tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı.
- Arı, M. (2019). *Türkiye'de Gençlik Sosyolojisi Ve Gençlik Üzerine Yapılmış Çalışmaların Gelişimi*. (Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, M. F. (2014). *Genç Peygamberler ve Genç Dostları*. İstanbul: Erkam Yayınları.

- Aydemir, Erkan. (2022). *Y ve Z Kuşağının Geleneksel Aile Değerlerine Yaklaşımlarının Karşılaştırılması: Bartın Örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Bartın Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü / Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Aydın, G., Başol, O. (2014). X ve Y Kuşağı: Çalışmanın Anlamında Bir Değişme Var mı? *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4(4), 1-15.
- Aydın, M. (2018). *Kurumlar Sosyolojisi. (Kurumlara Başlangıç Çerçevesinde Bir Çalışma)*. İstanbul: Açılım Kitap Pınar Yayınları.
- Ayhün, S. E. (2013). Kuşaklar Arasındaki Farklılıklar ve Örgütsel Yansımaları. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2.
- Bahar, H.İ. (2008). *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*. Ankara: Uşak Yayınları.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 378.
- Başaran, F. (2004). *Geçiş Döneminde Türkiye Değişim, Gelişim, Tutumlar ve Değerler (Birden Fazla Kadınla Evlenmeye Vaziyet Alışlar)*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Baran, A.G. (2013). Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1, 1, (1).
- Baran, A. G. (2016). Yaşam Politikası Bağlamında Gençliğin Yeniden İnşası. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 4, 4, (9).
- Bauman, Z., May, T. (2019). *Sosyolojik Düşünmek*. (Çev. Akın Emre Pilgir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1998’te yayınlanmıştır).
- Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8).
- Bekmezci, M. (2017). Kuşakların Karşılaştırılması ve İş Dünyasında ‘Y’ Kuşağına Kuramsal Bir Bakış. (Düz. S. Türkel). *İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 103.
- Beşirli, H. (2013). *Gençlik Sosyolojisi*. Ankara : Siyasal Kitabevi Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2015). *Pratik Nedenler Eylem Kuramı Üzerine*. (Çev: H. Tufan). İstanbul: Kesit Yayınları. (Eserin orijinali 1980’de yayınlanmıştır).
- Burcu, E. (1998). Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına ilişkin Bir Çalışma. Ankara: Sosyoloji Derneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 1, 105-137.
- Canatan, K., Yıldırım, E. (2011). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.

- Canatan, K., Yıldırım, E. (2013). *Aile Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitap.
- Castells, Manuel. (2020). *Kent, Sınıf, İktidar*. (Çev. Asuman Türkün). Ankara: Phoenix Yayınevi. (Eserin orijinali 2015'te yayınlanmıştır).
- Coşan, B. (2021). *Türkiye’de İlk Evlilik Yaşının Artışının Nedenleri ve Sonuçları: Doğurganlık Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı.
- Cüceloğlu, D. (2017). *Evlenmeden Önce*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çelebi, Ş. O., Bayraktaroğlu, F. (2020). Z Kuşağı’nın Tüketim Değerleri: Cep Telefonu Ürünü Üzerinden Nitel Bir Araştırma, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 3055-3071.
- Dahrendorf, R. (1959). Class And Class Conflict İn Industrial Society, 1st Ed., Stanford, *Stanford University Press*, 206-218. (Eserin orijinali 1959’da yayınlanmıştır).
- Doğan, C. (2011). Türkiye’de Boşanma Sorununun Sosyolojik ve İstatistiki Açıdan Değerlendirilmesi”. *Istanbul Journal of Sociological Studies*
- Doğan, İ. (1993). Bir alt kültür olarak Ankara Yüksel Caddesi Gençliği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 26(1), 107-129.
- Doğan, İ. (2009). *Dünden Bugüne Türk Ailesi Sosyolojik Bir Değerlendirme*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Dönmez, A. (2022). *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, , Popüler Bilim Yayınları, TÜBİTAK <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/tutum> Erişim Tarihi: 01/04/2023
- Duben, A. (2012). *Kent, Aile, Tarih*. (Çev. Leyla şimşek). İstanbul: İletişim yayınları. (Eserin orijinali 2002’de yayınlanmıştır).
- Dubet, F. (2004). “La jeunesse est une epreuve” (Gençlik Bir Denenmedir). F. Dubet, O. Galland ve E. Deschavenne (Ed.), *Comprendre: Les Jeunes* (275-293). Paris: Presses Universitaires de.
- Duman, M.Z. (2018). *Tüketim sosyolojisi*, Ankara: Anı yayıncılık.
- Duman, M. Z. (2021). Üniversitede Okuyan Z Kuşağının Değişen Aile Algısı ve Aile İçi İlişkilerde Yaşadığı Sorunlar. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(1), 20-36.

- Duman, M. Z. (2022). **Kuşak Çatışması**, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Duman, M. Z., Güngörmez Akosman, B. (2022). **Gençlerde Din ve Dindarlık**. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Dündar, Ö. Z. (2022). **Değişen ve Değişemeyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri, Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar**. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Eraslan, L., Demirel, M. E. (2020). **Aile sosyolojisi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Erdemli, A. (2020). **Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi**. İstanbul: Gençlik ve Spor Yayınları.
- Erişti, A. (2010). **Bağlanma Stilleri, Kişilik Özellikleri ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişki**. (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı, (2013). **Ulusal Gençlik ve Spor Politika Belgesi**. Ankara: GSB Yayınları.
- Giddens, A. (2010). **Modernite ve Bireysel-Kimlik**. (Çev. Ümit Tatlıcan). İstanbul: Say Yayınları. (Eserin orijinali 1991’de yayınlanmıştır).
- Giddens, A. (2012). **Sosyoloji**. (Çev. Cemal Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayıncılık. (Eserin orijinali 2000’de yayınlanmıştır).
- Gökçe, B. (1978). Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basım Evi. **Sosyal Bilimler Dergisi, 1**.
- Gökçe, B. (2008). **Aile Sosyolojisi. (Türk Toplumunda Aile Yapısı)**. Eskişehir: Anadolu üniversitesi yayınları.
- Gökçen, A. (2013). **Sistematik Aile Sosyolojisi**. Aile Türleri ve Başlıca Aile Sınıflandırmaları (Ed. Mustafa Aydın). Konya: Çizgi Yayıncılık.
- Gökoğlu, S. (2022). **Aile Tutumlarının Z Kuşağının Değer Yönelimleri Üzerine Etkisi**. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gül, G. (2004). **Evlilik Okulu**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Güleç, G. (2012). **Aile ve Evlilik**. Ç. Yenilmez (Ed.), Aile Yapısı ve İlişkileri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları.
- Gülek, S. (2019). **Gençlerin Dünyası**. İstanbul: Beka Yayınları.

- Güllüoğlu, Ö. (2012). Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Popüler Kültür Ürünlerini Benimsetme ve Yayma İşlevi Üzerine Bir Değerlendirme. **Global Media Journal: Turkish Edition**, 2(4), 64-86.
- Günçay, G. (2018). Kur'an'ı Kerim'de Kuşak Çatışması. **Journal Of Analytic Divinity**, 2(1), 7-26.
- Gündüzöz, S. (2019). **Gençlerle Hayata Dair**. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Gür, G., Wolff, R. A. (2021). COVID-19 Pandemi Döneminde Z Kuşağı ve Holakrasi Yönetimi. **Social Sciences Research Journal**, 10 (2): 287-295.
- Hughes, H. S. (1985). **Toplum ve Bilinç, Avrupa'da Toplumsal Düşüncenin Şekillenışı**. (Çev. Güzin Özkan). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1958'de yayınlanmıştır).
- İbrahimi, D. (1998). **Evlilik Kurumu ve Aileye Yönelik Psiko-Sosyal Hizmetler**. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İçli, G. (1997). Aile Araştırmalarında Yöntem ve Yaklaşım. Denizli: Pamukkale Üniversitesi **Eğitim Fakültesi Dergisi**, 3, 63.
- İzmirlioğlu, K. (2008). **Konumlandırmada Kuşak Analizi Yardımıyla Tüketici Algılarının Tespiti: Türk Otomotiv Sektöründe Bir Uygulama**. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla: Muğla Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kasapoğlu, A. (2011). **Aile Sosyolojisi**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Kenny, M. G., Smille, K. (2016). **Antropoloji'ye Giriş. (Kültür ve Mekân Hikâyeleri)**. (Çev. Soner Torlak). Ankara: Dipnot Yayınları. (Eserin orijinali 2014'de yayınlanmıştır).
- Kocacık, F. (1990). **Sivas'ta Kentsel Aile**. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 386 (Erişim Tarihi: 29/03/2023).
- Kızılçelik, S. (1994). **Sosyoloji Teorileri 2**. Konya: Yunus Emre Grafik Tasarım ve Yayıncılık.
- Kuran, E. (2021). **Bir Kuşağı Anlamak**. İstanbul: Mundi Kitap Yayınları.
- Kurt, A. (2009). "Dindarlığı Etkileyen Faktörler", Bursa: Uludağ Üniversitesi,

İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18(2), 1-26.

Kut, S., Koşar, N. (1989). *Aile ve Çevre Sorunlarının Gencin Kişiliğine Etkisi*. Ankara: Mili Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları.

Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Lüküslü, D. (2020). *Türkiye’de Gençlik Miti*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mead, George H. (1913). “The Social Self”, *The Journal Of Philosophy, Psychology And Scientific Methods*. 10(14), 374-380.

Mert, Ö. A. (2007). *Jean Piaget Düşüncesinde Psikolojik Yapılar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Murat, S. (1996). Gelişmekte Olan Ülkelerde Gençlerin Sosyo-Demografik, İstihdam ve Eğitim Özellikleri, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 46(38), 13-93.

Nancy, J. C. (1998). *Adolescence, Continuity, Cahnge, And Diversity*, America/California: Mayfield Publishing Company.

Nursi, S. (2018) *Gençlik Rehberi*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat.

Okutan, A., Karaçizmeli, T. (2010). *Gençlerle Sohbetler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ortaylı, İ. (2001). *Türk Osmanlı Aile Yapısı*. Rekabet Kurumu Perşembe konferansları, Ankara: <https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/persembe-konferanslari-yayinlari/perskonfyyn21.pdf> (Son Erişim Tarihi: 08.03.2023).

Ortaylı, İ. (2009). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Özensel, E. (2018). *Kır Sosyolojisi*. İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Pekel, B., Çalışkan, F., Doğan, M., Öner, S., Kaya, T., Özyıldız, Z., Erbay, E. (2020). Z Kuşağı Öğrencilerinin İş Hayatı Kişilik Özelliklerinin ve İş Beklentilerinin Belirlenmesi: Ankara Üniversitesi Örneği, *Sağlık Hizmetlerinde Kuram Ve Uygulama Dergisi*, 1(1), 1-9.

Pekel Uludağlı, N., Akbaş G. (2019). “Evlilik ile Çocuk Sahibi Olmaya İlişkin Sosyal Saat Algısı ve Evlilik Doyumu”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(42), 183- 219.

Polomo, M. (2017). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. (Çev. Hayriye Erbaş). Ankara:

Palme Yayıncılık. (Eserin orijinali 1979’da yayınlanmıştır).

Riggio, H. R., Weiser, D. A. (2008). *Attitudes Toward Marriage: Embeddedness And Outcomes In Personal Relationships*. Personal Relationships. 15(1), 123-140.

Ritzer, G., Stepnisky, J. (2019). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri*. (Çev. Irmak Ertuna Howison). Ankara: De Ki Basım Yayıncılık. (Eserin orijinali 2013’te yayınlanmıştır).

Sayar, K. (2020). *Aile Olmak*. İstanbul: Tire Yayıncılık.

Sayar, K. (2021). Gençler İçin Bağımsızlık Yolu. İstanbul: *Yeşilay Dergisi*, 1053, 13.

Sayın, Ö. (2020). *Aile Sosyolojisi*, Ankara: Doğu Batı Yayıncılık.

Selman, A. (2018). Aile-Din İlişkisi ve Aile İçi Roller. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 18.

Serbest, S., Latif. H. (2014). Türkiye’de 2000 Kuşağı ve 2000 Kuşağının İş ve Çalışma Anlayışı, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 152-154.

Sezen, L. (2005). Türkiye’de Evlenme Biçimleri. A.Ü. *Türkiyat Araştırmalar Enstitüsü Dergisi*. 27, 185-195.

Söylemezoğlu, Ü. (2013). *Iskalanın Gençlik*. Ankara: Dost Kitabevi.

Stilman, D., Stilman, J. (2019). *İşte Z Kuşağı*. (Çev. Duygu Pınar Kayıhan ve Ferhat Erduran). Ankara: İKÜ Yayınevi. (Eserin orijinali 2017’de yayınlanmıştır).

Sucu, M. (2021). İşletmelerin Z Kuşağı Bireylerini İstihdam Ederken Dikkate Almaları Gereken Konular: Bir Literatür Araştırması. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3).

Sullivan, S.E., Forret, M.L., Carraher, S.M., Maiminero, L.A. (2009), *Using the Kaleidescope Career Model to Examine Generational Differences in Work Attitudes*. America: Fairfield University Digital Commons.

Şener, S. (2013). *Türkiye’de Gençlik, Beklentiler, Problemler ve Düşünceler*. İstanbul: İnkılap Yayınları.

Şentürk, Ü. (2008). Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler. *Aile ve Toplum Dergisi*, 10, 4.

Tezcan, M. (1985). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Tezcan, M. (2003). *Gençlik Sosyolojisi*. Ankara: Natural Yayıncılık.
- Tezcan, M. (2016). *Kuşaklar Çatışması*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Toruntay, H. (2011). *Takım Rollerini Çalışması: X ve Y Kuşağı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma.*'' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TÜİK, (2024). *Cinsiyete göre ortalama ilk evlenme yaşı.*
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-202353707#:~:text=Y%C4%B1llara%20g%C3%B6re%20ortalama%20ilk%20evlenme,2%2C6%20ya%C5%9F%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti.> (Son Erişim Tarihi: 02.05.2024).
- Türkdoğan, O. (2004). *Kültürel Değişme ve Toplumsal Çözümle*. İstanbul: IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık.
- Uyanık, Y. (2016). *Gençlik, Şiddet ve Sosyokültürel Etkiler Çalışması*. Ankara: Gençlik Araştırmaları Yayınları.
- Usanmaz, A. (2021). *6. Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitabı*. Isparta: Enganglit Yayınları.
- Yazıcı, E. (2001). *Üniversite Gençliği 2001. Üniversite Gençliğinin Sosyo Kültürel Profili Üzerine Bir Alan Araştırması Gazi Üniversite Örneği*. Ankara: G.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi.
- Yazır, E.H. (1994). *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*. İstanbul: Huzur Yayınevi.
- Yıldırım, E. (2016). *Aile Sosyolojisi, Aile ve Evlilik Türleri*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Yıldırım, E. (2011). *Aile İçi İlişkiler ve İletişim*, Aile Hakkında Kuramsal Perspektifler, (Ed. Kadir Canatan). İstanbul: Açılım Kitap.
- Yılmazçoban, A. M. (2011). Evlilikte Çiftleri Etkileyen Unsurlar ve Arkadaşlık İlkeleri. Yalova: *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 192.
- Zeynalı, A. (2018). *Türk ve Azerbaycan Toplumundaki Bireylerin Aile Yapısı İle Başa Çıkma Tutumları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Üsküdar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wolf, E. R. (2000). *Köylüler*. (Çev. Abdulkerim Sönmez). Ankara: İmge Kitabevi. (Eserin orijinali 1966'da yayınlanmıştır).

EKLER

Ek-1: Araştırmaya Gönüllü Katılım Formu

Sayın Katılımcı,

İsmim Burhan İÇGÜLEÇ, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda yüksek lisans yapmaktayım. Bu form, size araştırma hakkında bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır.

Bu araştırma Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde okuyan Z Kuşağı'nın evlilik ve aile hakkındaki tutumlarını öğrenmek amacıyla yapılmaktadır. Araştırmaya destek verdiğiniz takdirde, sizinle yüz yüze derinlemesine görüşme yapılacaktır. Bu görüşme yaklaşık olarak 30 ile 60 dakika arasında sürecektir. Bu süre, sorulara verdiğiniz yanıtların kısalığına ya da uzunluğuna göre değişebilecektir. Görüşmemiz sırasında herhangi bir nedenle görüşmeye devam etmekten vazgeçerseniz, bu konuda zorlama yapılmayacaktır. Sizden alınacak izin sonrasında sorulara verdiğiniz yanıtlar, ses kaydı yoluyla kayıt altına alınacaktır.

Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülüğe dayanmaktadır. Bu araştırmada alınan tüm bilgiler yalnızca araştırmada kullanılacak olup herhangi bir üçüncü şahıs ile paylaşılması söz konusu olmayacaktır. Çalışmanın yayınlanması esnasında adınız değiştirilerek bir takma isim kullanılacaktır. Gizliliğin sağlanması için ses kayıtlarınız, bilgisayar ortamında saklanacaktır. Ses kayıtları, deşifre edildikten sonra geri dönüşümü olmayacak şekilde silinecektir. Gönüllü katılım formları, görüşmeler esnasında alınan notlar, görüşme deşifreleri ve diğer kişisel veriler saklanması için zorunlu tutulan yasal süre dolduktan sonra imha edilecektir. Araştırma süresince kişisel verilere, sadece ben ve tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet Zeki DUMAN tarafından ulaşılabilecektir.

Yukarıdaki tüm açıklamaları okuyarak bu araştırmaya gönüllü olarak katıldığınıza dair bu formu imzalamanızı rica ediyorum. Size yönelteceğim 16'sı sosyo-demografik 12'si ise mülakat soruları olmak üzere toplamda 28 soruya objektif ve samimiyetle vereceğiniz yanıtlar, çalışmanın amacına ulaşması açısından büyük bir önem taşımaktadır. Katılımınız için şimdiden teşekkür ederim.

Adı Soyadı/ Tarih / İmza

Ek-2: Sosyo-Demografik Sorular

S1. Cinsiyetiniz?

- a) Kadın b) Erkek

S2. Doğum Tarihiniz?

- a) 2000 b) 2001 c) 2002 d) 2003 e) 2004

S3. Medeni Durumunuz?

- a) Bekâr b) Evli c) Eşi Ölmüş
d) Boşanmış e) Ayrı yaşıyor

S4. Doğum Yeriniz?

- a) Köy b) İlçe Merkezi c) İl Merkezi
d) Büyükşehir e) Yurtdışı

S5. Mezun Olduğunuz Lise?

- a) Fen Lisesi b) Anadolu Lisesi c) Meslek Lisesi (Tic. Endüstri, Spor, Güzel San.)
d) İmam-Hatip Lisesi e) Açık Öğretim Lisesi

S6. Üniversitede Kaçınıcı Sınıftasınız?

- a) Hazırlık b) 1 c) 2 d) 3 e) 4 f) 5 g) 6

S7. Okuduğunuz Bölümünüz?

.....

S8. Kardeş sayınız?

- a) Yok b) 1 c) 2 d) 3 e) 4 f) 5 g) 6 ve Üzeri

S9. Anne-baba sağ mı?

- a) İkisi de Sağ b) Baba Ölü c) Anne Ölü

S10. Anne-Baba Birlikte mi?

- a) Birlikte Yaşıyor b) Ayrı Yaşıyor

S11. Babanızın Öğrenim Durumu

- a) Okur-yazar değil b) Okur-yazar c) İlköğretim Mezunu
d) Ortaokul Mezunu e) Lise Mezunu f) Üniversite Mezunu
g) Y. Lisans Mezunu h) Doktora Mezunu

S12. Annenizin Öğrenim Durumu?

- a) Okur-Yazar Değil b) Okur-Yazar c) İlköğretim Mezunu
d) Ortaokul Mezunu e) Lise Mezunu f) Üniversite Mezunu
g) Y. Lisans Mezunu h) Doktora Mezunu

S13. Ailenizin Aylık Ortalama Geliri?

- a) 0- 1 TL b) 0 -1500 TL c) 1501- 5000 TL
d) 5001- 7500 TL e) 7501- 10.000 TL f) 10.001- 15.000 TL
g) 15.001- 20.000 TL h) 20.001- 25.000 TL i) 25.001- 30.000 TL
i) 30.001 TL ve Üzeri

S14. Babanızın Mesleği?

- a) İşçi b) Memur (üst düzeyde/ yönetici) c) Memur (orta düzey
d) Esnaf-Zanaatkar e) Emekli f) Çiftçi
g) Öğrenci h) Öğretmen-Öğretim Üyesi ı) Sanayici, Büyük Tüccar
i) İşsiz / Çalışmıyor k) Serbest Meslek (Dr. Av. Müh.) l) Ev Hanımı
m) Diğer

S.15. Annenizin Mesleği?

- a) İşçi b) Memur (üst düzeyde/ yönetici) c) Memur (orta düzeyde)
d) Esnaf-Zanaatkar e) Emekli f) Çiftçi
g) Öğrenci h) Öğretmen-Öğretim Üyesi ı) Sanayici, Büyük Tüccar
i) İşsiz / Çalışmıyor k) Serbest Meslek (Dr. Av. Müh.) l) Ev Hanımı.
m) Diğer

S16. Aile Yapınız?

a) Geleneksel Aile (Köy/Kırsal Aile)
Ailesi)

b) Modern Aile (Çekirdek/Kent
c) Gecekondu Ailesi (Karma Aile)

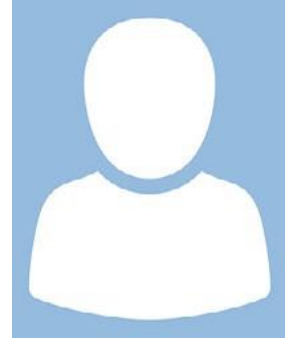
Ek-3 Mülakat Formu

1. Günümüzün aile kurumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
2. Evlilik yapmanın ve aile kurmanın gerekliliği konusunda nasıl bir tutuma sahipsiniz?
3. Farklı kültürlere sahip bireylerin yapmış oldukları evlilikleri nasıl yorumluyorsunuz?
4. Üniversite okuyan gençlerin, evlilik yapmaya ve aile kurmaya yönelik tutumlarını belirlemelerinde hangi faktörlerin etkili olduğunu düşünüyorsunuz?
5. Geleneksel aile yaşamı ile modern aile yaşamını kıyasladığınızda nasıl bir evlilik tercihini ve aile yaşamını kurmak istiyorsunuz?
6. Sosyal medya ve sanal mecralar üzerinden evliliğe ve aile kurumuna yönelik oluşturulan algıyı nasıl yorumluyorsunuz?
7. Son yıllarda aile içi sorunlar ile boşanma oranlarının hızlı şekilde artışı, evlilik yapma ve aile kurma ile ilgili düşüncelerinizi nasıl etkilemektedir?
8. Üniversite okuyan Z Kuşağı gençliğinin, evlilik planlamaları yapması için öncelikle hangi süreçleri tamamlaması gerektiğini düşünüyorsunuz?
9. Evlilik yapmak için öncelikle bir işe, eve ve arabaya sahip olunması gerektiği fikrini nasıl karşılıyorsunuz?
10. Flört ve birlikte yaşama şeklindeki ilişkiler hakkında nasıl bir tutuma sahipsiniz?
11. Ailenin kutsal olduğuna yönelik geleneksel görüşü nasıl karşılıyorsunuz?
12. Eş seçiminde ve aile kurmada hangi toplumsal veya dini değeri temel alırsınız?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : İÇGÜLEÇ Burhan
Uyruğu: : T.C.
DoğumTarih ve Yeri :.....
Telefon :.....
Faks :.....
E-mail :.....
ORCID :.....

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora		
Yüksek Lisans	Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Anabilim Dalı	2024
Lisans	Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyoloji Bölümü	2016

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
.....		

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

.....

Hobiler

.....

TEZ ORJİNALLİK RAPORU

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

17/04/2024

Tez Başlığı / Konusu:

ÜNİVERSİTEDE OKUYAN Z KUŞAĞININ EVLİLİK VE AİLE HAKKINDAKİ TUTUMLARI ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ÇALIŞMA: YYÜ ÖRNEĞİ

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 144 sayfalık kısmına ilişkin, 17/04/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından TURNİTİN intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4 (dört) tür.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

17/04/2024
Burhan İÇGÜLEÇ

Adı Soyadı: Burhan İÇGÜLEÇ

Öğrenci No: 21920009005

Anabilim Dalı: SOSYOLOJİ

Programı : Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans

Statüsü : Y. Lisans ☒ Doktora ☐

DANIŞMAN
Prof. Dr. M. Zeki DUMAN
30/05/2024

ENSTİTÜ ONAYI
U Y G U N D U R
...../...../20....
Prof.Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü

